

4 / 2013

kvartti

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU * KVARTALSPUBLIKATION

**Kaupunginosat
kehittyvät
eloisina ja
houkuttelevina**

- Asuinalueiden status säilyy pääkaupunkiseudulla vakaana
- *Onko alueiden kehitys erilaista Turussa?*

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU | KVARTALSPUBLIKATION | QUARTERLY

Päätoimittaja | Ansvarig redaktör

Editor in Chief

Asta Manninen

Toimitus | Redaktör | Editor

Teemu Vass

Käännökset | Översättning | Translations

Magnus Gräsbeck (s. 2–5, 26–41, 54–80)

Lingoneer Oy (s. 6–25, 42–53, 81–93)

Kuviot | Figurer | Graphs

Pirjo Lindfors

Visuaalinen ilme | Formgivning | General Layout

Pekka Kaikkonen

Kansi | Pärm | Cover

Pekka Kaikkonen

Painoyhteydet | Tryckerikontaktperson

Liaison with printers

Tarja Sundström-Alku

Kansikuva | Pärm bild | Cover Photo

Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressi-
toimiston materiaalipankki / Timo Santala

Paino | Tryckeri | Print

Tammerprint Oy, Tampere 2014

Julkaisija

Helsingin kaupungin tietokeskus

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki

p. 09 310 1612

Utgivare

Helsingfors stads faktacentral

PB 5500, 00099 Helsingfors stad

tel. 09 310 1612

Publisher

City of Helsinki Urban Facts

P.O.BOX 5500, FI – 00099 City of Helsinki,

Finland

telephone +358 9 310 1612

Tilaukset, jakelu | Beställningar, distribution

tel. (09) 310 36293

tilaukset.tietokeskus@hel.fi

Orders by phone, Distribution

telephone +358 9 310 36293

tilaukset.tietokeskus@hel.fi

ISSN 0788-1576 (painettu)

ISSN 1796-7279 (verkossa)

kvartti 4/2013

www.hel.fi/kvartti

Sisälllys

- 2** **ASTA MANNINEN**
Kaupunginosien mosaiikki muuttuu yhä moninaisemmaksi
Mosaiken av stadsdelar blir allt mera varierad
- 6** Haastattelussa | Intervju med: RIKHARD MANNINEN
Yleiskaava auttaa asuinalueita pysymään kolkassa
Generalplanen hjälper bostadsområden att hänga med
- 14** **KATJA VILKAMA & MARI VAATTOVAARA**
Kansainvälistä vertailua ja kynnysarvoja?
Internationell jämförelse och tröskelvärden?
- 26** **LIESELOTTE BICKNESE**
Elämänlaadun mittaaminen Amsterdamin asuinalueilla
Mäta livskvalitetet i bostadsområden i Amsterdam
- 42** **KATJA VILKAMA & HENRIK LÖNNQVIST**
Ovatko alueelliset erot betoniin valettuja?
Är de regionala skillnaderna gjutna i betong?
- 54** **VENLA BERNELIUS**
Eriytyvät kaupunkikoulut
Differentiering mellan skolor i städer
- 64** **MATS STJERNBERG**
Lähiötutkimus tuo esiin lähiöiden moninaisuuden
Förortsforskningen tar fram mångfalden i förorterna
- 74** **OLLI NUUTILA**
Suomalaista somalielämää Meri-Rastilassa
Finländsk förortsliv på somaliska i Havs-Rastböle
- 81** **JARKKO RASINKANGAS**
Onko Turun kaupunkiseutu erilainen?
Är Åbo stadsregion annorlunda?
- 90** **UUTISET | NYHETER**
Naapuruston vaikutusta on vaikeaa osoittaa
Det är svårt att påvisa grannskapets inverkan
- 94** **SUMMARY**

Kaupunginosien mosaiikki muuttuu yhä moninaisemmaksi

HELSINKI ALUEITTAIN on tietokeskuksen eniten kysytyjä ja käytettyjä tuotteita. Julkaisu (ks. www.hel.fi/tietokeskus) on tarkoitettu kaikille Helsingin alueista kiinnostuneille, ja sitä käyttävät kaupungin päättäjät, suunnittelijat ja tutkijat, opiskelijat ja koululaiset, elinkeinoelämä ja järjestöt sekä tiedotusvälineet ja asukkaat. Vielä tarkempaa alueittaista tilastotietoa kuin Helsinki alueittain-julkaisussa on tarjolla Aluesarjat-tietokannassa (www.aluesarjat.fi) sekä useissa paikkatietopalveluissa. Tiedot on saatavissa myös avoimena datana www.hri.fi-palvelussa.

Nopeakin tutustuminen Helsinki alueittain -julkaisuun tekee selväksi, että Helsinki on monimuotoinen, monet aikakerrokset säilyttänyt kaupunki. Kaupungin jokaisella alueella on oma historiansa, identiteettinsä ja nykyilmeensä. Tällä hetkellä monella alueella on suuria muutoksia meneillään tai tulossa; Helsinkiin syntyy useita uusia kaupunginosia.

Helsinki ja Helsingin seutu kasvavat tällä hetkellä nopeasti. Helsingin väestö on kasvanut yhtäjaksoisesti vuodesta 2005 alkaen. Kaupungin väestö

kasvoi 8 584 hengellä vuonna 2012, ja kasvu on jatkunut samansuuruisena vuonna 2013. Vieraskielisen väestön muutto on ollut muuttovoitollista koko 2000-luvun ajan. Muuttoliike pitää Helsingin väestön nuorehkona. Muuttoliike tuo muutenkin paljon dynamiikkaa kaupunkikehitykseen samalla, kun sen ajoittain voimakkaat heilahdukset tuovat myös haasteita. Suurkaupunki on aina liikkeessä.

Asukasluku kasvaa vuoteen 2023 mennessä eniten – jopa 20 000 asukkaalla – eteläisessä suurpiirissä. Keskinen suurpiiri kasvaa 14 500:lla ja kaakoinen ja itäinen 11 000–12 500 asukkaalla. Vuoteen 2023 saakka laaditun alueittaisen väestöennusteen tärkeimmät kasvualueet ovat asuntorakentamiseen vapautuneilla satama-alueilla Jätkäsaarella, Kalasatamassa ja Sompasaarella sekä Kruunuvuorenrannassa.

Muita merkittäviä kasvualueita ovat Lauttasaari, Kaarelan pohjoisosan Kuninkaantammi ja Honkasuo, Keski-Pasila, Hermannin ja Vallilan sekä Myllypuro. Myös Etelä-Haagassa, Viikinmäessä, Alppikylässä, Herttoniemen ja Roihuvuoren alueilla sekä Mellunmäessä kasvu on huomattavaa. Vuosaaren

Mosaiken av stadsdelar blir allt mera varierad

HELSINGFORS OMRÅDESVIS är en av Faktacentralens mest efterfrågade och anlitade produkter. Publikationen (se <http://www.helsinki.fi/hki/Tieke/sv/Etusivu>) är avsedd för alla med intresse för olika delar av Helsingfors, och används av stadens beslutsfattare, planerare och utredare, studerande och skolelever, näringsliv och föreningar samt media och invånare. Ännu noggrannare områdesstatistik än i publikationen Helsingfors områdesvis finns i Områdesdataserien (www.aluesarjat.fi) och i många olika tjänster baserade på geokodad information. Uppgifterna kan också fås som öppen data på www.hri.fi.

Redan en hastig titt på publikationen Helsingfors områdesvis visar att Helsingfors är en stad med många skepnader där många tidsstrata fortfarande syns. Varje del av staden har sin egen historia, identitet och nuvarande framtoning. Just nu är det stora förändringar på gång eller på kommande i många områden; många nya stadsdelar uppstår i Helsingfors.

Helsingfors och Helsingforsregionen växer snabbt idag. Sedan år 2005 har stadens folkmängd ökat utan avbrott. År 2012 var ökningen 8 584 personer, och ökningen fortsatte i samma omfattning även år 2013. Migrationen av personer med främmande modersmål har givit överskott för Helsingfors under hela 2000-talet. Flyttningsrörelsen håller Helsingfors befolkning ungdomlig och tillför även i övrigt mycket dynamik i stadens utveckling – samtidigt som dessa tidvis starka förändringar även för med sig utmaningar. En storstad är alltid i rörelse.

Fram till år 2023 ökar folkmängden mest – med upp till 20 000 invånare – i Södra stordistriktet. Mellersta stordistriktet växer med 14 500 och Sydöstra och Östra med 11 000-12 500 invånare. De viktigaste tillväxtområdena i den befolkningsprognos som lagts upp fram till år 2023 är de områden i Busholmen, Fiskehamnen och Sumparn samt Kronbergsstranden som blivit lediga för bostadsproduktion.

Betydande tillväxt blir det även på Drumsö, i området Kungseken i norra delen av Kärböle, i Hongasmossa, Mellersta Böle, Hermanstad och Vallgård samt i Kvarnbäcken. Även i Södra Haga, Viksbacka,

väkiluvun ennustetaan kasvavan vielä 5 000 hengellä vuoteen 2023 mennessä. Östersundomin rakentamisen arvioidaan alkavan vuosikymmenen lopulla.

Helsingin väestö eroaa rakenteeltaan selvästi koko Suomen väestöstä. Erityisesti nuoria aikuisia on täällä muuta maata huomattavasti enemmän ja kouluikäisiä lapsia on vähemmän. Helsingissä suurimmat ikäluokat ovat 23–33-vuotiaat, koko maassa 52–62-vuotiaat. Myös ikääntyneiden osuus väestöstä on jonkin verran alhaisempi kuin koko maassa. Helsingissä maahanmuuttajataustaisen (vieraskielisen) väestön osuus on kasvanut voimakkaasti vuodesta 1990 lähtien. Tänä päivänä vieraskielisten osuus väestöstä on noin 13 % ja ennuste vuodelle 2025 on 19 %.

Erot väestörakenteessa Helsingin eri alueiden välillä näyttäytyvät suurinakin. Esimerkkejä Helsingin peruspiireistä: keskustan pienasuntovaltainen Alppiharju, josta Helsinkiin muuttavat nuoret usein löytävät ensiasuntonsa, Maunula, jossa kaksi kolmasosaa asunnoista on 1950–60-luvulla rakennetuissa kerrostaloissa ja jossa yli 65-vuotiaiden osuus on suurin Helsingin peruspiireistä, sekä jatkuvasti uudistuva Tuomarinkylän pientaloalue, jossa lapsiperheiden osuus on Helsingin suurin. Vuosaari puolestaan erottuu siten, että sen alueelle on rakennettu Helsingissä eniten kerrostaloasuntoja 1990-luvun alusta lähtien.

Kaupunkiseutujen alueellisella eriytymisellä tarkoitetaan kehitystä, jonka seurauksena kaupunginosat erilaistuvat taustoiltaan, elämäntilanteiltaan ja elämäntavoiltaan erilaisten asukasryhmien sijoittuessa asumaan toisistaan erillisille asuinalueille. Eriytyminen ei kuitenkaan ole yksinomaan kielteinen kehityssuunta. Asukaspuhjan ja asuntokannan erilaisuus luo asuinalueille omaleimaisen imagon, mikä voi parhaimmillaan elävöittää ja rikastuttaa kaupunkikuvaa.

Eriytymiskehityksellä voi olla myös kielteisiä seurauksia, mikäli erot asuinalueiden välillä kertaantuvat ja alkavat tuottaa lisääntyviä hyvinvoinnin alueellisia eroja. Siten asuinalueiden myönteisten kehityskulkujen tukeminen on tärkeää. Helsingin kaupungin strategiaohjelmassa 2013–2016 kiinni-

tetään paljon huomiota hyvinvoivaan ja toimivaan Helsinkiin, esimerkiksi kaupunginosien kehittymiseen houkuttelevina ja eloisina, kaupunkirakenteen eheyteen, hyvään saavutettavuuteen ja monipuolisiin asumisen vaihtoehtoihin kasvavassa kaupungissa.

Tässä Kvartissa tarkastellaan suurkaupungin alueellista kuvaa ja kehittymistä useamman tutkimuksen voimin, myös kansainvälisen vertailevan tutkimuksen avulla. Katja Vilkkama ja Mari Vaattovaara raportoivat yhteispohjoismaisesta NODES-tutkimuksesta ja pohtivat muun muassa sitä, onko olemassa jokin raja-arvo, jota suurempi maahanmuuttajien väestöosuus asuinalueella näkyy kantaväestön asenteissa.

Tutkija Lieselotte Bicknese tietokeskuksen pitkäaikaisesta yhteistyövirastosta Onderzoek en Statistiek Amsterdamista kirjoittaa paikallisista tilastollisista ja muista mittareista, joilla Amsterdamin kaupunki seuraa asuinalueiden kehitystä ja asukas-tyytyväisyyttä. Katja Vilkkama ja Henrik Lönnqvist analysoivat Helsingin alueiden sosioekonomista kehitystä ja soveltavat sen arviointiin Berliinissä kehitettyä asuinalueiden statuksen indeksiä. Helsingin tilannetta tarkastelee myös Venla Bernelius, jonka artikkeli käsittelee kouluvalintojen vaikutusta koulujen väliseen eriytymiseen.

Mats Stjernberg kirjoittaa lähiöiden tutkimuksesta ja toteaa, etteivät suomalaiset lähiöt suinkaan ole yhtenäinen joukko eikä niiden kehitys kulje identtisiä teitä. Olli Nuutilan artikkelissa pohditaan asuinalueen merkitystä Meri-Rastilan maahanmuuttajaväestön elämässä. Kaupunkivertailuun palataan lopuksi Jarkko Rasinkankaan artikkelissa, jossa alueellisen eriytyksen kuvaa pääkaupunkiseudulla tutkaillaan rinnakkain Turun kaupunkiseudun tilanteen kanssa. ☀

Toivotamme lukijoillemme mitä parasta menestystä Uudelle Vuodelle 2014!

— ASTA MANNINEN

Alpbyn, Herttonäs och Kasberget samt i Mellungsbacka blir tillväxten märkbar. I Nordsjö väntas folkmängden ännu öka med 5 000 fram till år 2023. Byggandet i Östersundom beräknas börja i slutet av årtiondet.

Helsingfors befolkning avviker till strukturen klart från hela Finlands befolkning. I synnerhet finns här klart flera unga vuxna än i övriga Finland och färre barn i skolåldern. I Helsingfors är största åldersgruppen 23–33-åringarna, i hela landet 52–62-åringarna. Även andelen äldre invånare är något mindre än i landet som helhet. I Helsingfors har andelen personer med invandrarbakgrund (främmande modersmål) vuxit starkt allt sedan år 1990. Idag har ca.13 procent av befolkningen ett främmande modersmål, och år 2025 enligt prognosen 19 procent.

Skillnaderna i befolkningsstruktur mellan olika delar av Helsingfors kan också vara stora. Några exempel från distrikten i Helsingfors: dels småbostadsdominerade Åshöjden i centrala Helsingfors, där många unga som flyttar till Helsingfors får sin första bostad, dels Månsas, där två tredjedelar av bostäderna finns i höghus byggda på 1950–60-talet och där andelen över 65-åringar är störst bland distrikten i Helsingfors, dels småhusområdet i Domarby som hela tiden förnyas sig och där andelen barnfamiljer är störst i staden. Nordsjö framstår för sin del som det område i Helsingfors där det sedan början av 1990-talet byggts mest höghusbostäder.

Med lokal differentiering i stadsregioner avses en utveckling där stadsdelarna blir allt mer olika i och med att invånargrupper med olika bakgrund, livssituation och levnadssätt småningom söker sig till olika slags bostadsområden. En dylik differentiering innebär ändå inte enbart en negativ utvecklingstrend. Skillnaderna i invånarunderlag och bostadsbestånd sätter sin särprägel på bostadsområdena, och det kan i bästa fall liva upp och berika stadsbildningen.

Differentieringsutvecklingen kan också ha negativa följder, ifall skillnaderna bostadsområdena mellan flerfaldigas och börjar alstra ökande lokala skillnader i välstånd. Således är det viktigt att stödja positiv utveckling i bostadsområdena. Helsingfors

stads strategiprogram för 2013–16 fäster stor uppmärksamhet vid ett välmående och fungerande Helsingfors, till exempel att stadsdelarna utvecklas och är attraktiva och vitala, att stadsstrukturen är enhetlig, att närheten är god och att det finns mångsidiga alternativ för boende i en växande stad.

I föreliggande Kvartti granskas storstadens skepnad och utveckling områdesvis utgående från flera undersökningar, även med hjälp av jämförande internationell forskning. Katja Vilkama och Mari Vaatovaara rapporterar om samnordiska forskningen NODES och dryftar bland annat huruvida det finns ett gränsvärde för när andelen invandrare i ett område blir så stor att det börjar synas på ursprungsbefolkningen attityder.

Forskare Lieselotte Bicknese vid Onderzoek en Statistiek, ett ämbetsverk i Amsterdam som Faktacentralen länge samarbetat med, skriver om lokala statistiska och övriga mätare som Amsterdams stad använder för att följa utveckling och invånarbelägenhet i bostadsområden. Katja Vilkama och Henrik Lönnqvist analyserar socioekonomisk utveckling i områden i Helsingfors och tillämpar därvid ett i Berlin utvecklat statusindex för bostadsområden. Läget i Helsingfors granskas också av Venla Bernelius, vars artikel handlar om hur familjers val av skola påverkar differentieringen skolor emellan.

Mats Stjernberg skriver om förortsforskning och konstaterar att finländska förorter förvisso inte är en enhetlig grupp och att alla inte utvecklas på samma sätt. I Olli Nuuttilas artikel dryftas bostadsområdets betydelse för invandrarbefolkningens liv i Havsrastböle. Till temat stadsjämförelser återkommer vi till slut i Jarkko Rasinkangas artikel där bilden av lokal differentiering i Huvudstadsregionen betraktas parallellt med läget i Åbo stadsregion. ✨

Vi önskar våra läsare lycka och välgång under det Nya Året 2014.

— ASTA MANNINEN

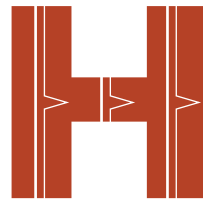

TEKSTI: TEEMU VASS

YLEISKAAVA auttaa asuinalueita pysymään kelkassa

HELSINGIN SUUNNITTELUA OHJAAVAT tulevassa yleiskaavassa toiset periaatteet kuin ne, joilla kaupunkia on aiemmilla vuosikymmenillä rakennettu. Nyt tehdään tiivistä ja urbaania kaupunkia, jossa liikkuminen sujuu raiteilla, pyöräillen ja kävellen. Kaupungistuminen ei tulevaisuudessa ainakaan hidastu, uskoo yleiskaavapäällikkö **Rikhard Manninen**.

elsingin tulevan yleiskaavan suunnitteluperiaatteita esittelevä Visio 2050 hyväksyttiin joulukuussa kaupunkisuunnittelulautakunnassa. Visiossa katsotaan edellisiä kaavoja kauemmaksi tulevai-

suuteen, 37 vuoden päähän, jolloin kaupunki on jo sangen erinäköinen kuin nyt.

Yleiskaavalla vaikutetaan myös tapaan, jolla asuinalueet tulevaisuudessa rakentuvat. Se on pitkän aikavälin maankäytön suunnitelma, jolla ohjataan kaupungin yhdyskuntarakenteen kehittämistä. Vuoden 2014 alussa siirrytään varsinaisen yleiskaavakartan luonnosteluun, ja kaavaehdotuksen hyväksyminen kaupunginvaltuustossa ja -hallituksessa on tähtäimessä viimeistään vuonna 2016.

Millaisia alueita tulevaisuudessa kaavoitetaan?

Urbaanin ympäristön houkuttelevuus ja kaupunkija suosiva valtakunnallinen rakennemuutos ovat tänä päivänä kaavoitustyöhön vaikuttavia trendejä niin Suomessa kuin muuallakin.

– Arvonlisäys talouteen tulee meilläkin kaupungeista ja kaupungeissa olevista työpaikoista, erityisesti Helsingin seudulta, sanoo yleiskaavapäällikkö **Rikhard Manninen**.

Kaupunkitalouden logiikan mukaan kaupungin täytyy kasvaa ja tiivistyä, jotta kaupunkituottavuuden hyödyistä päästään nauttimaan. Yleiskaava perustuu voimakkaan kasvun väestöprojektiioon, jonka mukaan

Helsingissä on vuonna 2050 jo yli 850 000 asukasta.

Kaupunkituottavuuden lisääntyminen tuo mukanaan mahdollisuuden kasvattaa työllisyyttä, tulotasoa ja ostovoimaa sekä verotuloja, mutta se toki edellyttää, että yritystenkin toimintamahdollisuudet kaupungissa ovat kunnossa.

Myös kaupunkiasumisen edut tulevat esiin nimenomaan tiheässä kaupunkirakenteessa. Urbaani elämäntapa kukoistaa tiiviissä kaupungissa, ja arjessa voi liikkua jalkaisin, polkupyörällä ja joukkoliikenteellä. Yleiskaavan visio häivyttää rajaa kantakaupungin ja esikaupunkien väliltä.

Yleiskaavapäällikön mukaan Helsingin suunnittelussa ei haluta toistaa entisaikojen virheitä. Sotien jälkeen tehtiin alueita, jotka sijaitsivat erillään toisistaan ja jäivät toiminnallisesti yksipuolisiksi: työpaikat sijaitsivat kantakaupungissa ja nukkamalähiöt laajenevan kaupungin laidoilla.

–Tulevaisuudessa kaikki asuinalueet ovat kytkeytyneet sujuvan liikkumisen ja hyvän saavutettavuuden kaupunkirakenteeseen, jossa poikittaisyhteydet toimivat, sanoo Rikhard Manninen.

Paitsi että alueet eivät saa jäädä saavutettavuudeltaan perifeerisiksi, niiden on oltava myös toimintoiltaan monipuolisia. Tavoitteena on, että alueilla sijaitsisi asuntoja siinä missä palveluita kuin työpaikkojakin. On kadunvarsiliiketiloija ja erilaisia paikkoja ihmisten kohtaamisiin.

–Toiminnallisesti sekoittunut rakenne kestää sosioekonomisia muutoksia, eikä mikään tietty piirre pääse silloin ylikorostumaan ja leimaamaan aluetta.

Kallio on Rikhard Mannisen mukaan esimerkki alueesta, jonka rakenne on varsin monipuolinen. Se on urbaani vanha työläiskaupunginosa, jossa on nykyisin havaittavissa myös gentrifikaation eli keskiluokkastumisen piirteitä.

–Kallion rakenne mahdollistaa

monenlaisia toimintoja. Ainoa fyysisesti rajaava tekijä ovat pienet asunnot, mutta alue ei kuitenkaan eriydy kielteisessä mielessä niiden takia.

Kaupungin asuntopolitiikka on keskeinen keino asuinalueiden eriytymiskehityksen ehkäisemisessä. Tämä kytkeytyy asuntojen hallinta- ja rahoitusmuotoon, siihen, että alueilla on niin vuokra-, omistus- kuin osaomistusasumista. Vaikka alueellista eriytymistä on nähtävissä, Helsingissä segregaatiokehitys on Mannisen mielestä toistaiseksi pysynyt hallinnassa.

“Tulevaisuudessa kaikki asuinalueet ovat kytkeytyneet sujuvan liikkumisen ja hyvän saavutettavuuden kaupunkirakenteeseen, jossa poikittaisyhteydet toimivat.”

Omaleimaisia pikkukaupunkeja ja niiden keskustoja

Kiinnostus keskusta-asumista kohtaan on viime vuosina lisääntynyt, ja toisaalta kauempana seudulla sijaitsevat pientaloalueet vetävät yhä monia puoleensa. Lähiöasuminen on Rikhard Mannisen mukaan jäänyt näiden väliin ”vähiten houkuttelevana” vaihtoehtona.

Ajatuksena on nyt tuoda urbaanimpaa kaupunkiympäristöä myös esikaupunkeihin, ja tämä edellyttää alueiden tiivistämistä, käytännössä täydennysrakentamista. Näin vastataan samalla palvelutarjonnan ylläpitämisen ongelmiin alueilla, joilla vä-

estö on viime vuosina ikääntynyt ja vähentynytkin.

– Ainoa keino vaikuttaa tähän on tuoda vanhoille esikaupunkialueille lisää asuntoja, Rikhard Manninen toteaa. –Kun alueilta löytyy kohteja lapsiperheillekin, väestörakenne muuttuu monipuolisemmaksi ja alueille tulee myös lisää ostovoimaa.

Yleiskaavan ajatuksena on lähteä kehittämään nykyisistä esikaupungeista pikkukaupunkeja, joiden asemien seuduista tulee tiivisrakenteisia keskustoja.

Malmi on esimerkki tällaisesta vahvistuvasta, kodikkaasta pikkukaupunkikeskustasta, jonka pikaraitiotie kytkisi Itäkeskukseen ja muihin keskustoihin.

– Tällaisilla keskustoilla on jo nyt oma pitkä historiansa ja siihen liittyvä paikallinen identiteettinsä.

Alueiden sosiokulttuuristen ominaispiirteiden halutaan näkyvän myös suunnittelussa, sillä ne tuovat alueisiin omaleimaista sisältöä.

– Esimerkiksi Malmin paikallisuudessa on monta kerrostumaa, Manninen sanoo. –On vanha kirkonkylä-Malmi ja 1980-luvulla rakennettu aluekeskus. Lisäksi alueella on pientalovaltaista perusesikaupunkia kuten Tapaninvainio.

Asemanseudut ja ostoskeskukset ovat ikään kuin alueiden käyntikortteja ohikulkijoille. Niiden fyysinen ympäristö on nyt paikoitellen rapistumassa, ja tähän kehitykseen kaivataan täyskäännöstä.

– Asemanseutujen kehittäminen ei onnistu pienin kosmeettisin muutoksinkin, vaan tarvitaan isoja panostuksia, kuten vaikkapa Myllypurosa on tehty.

Yhtälö ei ole helppo, sillä tilaa on rajallisesti ja kaikki toiminnot ja toimijat kilpailevat samoista neliöistä. Kaikkia asemanseutuja ei myöskään voi kehittää samalla sapluunalla. Esimerkiksi pääradan asemat ja Vantaankosken radan asemat ovat olemukseltaan ja historialtaan erilaisia, eikä niitä voi käsitellä yhtenäisenä tyyppinä.

Ulkomaisia malleja ja tutkimustietoa

Yleiskaavan visio perustuu vanhaan tietopohjaan. Visiota varten on koottu ja teetetty laajasti selvityksiä muun muassa elinkeinoista, asumisesta, väestönkasvusta ja logistiikasta.

Yleiskaavan ajatusten taustalla on Rikhard Mannisen mukaan kaksi läpileikkaavaa tutkimuskehystä: toisaalta kaupunkitalouden, makrotalouden ja asuntomarkkinoiden tutkimus, toisaalta ekotehokkuusajattelu ja ympäristötutkimus.

–Esimerkiksi liikennejärjestelmien tulevaisuus on ollut vahvasti mukana, ja sen kautta on pohdittu asioita, Manninen painottaa. –Tiivis kaupunkirakenne vähentää liikenteen tarvetta ja sitä kautta päästöjä.

Helsingin kehittämiseen tulevilla vuosikymmenillä on haettu innoitusta myös kansainvälisistä esimerkeistä. Pohjoismaiden pääkaupunkien kanssa kaupunkisuunnitteluvirastolla on säännöllisesti tapaamisia, ja vertailuissa on katsottu kauemmaksikin. Erityisesti Tukholma ja Amsterdam ovat olleet hyödyllisiä vertailukohtia Euroopassa.

–Tukholma on kehittynyt jatkuvasti ikään kuin kymmenen vuotta Helsinkiä edellä, Manninen sanoo. –Tämä näkyy esimerkiksi työpaikkojen syntymisen logiikassa tai siinä, miten kaupunki on tiivistynyt ja mihin kasvanut. Tukholma on kasvanut sisäänpäin ja Helsinki levinnyt hajanaisemmaksi.

Muualta maailmasta on haettu ajatuksia esimerkiksi Kanadan Vancouverista, jossa on jo 20 vuotta kehitetty kaupungista tiivistä, jalankulkijaystävällistä ja luonnonläheistä ympäristöä. Vancouverista tuttua on

Lisätietoa yleiskaavasta, Visio 2050:sta ja yleiskaavan tausta-aineistoista:

www.yleiskaava.fi/yleiskaava/

myös ajatus siitä, ettei tiiviyys kuulu yksinomaan keskustaan, vaan tiivistä kaupunkirakennetta kasvatetaan kantakaupungin ulkopuolellekin.

Julkisessa keskustelussa on reagoitu kuitenkin voimakkaasti, kun täydennysrakentaminen ja kaupun-

gin tiivistyminen on uhannut syödä tieltään viher- ja virkistysalueita. Rikhard Manninen ei näe asiassa ristiriitaa.

–Varsinkin koko kaupungin mittakaavassa pelko on aiheeton. Kaupunkiin jää edelleen runsaasti viheralueita, ja tarkoituksena on nimetä ”vihersormet”.

Edellä mainittu Vancouver on esimerkki tiiviisti rakennetusta kaupungista, jossa on myös hieno luonto. –Tiivis rakentaminen estää lopulta kaupunkiluonnon pirstoutumista, Manninen muistuttaa.

Oman lisäksi kierteensä asuinalueiden kehittämiseen tuo myös alueiden imagoa koskeva keskustelu, joka julkisuudessa putkahtelee toisinaan pintaan. Tiedotusvälineet luovat sosiaalisesti eriytyvästä kaupungista omaa jatkokertomustaan.

–Median jutuihin ei tahdo näkyä se, miten kaupunki myös samaan aikaan panostaa alueiden kehittämiseen, Rikhard Manninen sanoo. –Alueisiin lyödään puolihuolimattomasti erilaisia leimoja, ja valitettavan usein välikappaleena käytetään maahanmuuttajaväestöä. Ei ole syytä unohtaa, että monikulttuurisuus on kuitenkin osa Helsingin tulevaa kehitystä. ✨

GENERALPLANEN hjälper bostadsområden att hänga med

TEXT: TEEMU VASS

HELSINGFORS PLANERING STYRS i den kommande generalplanen av andra principer än de enligt vilka man har byggt staden under de tidigare decennierna. Nu byggs en koncentrerad och urban stad där människorna rör sig på spår, med cykel och till fots. Urbaniseringen kommer i framtiden åtminstone inte att bli långsammare, tror generalplanechef **Rikhard Manninen**.

INTERVJU

Vision 2050 som presenterar planeringsprinciperna i Helsingfors kommande generalplan godkändes i stadsplaneringsnämnden i december. I Vision riktas blicken längre in i framtiden än i de tidigare planerna, 37 år framåt, då staden ser synnerligen annorlunda ut än idag.

Generalplanen påverkar även sättet som bostadsområden byggs på i framtiden. Den är en långsiktig plan för markanvändningen som används för att styra utvecklingen av stadens samhällsstruktur. I början av 2014 påbörjas utkastet till den egentliga generalplanekartan och siktet är inställt på att planförslaget ska godkännas i stadsfullmäktige och stadsstyrelsen senast 2016.

Hurdana områden kommer att planläggas i framtiden?

Den urbana miljöns attraktivitet och den riksomfattande strukturförändringen som gynnar städer är trender som i dagens läge påverkar planläggningsarbetet både i Finland och utomlands.

– Värdeökningen till ekonomin kommer även hos oss från städerna och från arbetsplatserna som finns i städerna, särskilt från Helsingforsregionen, säger generalplanechef Rikhard Manninen.

I enlighet med stadsekonomin logik måste staden växa och koncentreras så att vi får njuta av stadsproduktivitets fördelar. Generalplanen grundar sig på en befolkningsprojektion med kraftig tillväxt, enligt vilken det år 2050 finns redan över 850 000 invånare i Helsingfors.

En ökning av stadsproduktiviteten medför en möjlighet att öka syster-sättningen, inkomstnivån och köpkraften samt skatteintäkterna, men det förutsätter naturligtvis att även företagets verksamhetsmöjligheter är i ordning i staden.

Även fördelarna med stadsboendet kommer fram just i en tät stadsstruktur. Den urbana livsstilen blomstrar i en tät stad och människor kan röra sig till fots, med cykel och med kollektivtrafik i vardagen. Generalplanens vision skingrar gränsen mellan stadscentret och förorterna.

Enligt generalplanechefen vill man inte upprepa misstagen från förr i planeringen av Helsingfors. Efter kriget byggdes områden, som låg avskilt från varandra och förblev funktionellt ensidiga: arbetsplatserna fanns i stadskärnan och sovstäderna i utkanterna av den expanderande staden.

– I framtiden är alla bostadsområden kopplade till en stadsstruktur med smidiga trafikförbindelser och en lättåtkomlig stadsstruktur med fungerande tvärförbindelser, säger Rikhard Manninen.

Förutom att områdena inte får förbli perifera när det kommer till åtkomligheten, ska de också ha mångsidiga funktioner. Målet är att det i områdena skulle finnas såväl bostäder och tjänster som arbetsplatser. Det finns affärslokaler längs gatorna och olika slags mötesplatser för människor.

– En funktionellt blandad struktur tål socioekonomiska förändringar och inget särskilt drag kan då framhävas överdrivet mycket och präglade området.

Berghäll är enligt Rikhard Manninen ett exempel på ett område med en synnerligen mångsidig struktur. Berghäll är en urban, gammal arbetarstadsdel där man i dag kan skönja även gentrifikation eller drag av ökad medelklassifiering.

– Berghälls struktur möjliggör många olika slags funktioner. Den

enda fysiskt begränsande faktorn är de små bostäderna, men området differentieras ändå inte i negativ bemärkelse på grund av dessa.

“I framtiden är alla bostadsområden kopplade till en stadsstruktur med smidiga trafikförbindelser och en lättåtkomlig stadsstruktur med fungerande tvärförbindelser.

Stadens bostadspolitik är ett centralt sätt att förebygga en utveckling av differentieringen av bostadsområden. Detta kopplas till bostädernas ägande- och finansieringsform, till att det i området finns både hyres-, ägar- och delägarboende. Även om man kan skönja områdesvis differentiering har utvecklingen av segregationen i Helsingfors enligt Manninen tillsvidare hållits under kontroll.

Särpräglade småstäder och deras centra

Intresset för att bo i centrum har under de senaste åren ökat, medan småhusområden som ligger längre borta från centrum fortfarande lockar många. Förortsboendet har enligt Rikhard Manninen råkat i kläm mellan dessa ”som det minst lockande” alternativet.

Tanken är nu att skapa en mer urban stadsmiljö även i förorterna och detta förutsätter en koncentration av områdena, i praktiken kompletterande byggande. Så svarar man samtidigt på problem kring upprätthållandet av serviceutbudet i områden där

befolkningen under de senaste åren har blivit äldre och även minskat.

– Det enda sättet att påverka detta är att bygga fler bostäder i gamla förortsområden, konstaterar Rikhard Manninen. – När det finns hem även för barnfamiljer i områdena blir befolkningsstrukturen mångsidigare och det kommer även mer köpkraft till områdena.

Generalplanens tanke är att börja utveckla de nuvarande förorterna till småstäder, vars stationsregioner blir tätbebyggda centra.

Malm är ett exempel på ett sådant, hemtrevligt småstadscentrum som förstärks och vars snabbspårsväg skulle koppla stadsdelen till Östra centrum och de andra centrena.

– Sådana här centra har redan nu en egen lång historia och lokal identitet.

Man vill att områdenas sociokulturella särdrag ska ses även i planeringen, eftersom de ger områdena ett särpräglat innehåll.

– Till exempel har Malms lokala karaktär många skikt, säger Manninen. – Där finns den gamla kyrkbyn Malm och områdescentret som byggdes på 1980-talet. Dessutom finns det i området småhusdominerade vanliga förorter, såsom Stafansslätten.

Stationsregionerna och köpcentren är på sätt och vis områdenas visitkort för förbipasserande. Deras fysiska miljö håller nu ställvis på att förfalla och i denna utveckling önskar man sig en helomvändning.

– Utvecklingen av stationsregionerna kan inte göras med små kosmetiska förändringar, utan det krävs stort engagemang, till exempel som man har haft i Kvarnbäcken.

Det är ingen enkel ekvation, eftersom utrymmet är begränsat och all verksamhet och alla aktörer tävlar om samma kvadratmeter. Alla stationsregioner kan inte heller utvecklas enligt samma mönster. Till exempel stambanans stationer och stationerna längs Vandaforsens bana har en egen särart och historia

och kan inte hanteras som en enhetlig typ.

Utländska modeller och forskningsdata

Generalplanens vision grundar sig på ett gediget kunskapsunderlag. För den har det omfattande sammanställts och utarbetats utredningar bland annat om näringar, boende, befolkningstillväxt och logistik.

Bakom tankarna i generalplanen ligger enligt Rikhard Manninen två genomgående forskningsramar: å ena sidan forskning kring stadsökonomi, makroökonomi och bostadsmarknaden, å andra sidan ekoeffektivitetstänkande och miljöforskning.

– Till exempel trafiksystemens framtid har varit starkt med och frågor har dryftats med den i åtanke, framhäver Manninen. – En koncentrerad stadsstruktur minskar trafikbehovet och därigenom utsläppen.

Man har sökt inspiration för utvecklingen av Helsingfors under kommande årtionden även bland internationella exempel. Stadsplaneringskontoret har kontinuerligt möten med huvudstäder i Norden och i jämförelser har blicken riktats ännu längre framåt. Särskilt Stockholm och Amsterdam har varit användbara jämförelseobjekt i Europa.

– Stockholm har utvecklats kontinuerligt på sätt och vis tio år före Helsingfors, säger Manninen. – Detta kan skönjas till exempel i logiken om hur arbetsplatserna uppstår eller hur staden har koncentrerats och vartåt den har vuxit. Stockholm har vuxit inåt och Helsingfors har spritts mer utåt.

Ytterligare information om generalplanen, Vision 2050 och generalplanens bakgrundsmaterial:

www.yleiskaava.fi/sv/generalplan/

Från andra delar av världen har man fått tankar till exempel från Vancouver i Kanada, där staden redan i 20 års tid har utvecklats till en koncentrerad och fotgängarvänlig naturnära miljö. Från Vancouver kommer även tanken om att koncentration inte uteslutande hör till centrum, utan en koncentrerad stads-

struktur byggs upp även utanför stadskärnan.

I den offentliga debatten har man emellertid reagerat starkt på att kompletterande byggande och en mer koncentrerad stad har hotat att lägga grön- och rekreationsområden under sig. Rikhard Manninen ser ingen motstridighet i frågan.

– Rädslan är obefogad, särskilt mätt med hela staden som måttstock. Staden har fortfarande många grönområden och syftet är att uttryckligen behålla de vidsträckta "grönfingrarna".

Ovan nämnda Vancouver är ett exempel på en tätt byggd stad som även har en fin natur. – Tätt byggande förhindrar slutligen att stadsnaturen splittras, påminner Manninen.

Sitt eget tillägg till utvecklingen av bostadsområdena för även diskussionen kring områdenas image, som då och då kommer upp till ytan i offentligheten. Medierna skapar sin

egen följetong om en socialt differentierad stad.

– I mediernas berättelser ser man sällan hur staden även samtidigt satsar på utvecklingen av områdena, säger Rikhard Manninen. – Områdena stämplas lite slarvigt på många sätt och beklagligt ofta används invandrabefolkningen som instrument. Det finns ingen orsak att glömma att den kulturella mångfalden ändå är en del av Helsingfors kommande utveckling. ✨

Kansainvälistä VERTAILUA ja kynnyсарvoja?

KATJA VILKAMA & MARI VAATTOVAARA

Sosiaalisten ja alueellisten rakenteiden muutokset ja niihin liittyvät mahdolliset hyvinvointivaikutukset ovat ajankohtaisia teemoja kaupunkitutkimuksen kentällä. Niin Euroopassa kuin Pohjoismaissakin alueellisen eriytymisen etninen ulottuvuus on kehittynyt omaksi keskustelukseen — maahanmuuton ja monikulttuurisuuden lisääntyessä useilla kaupunkiseuduista.

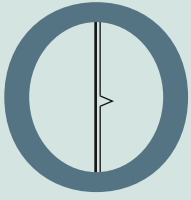

Internationell JÄMFÖRELSE och tröskelvärden?

KATJA VILKAMA & MARI VAATTOVAARA

Förändringar i de sociala och regionala strukturerna och deras eventuella effekter på välfärden är aktuella teman på stadsundersökningens område. Såväl i Europa som i Norden har den etniska dimensionen inom den regionala differentieringen utvecklats till en egen diskussion i takt med att invandringen och den kulturella mångfalden ökar i flera av stadsregionerna.

LEMME YHDESSÄ POHJOISMAISTEN
kollegoidemme kanssa tutkineet
kuluneiden neljän vuoden ajan
pohjoismaisten hyvinvointival-

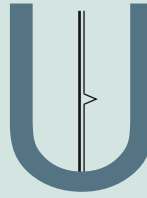
tiomallien ja havaitun sosiaalisen ja etnisen eriyty-
misen välisiä yhteyksiä NODES-tutkimushankkees-
samme (Nordic Welfare States and the Dynamics
and Effects of Ethnic Residential Segregation, ks.
<http://blogs.helsinki.fi/nodesproject/>). Hanke on
Suomen Akatemian ja eurooppalaista tutkimusyh-
teistyötä tukevan NORFACE-tutkimusohjelman
"Migration in Europe – Social, Economic, Cultural
and Policy Dynamics" rahoittama (ks. <http://www.norface-migration.org/>).

Tutkimushankkeen tavoitteena on ollut selvit-
tää laaja-alaisesti asumiseen ja väestön etniseen mo-
ninaisuuteen liittyviä kehityskulkuja sekä puretua
erityisesti ajankohtaisiin kysymyksiin yhteiskun-
nallisen eriarvoisuuden lisääntymisestä ja asuin-
alueiden tasapainoisesta kehityksestä pohjoismaisilla
pääkaupunkiseuduilla. Hankkeeseemme on osallist-
unut tutkimusryhmiä Ruotsista, Norjasta, Tanskas-
ta ja Suomesta.

Samankaltaisten Pohjoismaiden erot?

Maahanmuutto- ja segregaatiotutkimusten näkökul-
masta Pohjoismaat mahdollistavat kiinnostavalla ta-
valla vertailevan asetelman rakentamisen. Yhtäältä ne
ovat yhteiskunnallisten rakenteiden ja hyvinvointival-
tiollisen perustansa osalta riittävän samanlaisia, mutta
tarkemmin vaikkapa asuntopolitiikkaan tai maahan-
muuttopolitiikkaan perehdyttäessä sopivan erilaisia
(esim. Kautto 2001; Lujanen 2004; Andersson ym.
2010; Vaattovaara ym. 2011; Anttonen ym. 2012).

Kun Oslolla pääosa asukkaista asuu omistus-
asunnoissaan (79 %; ml. niin kutsutut cooperative-
asunnot) ja vain 3 prosenttia sosiaalisesti tuetuissa
vuokra-asunnoissa, ovat vastaavat osuudet esimerk-
iksi Kööpenhaminassa 58 ja 25 prosenttia (Tauluk-
ko 1). Edelleen erityisesti sosiaaliseen asuntotuotan-
toon pääsemisen kriteerit ovat maissa hyvin erilaisia.
Lisäksi maahanmuuton historia ja määrä sekä yleis-
simmät lähtömaat vaihtelevat suuresti (Taulukko 2).

UNDER DE FYRA SENASTE ÅREN har
vi tillsammans med våra nordis-
ka kolleger undersökt sambanden
mellan de nordiska välfärdsstats-

modellerna och den konstaterade sociala och etnis-
ka differentieringen i vårt forskningsprojekt NO-
DES (Nordic Welfare States and the Dynamics and
Effects of Ethnic Residential Segregation, se <http://blogs.helsinki.fi/nodesproject/>). Projektet finansie-
ras av Finlands Akademi och forskningsprogrammet
NORFACE "Migration in Europe – Social, Econo-
mic, Cultural and Policy Dynamics" som stöder eu-
ropeiskt forskningssamarbete (se <http://www.norface-migration.org/>).

Forskningsprojektets mål har varit att omfattan-
de utreda utvecklingsförlopp inom boende och be-
folkningens etniska mångfald samt att fördjupa sig
särskilt i aktuella frågor om den ökande samhällsli-
gastheten och en balanserad utveckling av bo-
stadsområdena i de nordiska huvudstadsregionerna.
Forskningsgrupper från Sverige, Norge, Danmark
och Finland har deltagit i vårt projekt.

Skillnader mellan de likartade nordiska länderna?

Ur perspektivet för undersökningar om invandring
och segregation ger de nordiska länderna en intres-
sant möjlighet till en jämförande uppläggning. Å ena
sidan är de tillräckligt lika varandra vad gäller län-
dernas samhällslika strukturer och välfärdsstatsli-
ga grund, men lagom olika när man studerar till ex-
empel bostadspolitiken eller invandringspolitiken på
djupet (t.ex. Kautto 2001; Lujanen 2004; Andersson
m.fl. 2010; Vaattovaara m.fl. 2011; Anttonen m.fl. 2012).

Medan de flesta invånarna i Oslo bor i ägarbo-
städer (79 procent, inkl. så kallade cooperative-bo-
städer) och endast tre procent i socialt understödda
hyresbostäder, är motsvarande andelar till exempel
i Köpenhamn 58 respektive 25 procent (Tabell 1).
Vidare är särskilt kriterierna för att omfattas av den
sociala bostadsproduktionen mycket olika i dessa
länder. Dessutom finns det stora skillnader i invand-
ringens historia och antalet invandrare samt i de van-
ligaste avreseländerna (Tabell 2).

Taulukko 1. Asuntojen hallintasuhteijakauma (%) Pohjoismaiden pääkaupunkiseuduilla 2008 (Oslo 2001) (Lähde: Skifter Andersen 2013).
 Tabell 1. Fördelning av bostädernas besittningsförhållanden (%) i de nordiska huvudstadsregionerna 2008 (Oslo 2001) Källa: Skifter Andersen 2013).

Pääkaupunkiseutu Huvudstadsregionen	Kööpenhamina Köpenhamn	Helsinki Helsingfors	Oslo	Tukholma Stockholm
Omistusasunnot Ägarbostäder	42	57	57	34
Asumisoikeusasunnot Bostadsrättsbostäder	16	3	22	29
Yksityinen vuokra-asunto Privat hyresbostad	16	16	15	17
Sosiaalisesti tuettu vuokra-asunto Socialt understödd hyresbostad	25	22	3	17
Muu Annan	1	2	2	4
Yhteensä Sammanlagt	100	100	100	100

Taulukko 2. Väestömäärä ja ulkomailla syntyneiden osuus Pohjoismaiden pääkaupunkiseuduilla 2008 (Lähde: Skifter Andersen 2013).
 Tabell 2. Invånarantal och andelen utlandsfödda i de nordiska huvudstadsregionerna 2008 (Källa: Skifter Andersen 2013).

Pääkaupunkiseutu Huvudstadsregionen	Kööpenhamina Köpenhamn	Helsinki Helsingfors	Oslo	Tukholma Stockholm
Väestö 1000 asukasta Befolkningen 1 000 invånare	1 369	1 022	1 079	1 849
Ulkomailla syntyneiden osuus, % Andelen utlandsfödda, %	11,7	8,8	14,3	21,3
Itä-Euroopassa syntyneiden osuus, % Andelen personer födda i Östeuropa, %	1,9	3,5	3,0	3,5
Euroopan ulkopuolella syntyneiden osuus (pl. Pohjois-Amerikka), % Andelen personer födda utanför Europa (exkl. Nordamerika), %	6,8	3,6	9,3	11,3

Tutkimushankkeemme pääkysymyksenä on ollut tarkastella, kuinka nämä yhtäläisyydet ja erot vaikuttavat etnisen ja sosiaalisen eriytymisen rakenteisiin ja prosesseihin pohjoismaisilla pääkaupunkiseuduilla. Erilaisin tutkimusasetelmin, menetelmin ja aineistoin olemme tutkineet maahanmuuttajien asumista ja asumisvalintoja (mm. etenemistä asumisuralla ja asumiseen ja integraatioon liittyviä valintoja) sekä aivan erityisesti myös niin sanotun kantaväestön muuttopäätöksiä ja liikkeitä.

Suuri osa viimeaikaisesta etnisen segregatiion tutkimuskirjallisuudesta on korostanut kantaväestön käyttäytymistä ja asumisvalintoja keskeisimpinä asuinalueiden etniseen eriytymiseen vaikuttavina mekanismeina (esim. Andersson 1998; Crowder 2000; Bråmås 2006; Vilkkama 2011). Kantaväestön asema erilaisina portinvartijoina, lainsäätäjinä, vuokranantajina, ja virkamiehinä rajaa ja mää-

Huvudfrågan i vårt forskningsprojekt har varit att granska hur dessa likheter och skillnader påverkar strukturerna för och processerna inom den etniska och sociala differentieringen i huvudstadsregionerna i de nordiska länderna. Genom olika uppläggningar, metoder och material har vi undersökt invandrades boende och boendeval (bl.a. framskridande i boendekarriären och val kring boende och integration) samt alldeles särskilt även de så kallade urinvånarnas flyttbeslut och rörelser.

I en stor del av den nyare forskningslitteraturen om etnisk segregation har man betonat urinvånarnas beteende och boendeval som de viktigaste mekanismerna som påverkar den etniska differentieringen av bostadsområden (t.ex. Andersson 1998; Crowder 2000; Bråmås 2006; Vilkkama 2011). Urinvånarnas ställning som olika slags portvakter, lagstiftare, hyresvärdar och tjänstemän avgränsar och definierar

rittää maahanmuuttajien asumisen ja alueellisen sijoittumisen vaihtoehtoja. Tämän lisäksi kantaväestön omat muuttopäätökset ja asumisvalinnat vaikuttavat asuinalueiden eriytymiskehitykseen, mikäli kantaväestö muuttaa pois heikoiksi koetuilta alueilta tai välttelee näille alueille muuttoa. Asenteet maahanmuuttoa ja maahanmuuttajataustaisia naapureita kohtaan ovat yksi mahdollinen tekijä muuttopäätösten taustalla.

Tässä artikkelissa tarkastelemme Oslon, Helsingin ja Tukholman kaupunkiseuduilla asuvan kantaväestön näkemyksiä maahanmuuttajien sopivasta määrästä omalla asuinalueellaan. Samalla pohdimme vertailevan tutkimusasetelman mahdollisuuksia ja rajoitteita tilanteessa, jossa tutkittava ilmiö – tässä tapauksessa maahanmuutto – näyttytyy kohdealueilla hyvin erisuuruisena.

Vertailevan tutkimusasetelman haasteista

Tässä artikkelissa käsittelemimme kysymysten aineisto koostuu Oslon, Helsingin ja Tukholman seuduilla asuvan kantaväestön asumisvalintoja, asenteita ja muuttopäätösten syitä kartoittaneesta alueellisesti ositetusta kyselyaineistosta, joka kerättiin syksyn 2011 aikana. Kysely lähetettiin yhteensä 9000 henkilölle (3000 kullakin kaupunkiseudulla). Vastausprosentit olivat varsin korkeita, ja samalla hyvin samansuuntaisia vaihdellen kaupunkiseuduittain ja ositteittain 40–55 prosentin välillä. Kyselyn asetelma rakennettiin siten, että aineisto mahdollistaa kantaväestön kokemusten vertailun erilaisilta asuinalueilta pois muuttaneiden ja niillä pitkään asuneiden vastaajien kesken sekä kaupunkiseutujen sisällä että niiden välillä (kyselyasetelmasta tarkemmin Vilka m. ym. 2013). Erityisenä kiinnostuksena oli selvittää mahdollisia eroja maahanmuuttajatiheillä ja muilla alueilla asuvan kantaväestön asenteissa ja kokemuksissa.

Aidon vertailuasetelman rakentaminen osana kansainvälistä tutkimushanketta ei ollut täysin yksinkertaista. Se vaati syvällistä pohdintaa paitsi alueyksiköiden valinnan yhtäläisyydestä, myös alueiden luokittelun tavasta. Ruotsin, Norjan ja Suomen pääkaupunkiseuduilla asuvien maahanmuuttajien mää-

alternativen för invandrades boende och regionala etablering. Dessutom inverkar urinvånarnas egna flyttbeslut och boendeval på bostadsområdenas differentieringsutveckling om urinvånarna flyttar bort från områden som upplevs som svaga eller undviker att flytta till dessa områden. Attityderna till invandring och gentemot grannar med invandrarbakgrund är en möjlig faktor bakom flyttbesluten.

I denna artikel granskar vi vad enligt urinvånarna i stadsregionerna i Oslo, Helsingfors och Stockholm är ett lämpligt antal invandrare i det egna bostadsområdet. Samtidigt reflekterar vi över möjligheterna av och begränsningarna för en jämförande forskningsuppläggning i en situation där fenomenet som undersöks – i detta fall invandring – framstår vara av mycket olika storlek i områdena som undersöks.

Den jämförande forskningsupplägningens utmaningar

Materialet till de frågor som vi behandlar i denna artikel består av ett regionalt uppdelat enkätmaterial som kartlade boendeval, attityder och orsaker till flyttbeslut bland urinvånare i Oslo-, Helsingfors- och Stockholmsregionerna. Materialet samlades in under hösten 2011. Enkäten skickades till sammanlagt 9 000 personer (3 000 i varje stadsregion). Svarsprocenten var mycket höga och samtidigt mycket likriktade. De varierande enligt stadsregion och uppdelning mellan 40 och 55 procent. Enkäten lades upp så att materialet möjliggör en jämförelse av urinvånarnas upplevelser bland invånare som har flyttat bort från olika bostadsområden och personer som bott i dem länge både inom och mellan de olika stadsregionerna (närmare beskrivning av enkätens uppläggning Vilka m. fl. 2013). Särskilt intressant var det att utreda om det fanns eventuella skillnader kring urinvånarnas attityder och upplevelser i områden med hög invandrarstäthet och i övriga områden.

Det var inte så lätt att utarbeta en genuin jämförande uppläggning som en del av ett internationellt forskningsprojekt. Detta krävde ingående reflektion både rörande valet av områdesenheter och likhet och sättet att klassificera områdena. Det finns stora skillnader i antalet invandrare bosatta i huvudstadsregio-

rässä on suuria eroja. Kun esimerkiksi Tukholman seudun asukkaista yli viidennes on ulkomailla syntyneitä, on vastaava osuus Suomen pääkaupunkiseudulla edelleen vain noin 10 prosenttia. Miten tällaisessa tilanteessa tulisi määrittellä, missä menee maahanmuuttajatiheiden alueiden raja?

Tilastolliset perusteet ja tutkimuskirjallisuus esittävät lukuisia erilaisia vaihtoehtoja asuinalueiden luokitteluun maahanmuuttajasuuden perusteella. Monet aiemmin käytetyistä luokittelutavoista eivät kuitenkaan soveltuneet pohjoismaisen tutkimushankkeemme tueksi, sillä ne perustuivat usein absoluuttisiin raja-arvoihin. Esimerkiksi australialaiset ja isobritannialaiset tutkijat Poulsen, Johnston ja Forrest (2001) ovat kehittäneet aluetytologian, joka luokittelee asuinalueita niiden maahanmuuttajasuuksien mukaan. Heidän luokittelussaan keskittymäalueiksi (minority enclaves) määrittäville alueilla maahanmuuttajiin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvien osuuden tulee nousta yli 50 prosenttiin alueen asukkaista. Tämänkaltaisia alueita on pohjoismaisilla kaupunkiseuduilla ylipäättään hyvin vähän ja Helsingin seudulla ei lainkaan.

Ratkaisimme erisuuruisten maahanmuuttajamäärien tuottaman ongelman määrittelemällä hankkeessamme maahanmuuttajatiheet alueet absoluuttisten raja-arvojen sijaan suhteellisia raja-arvoja käyttäen. Kunkin kaupunkiseudun asuinalueet jaettiin Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneen väestön osuuden mukaan kymmeneen samansuuruiseen ryhmään (desiileihin). Korkeimpia maahanmuuttajasuuksia saavien alueiden ryhmästä, eli niin sanotusta ylimmästä kymmenyksestä, muodostettiin oma aluetyypinsä, joita kutsumme ”maahanmuuttajakeskittymiksi”. Muiden alueiden ryhmä toimi tutkimuksessa verrokkiryhmänä. Tämänkaltaisen luokittelu asemoi maahanmuuttajakeskittymät kullakin seudulla samalla tavoin suhteessa seudun keskitasoon ja muihin alueisiin.

Taulukko 3 kuvaa kaupunkiseutujen välisiä eroja Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneiden osuuksissa vuodenvaihteessa 2007/2008. Helsingin seudulla Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneiden osuudet ovat selvästi muita pohjoismaisia kaupunkiseutuja alhaisempia kautta linjan. Pohjoismaiden ulkopuo-

terna i Sverige, Norge och Finland. När till exempel över en femtedel av invånarna i Stockholmsregionen är utlandsfödda, är motsvarande andel i Finlands huvudstadsregion fortfarande endast ungefär 10 procent. Frågan är hur man i en sådan situation bör definiera gränsen för invandrartäta områden.

De statistiska grunderna och forskningslitteraturen ger ett flertal olika alternativ att klassificera bostadsområden utifrån invandrarnas andel. Många av de tidigare använda klassificeringssätten lämpade sig emellertid inte som stöd för vårt nordiska forskningsprojekt, eftersom de ofta grundade sig på absoluta gränsvärden. Till exempel har forskarna Poulsen, Johnston och Forrest (2001) från Australien och Storbritannien utvecklat en områdestypologi som klassificerar bostadsområden utifrån andelen invandrare i dem. I deras klassificering ska andelen invandrare eller personer som hör till etniska minoriteter vara över 50 procent av det totala invånarantalet i områden som definieras som minoritetsöar (minority enclaves). Områden som dessa finns det överhuvudtaget mycket få av i de nordiska huvudstadsregionerna och inte alls i Helsingforsregionen.

Vi löste problemet kring olika stora invandrarantal på så sätt att vi i vårt projekt definierade invandrartäta områden genom att använda relativa gränsvärden i stället för absoluta gränsvärden. Bostadsområdena i varje stadsregion delades in i tio lika stora grupper (deciler) enligt andelen invånare födda utanför Norden. Av gruppen med de områden som fick de högsta invandrarandelarna, det vill säga den så kallade högsta tiondelen, bildades en egen områdestyp som vi kallade ”invandrarkoncentrationer”. Gruppen med de övriga områdena fungerade som kontrollgrupp i undersökningen. En klassificering som denna positionerade regionernas invandrarkoncentrationer likadant i relation till regionens genomsnittsnivå och övriga områden.

I tabell 3 beskrivs skillnaderna mellan stadsregionerna rörande andelen personer födda utanför Norden vid årsskiftet 2007/2008. I Helsingforsregionen är andelen personer födda utanför Norden över lag klart lägre än i de övriga nordiska stadsregionerna. Andelen personer födda utanför Norden

lella syntyneiden osuus vaihteli pääkaupunkiseudun maahanmuuttajatiheimmillä alueilla 11–21 prosentin välillä. Tukholman seudulla vastaavat osuudet olivat 24–67 prosentin ja Oslossa 34–58 prosentin välillä. Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajakeskittymät olisivat siten sijoittuneet Oslon ja Tukholman kaupunkiseuduilla muiden alueiden ryhmään, desiileihin 4–8 Oslossa ja desiileihin 6–9 Tukholmassa.

Taulukko 3. Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneiden osuudet Helsingin, Oslon ja Tukholman pääkaupunkiseuduilla otanta-asetelmassa käytetyn alueluokituksen mukaisesti vuodenvaihteessa 2007/2008.

Pohjoismaiden ulkopuolella syntyneiden osuus alueella (%) ¹ Andelen personer födda utanför Norden i området (%) ¹				
Aluetyyppi Områdestyp	Desiililuokka Decilklass	Helsinki Helsingfors	Oslo	Tukholma Stockholm
Maahanmuuttajakeskittymät Invandrarkoncentrationer	10	10,9–20,9	34,3–58,4	24,3–66,7
Muut alueet Övriga områden	9	8,3–10,8	24,0–31,6	17,5–23,9
	8	7,0–8,3	18,9–23,8	13,0–17,4
	7	5,9–7,0	15,9–18,4	11,1–13,0
	6	5,0–5,8	13,6–15,6	9,5–11,1
	5	4,4–5,0	12,0–13,2	8,0–9,5
	4	3,6–4,4	10,8–11,9	6,7–8,0
	3	3,2–3,6	9,6–10,6	5,5–6,6
	2	2,5–3,2	8,3–9,5	4,2–5,5
	1	0,5–2,5	4,6–8,2	1,3–4,1
Alueiden keskiarvo Områdenas genomsnittsvärde		6,0	17,6	13,8
Alueiden mediaani Områdenas median		5,0	13,6	9,5
Keskihajonta Standardavvikelse		3,6	11,4	14,6
Alueiden väkiluvun keskiarvo Genomsnittsvärdet för områdenas folkmängd		3 900	5 400	2 100
Alueiden määrä Antalet områden		243	184	816
1) Oslon luvuissa ei ole mukana 18–19-vuotiaita ja heidän lapsiaan, mutta se ei vaikuta osuuksiin merkittävästi. 1) Siffrorna för Oslo exkluderar 18–19 åringar och deras barn, men det påverkar inte andelarna märkbart.				

Jos pääkaupunkiseudun maahanmuuttajaosuuksia tarkasteltaisiin vieraskielisten osuuden perusteella, kuten suomalaistutkimuksissa on yleensä tapana tehdä, nousisivat osuudet myös meillä korkeammiksi. Vuodenvaihteessa 2007/2008 vieraskielisten

varierade i de invandrartätaste områdena i huvudstadsregionen mellan 11 och 21 procent. I Stockholmsregionen var de motsvarande andelarna 24–67 procent och i Oslo 34–58 procent. Huvudstadsregionens invandrarkoncentrationer skulle således ha placerat sig i gruppen för övriga områdena i Oslos och Stockholms stadsregioner, i decilerna 4–8 i Oslo och i decilerna 6–9 i Stockholm.

Tabell 3. Andelen personer födda utanför Norden i Helsingfors, Oslos och Stockholms huvudstadsregioner vid årsskiftet 2007/2008 i enlighet med områdesklassificeringen som användes i samplupläggningen.

Om invandrandelarna i huvudstadsregionen skulle granskas utifrån andelen personer med främmande språk som modersmål, såsom man ofta gör i finländska undersökningar, skulle andelarna vara större också hos oss. Vid årsskiftet 2007/2008 varie-

osuus vaihteli keskittymien alueilla 12–25 prosentin välillä ja kyselyn lähettämistä edeltäneessä vuodenvaihteessa 2010/2011 14–28 prosentin välillä. Suurella osalla ylimpään kymmenykseen kuuluvista alueista vieraskielisten osuus oli selvästi yli 20 prosenttia, ja näillä alueilla osuudet ovat myös kasvaneet selvästi muita alueita nopeammin viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Artikkelimme pääkysymyksenä on, näkyvätkö erot maahanmuuttajien absoluuttisissa osuuksissa kantaväestön asenteissa ja kokemuksissa siten, että pääkaupunkiseudun asukkaat ovat oslolaista ja tukholmalaisia maltillisempia asenteissaan ja arvioissaan, sillä maahanmuuttajien määrät ovat täällä selvästi Oslo ja Tukholman kaupunkiseutuja alhaisempia. Vai onko niin, että asukkaat mieltävät maahanmuuttajakeskittymät kullakin kaupunkiseudulla samalla tavoin huolimatta erisuuruuksista absoluuttisista määristä?

Vaikka otanta-asetelma korostaa maahanmuuttajaosuuksien välisiä eroja, oli asetelma rakennettu niin, että se tavoittaa myös tutkimuskirjallisuudessa tärkeiksi todetut erot alueiden fyysisessä ja sosiaalisessa rakenteessa. Maahanmuuttajakeskittymiksi lukeutuvat alueet eroavat kaikilla kaupunkiseuduilla muista alueista myös asuntokannan ja asukkaiden sosioekonomisen rakenteen perusteella.

Kantaväestön arvio maahanmuuttajien toivotusta määrästä asuinalueilla

Tarkastelimme kantaväestön asenteita maahanmuutosta ja asuinalueensa kehityksestä useilla eri kysymyksillä. Vastaajilta kysyttiin muun muassa heidän toivettaan maahanmuuttajien määrästä nykyisellä asuinalueellaan. Yllättäen, eriasteisista maahanmuuttajien määristä huolimatta, tulos oli kaikilla kaupunkiseuduilla hyvin samankaltainen. Alueelleen nykyistä vähemmän maahanmuuttajia toivovien osuus kasvaa hyppäksenomaisesti niiden vastaajien kohdalla, jotka asuvat korkeimpien maahanmuuttajaosuuksien alueilla. Näin vastanneiden osuus nousee selvästi noin kahdeksannen aluedesiilin jälkeen Oslossa ja Helsingissä, ja Tukholmassa jo hieman aikaisemmin, seitsemännen desiilin jäl-

rä andelen personer med främmande språk som modersmål inom koncentrationerna mellan 12–25 procent och vid årsskiftet 2010/2011, innan enkäten skickades, mellan 14–28 procent. I en stor del av de områden som hör till den högsta tiondelen var andelen personer med främmande språk som modersmål klart över 20 procent. I dessa områden har andelarna även ökat klart snabbare än i de övriga områdena under de senaste tio åren.

Huvudfrågan i vår artikel är om skillnaderna i de absoluta andelarna av invandrare skönjs i urinvånarnas attityder och erfarenheter så att huvudstadsregionens invånare har mera toleranta attityder och värderingar än Osloborna och stockholmarna, då antalet invandrare är betydligt lägre här än i Oslo och Stockholms huvudstadsregioner. Eller uppfattar invånarna invandrarkoncentrationerna på samma sätt i alla stadsregioner trots de olika stora absoluta antalen?

Även om sampeluppläggningsen betonar skillnaderna mellan invandrandelarna hade undersökningen lagts upp så att den också når skillnaderna i områdenas fysiska och sociala struktur. Dessa har även i forskningslitteraturen konstaterats vara viktiga. De områden som räknas till invandrarkoncentrationerna skiljer sig i alla stadsregioner från de övriga områdena även i fråga om bostadsbeståndet och befolkningens socioekonomiska struktur.

Urinvånarnas bedömning om önskat antal invandrare i bostadsområdet

Vi studerade urinvånarnas attityder till invandring och utvecklingen av deras bostadsområde med hjälp av flera olika frågor. Vi frågade informanterna bland annat om deras önskemål vad gäller antalet invandrare i deras nuvarande bostadsområde. Överraskande nog var resultatet mycket likartat för alla stadsregioner, trots skillnaderna i antalet invandrare. Andelen personer som önskar att antalet invandrare i deras område skulle vara lägre än det är i dag ökar med ett språng hos informanterna bosatta i områdena med de största invandrandelarna. Andelen som svarar så här ökar klart efter ungefär den åttonde områdesdecilen i Oslo och Helsingfors, i Stockholm re-

keen (Kuvio 1; alueiden jakautumisesta desiileihin ks. edellinen kappale ja taulukko 3). Noin viidenes näillä alueilla vastanneista toivoo, että maahanmuuttajien määrä olisi heidän alueellaan nykyistä alhaisempi. Äärevimmillä, korkeimpien osuuksien alueilla (maahanmuuttajakeskittymät eli desiili 10 kuviossa 1) alhaisempaa maahanmuuttajien osuutta toivoo lähes puolet (40–65 %).

Tulokset siis osoittavat, ettei määrällisillä, absoluuttisilla maahanmuuttajaosuuksilla näytä olevan asenteiden kannalta suurtakaan merkitystä (vrt. Taulukko 3). Tämä on nähdäksemme varsin yllättävä tulos ja kyseenalaistaa jossain määrin etenkin julkisessa keskustelussa usein esitetyn oletuksen absoluuttisten kynnsarvojen (esimerkiksi 20 prosentin raja-arvon) olemassaolosta. Yksittäisen yleispätevän absoluuttisen kynnsarvon sijaan merkityksellistä näyttäisi olevan asuinalueen suhteellinen asema kaupunkiseudulla. Tulosten perusteella asukkaat arvioivat omaa asuinalueensa ja maahanmuuttajien osuutta alueella nimenomaan muuhun kaupunkiseutuun nähden. Kullakin kaupunkiseudulla yhä suurempi osuus vastaajista on mieltänyt maahanmuuttajien määrän liian korkeaksi suunnilleen siinä vaiheessa, kun osuudet nousevat seudun keskitason yläpuolelle – Oslolla siis noin 19–24 prosentin maahanmuuttajaosuuksien kohdalla, Tukholmassa 11–13 prosentin kohdalla ja Helsingissä, pääkaupunkiseudulla, jo 7–8 prosentin jälkeen. Mitä korkeammaksi osuus tämän jälkeen nousee, sitä useampi toivoo alueelleen vähäisempää maahanmuuttajien määrää.

Kovin kriittisesti pohjoismaiden pääkaupunkiseutujen asukkaat eivät kuitenkaan suhtaudu maahanmuuttajiin. Valtaosa asukkaista on kaikilla kolmella kaupunkiseudulla tyytyväisiä alueensa nykyiseen maahanmuuttajamäärään ja pieni osa toivoo alueelleen jopa nykyistä enemmän maahanmuuttajia (Kuvio 1). Tyytyväisten osuus kuitenkin laskee selvästi korkeimpien maahanmuuttajaosuuksien alueilla.

Seudullisen dynamiikan ja tulosten tulkinnan kannalta on hyvä muistaa, että edellä esitetyt taulukko 3 perustuvat luvut maahanmuuttajien alueellisista osuuksista ovat vuodenvaihteen 2007/2008

dan något tidigare, efter den sjunde decilen (Figur 1; indelning av områdena i deciler se föregående avsnitt och tabell 3). Ungefär en femtedel av informanterna bosatta i dessa områden önskar att antalet invandrare i deras område skulle vara lägre än i dag. I de yttersta områdena, alltså områdena med de största andelarna (invandrarkoncentrationer eller decil 10 i figur 1), önskar nästan hälften (40–65 %) att andelen invandrare skulle vara mindre.

Resultaten visar alltså att de kvantitativa, absoluta invandrandelarna inte tycks ha någon större betydelse vad gäller attityderna (jfr. Tabell 3). Enligt vår bedömning är detta ett mycket överraskande resultat som i någon mån ifrågasätter antagandet om förekomsten av absoluta tröskelvärden (till exempel ett gränsvärde på 20 procent) som ofta har framhållits framför allt i den offentliga debatten. I stället för ett enskilt allmängiltigt absolut tröskelvärde verkar bostadsområdets relativa ställning i stadsregionen att vara betydelsefullt. Utifrån resultaten bedömer invånarna sitt eget bostadsområde och andelen invandrare i området uttryckligen i förhållande till den övriga stadsregionen. I varje stadsregion har en allt större andel av informanterna ansett invandrantalet vara för stort ungefär då andelarna överskrider regionens genomsnittsnivå. I Oslo är detta alltså vid invandrandelar på ungefär 19–24 procent, i Stockholm vid 11–13 procent och i Helsingfors, i huvudstadsregionen, redan efter 7–8 procent. Ju större andelen blir efter detta, desto fler önskar att antalet invandrare var mindre i deras område.

Särdeles kritiskt förhåller sig dock inte invånarna i Nordens huvudstadsregioner gentemot invandrare. Majoriteten av invånarna i alla tre stadsregioner är nöjda med det nuvarande antalet invandrare och en liten del önskar till och med att det skulle bo fler invandrare i deras område än i dag (Figur 1). Andelen nöjda personer sjunker emellertid klart i områden med större andelar invandrare.

Med tanke på den regionala dynamiken och tolkningen av resultaten är det bra att minnas att siffrorna på de regionala invandrandelarna som presenteras i tabell 3 grundar sig på uppgifter från årsskiftet 2007/2008. I alla stadsregioner har antalet och an-

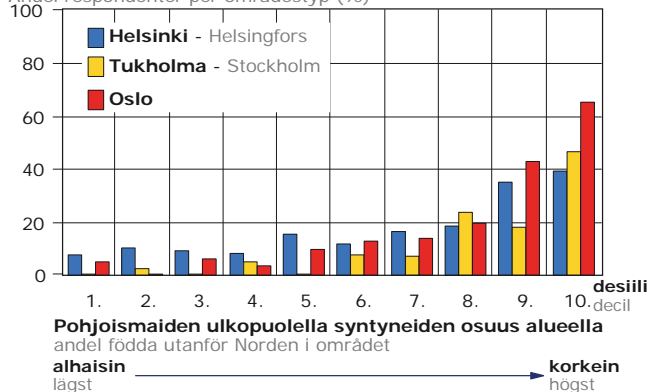
**TOIVOISITKO, ETTÄ ASUINALUEELLASI ASUISI...
SKULLE DU FÖREDRA ATT ANDELEN INVANDRARE I DITT OMRÅDE VAR...**

A) NYKYISTÄ VÄHEMMÄN MAAHANMUUTTAJIA

A) LÄGRE ÄN I NULÄGET

Osuus vastaajista kullakin aluetyypillä (%)

Andel respondenter per områdestyp (%)

Kuvio 1. Asuinalueelleen vähemmän (a), saman verran (b), tai enemmän (c) maahanmuuttajia toivovien osuus vastaajista aluetyypeittäin ja kaupunkiseuduittain.

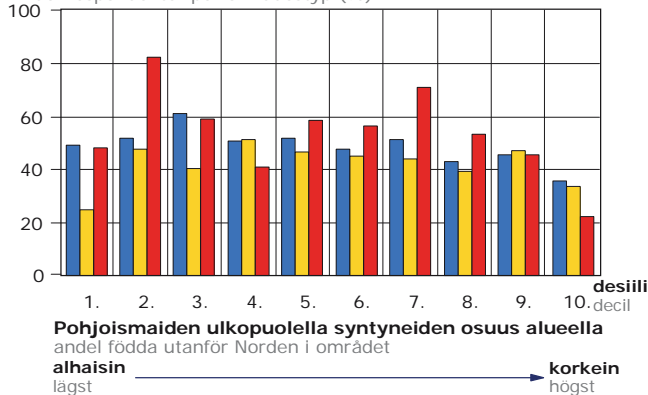
Figur 1. Andelen personer per områdestyp och stadsregion som önskar färre (a), lika många (b), eller fler (c) invandrare till sitt bostadsområde.

B) NYKYINEN MÄÄRÄ MAAHANMUUTTAJIA

B) SAMMA SOM I NULÄGET

Osuus vastaajista kullakin aluetyypillä (%)

Andel respondenter per områdestyp (%)

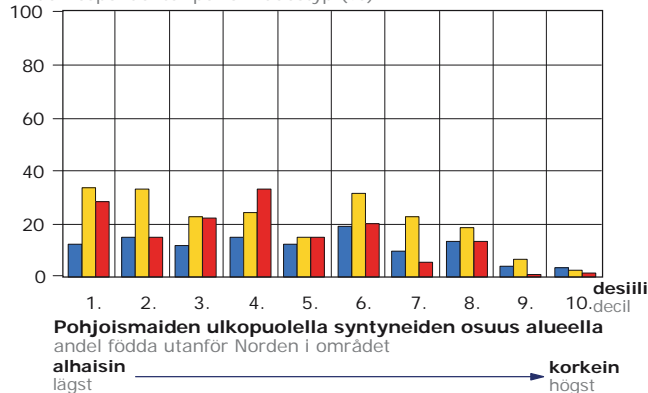

C) NYKYISTÄ ENEMMÄN MAAHANMUUTTAJIA

C) HÖGRE ÄN I NULÄGET

Osuus vastaajista kullakin aluetyypillä (%)

Andel respondenter per områdestyp (%)

tietoja. Kullakin kaupunkiseudulla maahanmuuttajien määrä ja osuus ovat tämän jälkeen kasvaneet.

Keskustelua

Olemme vertailevassa NODES-tutkimushankkeessamme pyrkineet selvittämään laaja-alaisesti väestön etnisen moninaistumisen vaikutuksia asuinalueiden kehityskulkuihin pohjoismaisilla pääkaupunkiseuduilla. Raken- tamamme tutkimusasetelma on tarjonnut kiinnostavan mahdollisuuden verrata viimeaikaisen kehityksen yhtäläisyyksiä ja eroja Pohjoismaiden kesken.

Tutkimushankkeemme tulokset osoittavat, että suomalainen yhteiskunta on jälleen ker- ran myöhään, mutta nopealla vauhdilla, kohtaamassa samoja merkittäviä kaupunkikehityksen muutoksia, joista muissa Pohjoismaissa on raportoitu jo parin- kymmenen vuoden ajan. Myös pääkaupunkiseudulle on alkanut muodostua selkeitä nopeasti tiivistyneitä maahanmuuttajien alueellisia keskittymiä, joskin maahanmuuttajien osuudet jäävät näissä keskittymissä edelleen selvästi muita pohjoismaisia pää- kaupunkiseutuja alhaisemmiksi.

Tästä näkökulmasta onkin nähdäksemme hie- man yllättävää, kuinka samankaltaisena Helsingin seudulla asuvan kantaväestön arviot maahanmuut- tajien määrästä asuinalueellaan näyttäytyvät muihin Pohjoismaihin verrattuna. ”Maahanmuuttajakeskittyminä” näyttäytyvät alueet peilautuvat kullakin kaupunkiseudulla kantaväestön asenteissa ja mieli- kuvissa hyvin samanlaisina siitäkin huolimatta, että maahanmuuttajien todellinen määrä ja osuus eroa-

Asukkaat arvioivat omaa asuinalueitaan ja maahanmuuttajien osuutta alueella nimenomaan muuhun kaupunkiseutuun nähden.

Invånarna bedömer sitt eget bostadsområde och andelen invandrare i området uttryckligen i förhållande till den övriga stadsregionen.

delen invandrare ökat efter detta.

Diskussion

Vi har i vårt jämförande forskningsprojekt NODES strävat efter att omfattande utreda hur utvecklingen av bostadsområden i de nordiska huvudstadsregionerna påverkas av att den etniska mångfalden i befolkningen ökar. Vår forskningsuppläggning har gett en intressant möjlighet att jämföra likheter och skillnader i den senaste utvecklingen mellan de nordiska länderna.

Resultaten av vårt forskningsprojekt visar att det finländska samhället än en gång sent, men i snabb takt, håller på att möta samma betydande förändringar i stadsutvecklingen som de andra nordiska länderna har rapporterat om redan i tju- go år. Även i huvudstadsregionen har det snabbt börjat bildas tydliga regionala invandrarkoncentrationer, även om andelen invandrare i dessa områden fortfarande tydligt underskrider andelen invandrare i de andra nordiska huvudstadsregionerna.

Ur denna synvinkel uppfattar vi det som aningen överraskande hur likartat de i Helsingfors-

regionen bosatta urinvånarna bedömer antalet invandrare i sitt bostadsområde jämfört med de andra nordiska länderna. Områdena som framträder som ”invandrarkoncentrationer” återspeglas på ett mycket likadant sätt i urinvånarnas attityder och uppfattningar i alla stadsregionerna, trots att invandrarnas faktiska antal andel skiljer sig åt betydligt mellan stadsregionerna. Ur den politiska styrningens synvinkel är resultatet minst sagt intressant, eftersom det ifrågasätter huruvida olika gränsvärden (tipping

vat kaupunkiseuduittain merkittävästi. Poliittisen ohjauksen näkökulmasta tulos on vähintäänkin kiinnostava, sillä se asettaa kysymyksen erilaisista raja-arvoista (tipping points) – määristä tai osuuksista – kehityskulkujen kääntäjinä kyseenalaiseksi. Absoluuttisten raja-arvojen sijaan merkitykselliseksi näyttäisi nousevan asuinalueiden kehitys suhteessa muuhun kaupunkiseutuun. 🌱

KATJA VILKAMA on Helsingin kaupungin tietokeskuksen erikoistutkija. **MARI VAATTOVAARA** on kaupunkimaantieteen professori Helsingin yliopistossa.

Kirjallisuus/Litteratur

Andersson, R. (1998). Socio-spatial dynamics: ethnic divisions of mobility and housing in post-Palme Sweden. *Urban Studies* 35: 3, 397–428.

Andersson, R., Dhalmann, H., Holmqvist, E., Kauppinen, T., Magnusson Turner, L., Skifter Andersen, H., Soholt, S., Vaattovaara, M., Vilkama, K., Wessel, T. & Yousfi, S. (2010). Immigration, housing and segregation in the Nordic Welfare States. Department of Geosciences and Geography C2. University of Helsinki, Helsinki.

Anttonen, A., Häikiö, L. & Stefánsson, K. (2012). Welfare State, universalism and diversity. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

BråmÅ, Å. (2006). 'White flight'? The production and reproduction of immigrant concentration areas in Swedish cities, 1990–2000. *Urban Studies* 43, 1127–1146.

Crowder, K. (2000). The racial context of white mobility: an individual-level assessment of the white flight hypothesis. *Social Science Research* 29: 2, 223–257.

Kautto, M. (2001) Diversity among Welfare States. Comparative study on welfare state adjustment in Nordic Countries. Research Report 118. Stakes, Helsinki.

Lujanen, M. (2004; toim.). Housing and housing policy in the Nordic countries. Nord 2004:7. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

Poulsen, M., Johnston, R. & Forrest, J. (2001). Intraurban ethnic enclaves: introducing a knowledge-based classification method. *Environment and Planning A* 33: 11, 2071–2082.

points) – mängder eller andelar – vänder utvecklingen. I stället för absoluta gränsvärden verkar bostadsområdenas utveckling i förhållande till den övriga stadsregionen vara betydelsefull. 🌱

KATJA VILKAMA är specialforskare vid Helsingfors stads faktacentral. **MARI VAATTOVAARA** är professor i stadsgeografi vid Helsingfors universitet.

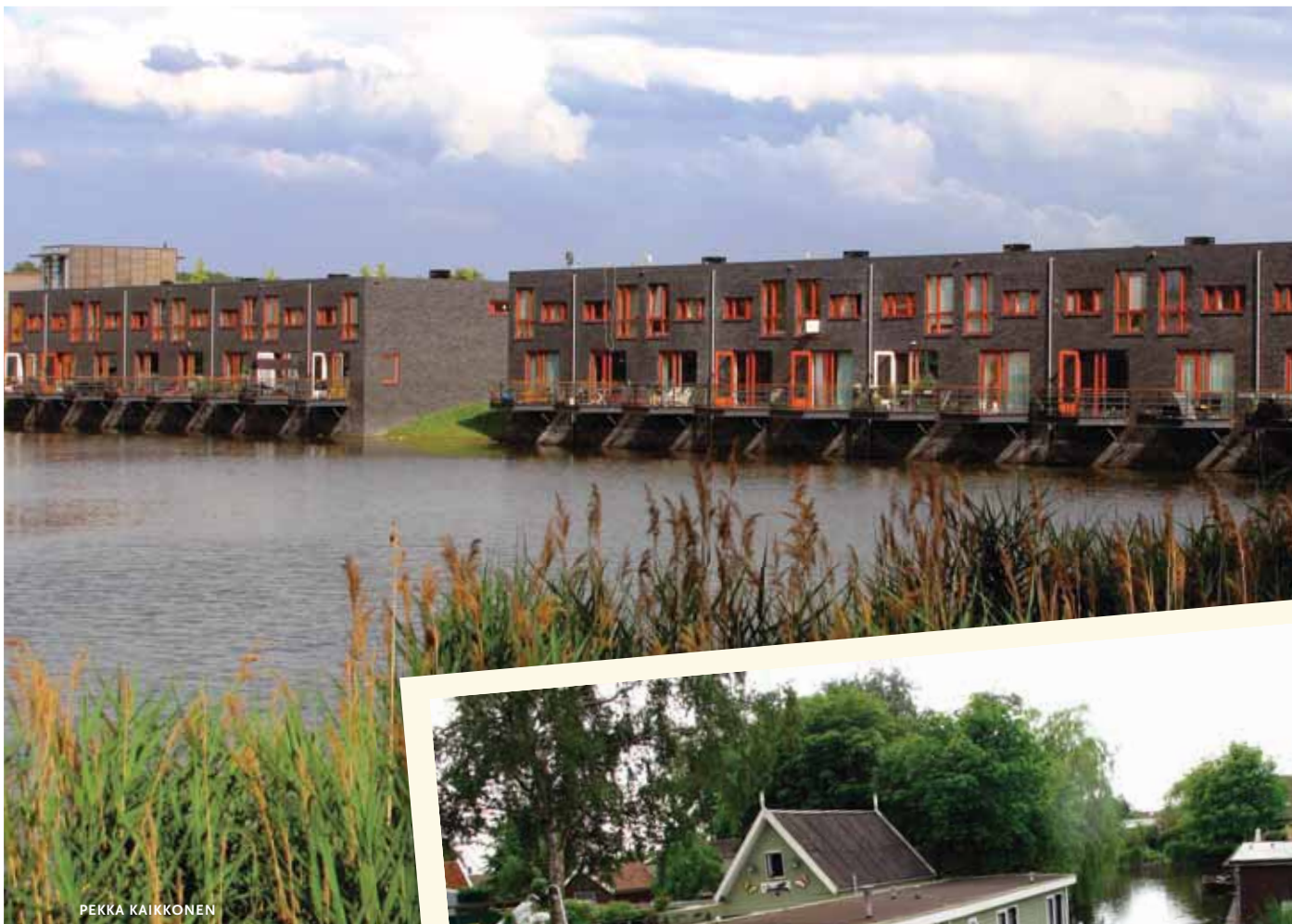
Skifter Andersen, H., Andersson, R., Wessel, T. &

Vilkama, K. (2013). Housing systems and ethnic spatial segregation: Comparing the capital cities of four Nordic Welfare States. Seminaari-esitelmä ENHR-konferenssissa, Tarragonassa, 19–22.6.2013.

Vaattovaara, M., Kortteinen, M. & Schulman, H. (2011) A Nordic welfare model at a turning point? Social housing and segregation in Finland. Teoksessa Houard, Noémie (toim.): Social housing across Europe, 49–70. La documentation Française, Pariisi.

Vilkama, K. (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2/2011. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vilkama, K., Vaattovaara, M. & Dhalmann, H. (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakesittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78: 5, 485–497.

PEKKA KAIKKONEN

PEKKA KAIKKONEN

Artikkelin on suomentanut englanninkielisestä käsikirjoituksesta Teemu Vass.

Elämänlaadun mittaaminen Amsterdamin asuinalueilla

LIESELOTTE BICKNESE

Mäta livskvalitet i bostadsområden i Amsterdam

Vuonna 2007 Alankomaiden hallitus määritteli 40 asuinalueita eri kaupungeissa ongelmaluokiksi, joilla elämisen laadun parantamista olisi lähestyttävä kokonaisvaltaisesti. Näistä alueista lähes puolet, 18, sijaitsi Amsterdamin alueella. Alueellinen lähestymistapa (De Wijkaanpak) ottaa huomioon kunkin alueen asukkaiden, yritysten ja työmarkkinaosapuolten erityiset toiveet ja tarpeet¹. Kun periaatetta on lähdetty soveltamaan käytäntöön, pienalueita kuvaavaa tilasto- ja tutkimustietoa kysytään entistä enemmän.

1) Amsterdamin kaupunki: Amsterdams Uitvoerings Programma Wijkaanpak 08–09 (2008)

År 2007 förklarade Nederländernas regering 40 bostadsområden i olika städer som problemområden där förbättrandet av livskvaliteten måste ses i helhetsperspektiv. Nästan hälften av dessa områden, 18 stycken, låg i Amsterdam. Det lokala perspektivet på småområdesnivå (De Wijkaanpak) beaktar förhoppningarna och särbehoven bland invånarna, företagen och arbetsmarknadsparterna i varje enskilt område. Då man börjat omsätta principen i verklighet blir det allt mera efterfrågan på statistik och forskning om småområden.

1) Amsterdams stad: Amsterdams Uitvoerings Programma Wijkaanpak 08–09 (2008)

CITY OF AMSTERDAM MEDIA BANK

CITY OF AMSTERDAM MEDIA BANK

Kun suunnitellaan toimenpiteitä asuinalueiden ongelmien ratkaisemiseen tai kuvataan toimien vaikutuksia, suuremman alueen keskiarvo ei ole riittävän tarkka tieto. Kunnan pitää valita alueiden kuvaamiseen yhdenmukaiset indikaattorit, sillä dataa on käytettävissä yhä enemmän, ja myös kuvattavia alueita ja tietoa tarvitsevia ihmisiä on aiempaa enemmän. Näin varmistetaan, että kaikki puhuvat samaa kieltä, kun alueita kuvataan ja vertaillaan.

Tässä artikkelissa luodaan yleiskatsaus kolmeen välineeseen, joita Amsterdamin kaupungin tutkimus- ja tilastotoimisto (Bureau Onderzoek en Statistiek, www.os.amsterdam.nl) käyttää mittaamaan elinoloja ja elämänlaatua kaupunginosissa: kyselytutkimuksiin, tilastoihin ja eri indikaattoreista yhdistettyyn indeksiin.

VID PLANERANDET AV ÅTGÄRDER för att lösa problem i bostadsområden eller då man beskriver verkningarna av vidtagna åtgärder är ett medeltal för ett större område inte exakt nog. Det finns allt mera data att få och allt flera områden att beskriva – och allt flera människor behöver informationen – och därför behöver kommunen välja enhetliga indikatorer för att beskriva områdena. På det viset säkras man att alla talar samma språk då man beskriver och jämför olika områden.

Föreliggande artikel gör en allmän översikt av tre redskap som Amsterdams stads utrednings- och statistikkontor Bureau Onderzoek en Statistiek (www.os.amsterdam.nl) använder för att mäta levnadsförhållanden och livskvalitet i stadsdelar: enkäter, statistik och ett index bestående av olika indikatorer.

Amsterdamin aluejako

☀ Amsterdamista on olemassa vakiotilastoja neljällä maantieteellisellä tasolla: kaupungista, 7 suuralueesta (stadsdeel), 97 kaupunginosasta (buurtcombinatie) sekä 470 pienalueesta (wijk). Useimpien kyselytutkimusten tulokset kuvaavat kaupunkia ja 7 suuraluetta. Kaksi kyselytutkimusta, turvallisuustutkimus ja asuinolotutkimus, ovat otokseltaan niin suuria, että niistä saadaan tietoa myös pienaluetasolla.

Områdesindelningen i Amsterdam

☀ Det finns standardstatistik om Amsterdam på fyra geografiska nivåer: staden, de sju storområdena (stadsdeel), 97 stadsdelar (buurtcombinatie) samt 470 småområden (wijk). Rönen av de flesta enkäterna beskriver staden och de sju storområdena. Två enkäter, dvs. en om trygghet och en om boendeförhållanden, har så stora urval att det finns rön från dem även på småområdesnivå.

	Lukumäärä Antal	Väkiluvun keskiarvo (1.1.2013) Folkmängdsmedeltal (1.1.2013)
Amsterdam	1	799 442
Suuralue Storområde	7	114 206
Kaupunginosa Stadsdel	97	8 241
Pienalue Småområde	470	1 700

Mitä mieltä asukkaat ovat asuinalueestaan?

Helpoin tapa määrittää asuinalueen laatua yleisluontoisesti on kysyä asukkaiden kokemuksia ja näkemyksiä. Kahden vuoden välein toteutettavassa Amsterdamin asuinolojen kyselytutkimuksessa vastaajia pyydetään arvioimaan omaa aluettaan (Kuvio 1). Parhaita arvioita on annettu Amsterdamin keskustalle kanavineen sekä eteläiselle kantakaupungille, joka on tunnettujen museoiden ja kalliiden kauppojen aluetta. Myös muut kantakaupungissa kehätien sisäpuolella sijaitsevat alueet pärjäävät hyvin ja saavat vuosi vuodelta paranevia arvosanoja. Sen sijaan joen pohjoispuolella ja kehätien länsi- ja kaakkoispuolella sijaitsevia esikaupunkeja on arvioitu yleensä heikommin arvosanoin.

Missä ihmiset haluavat asua?

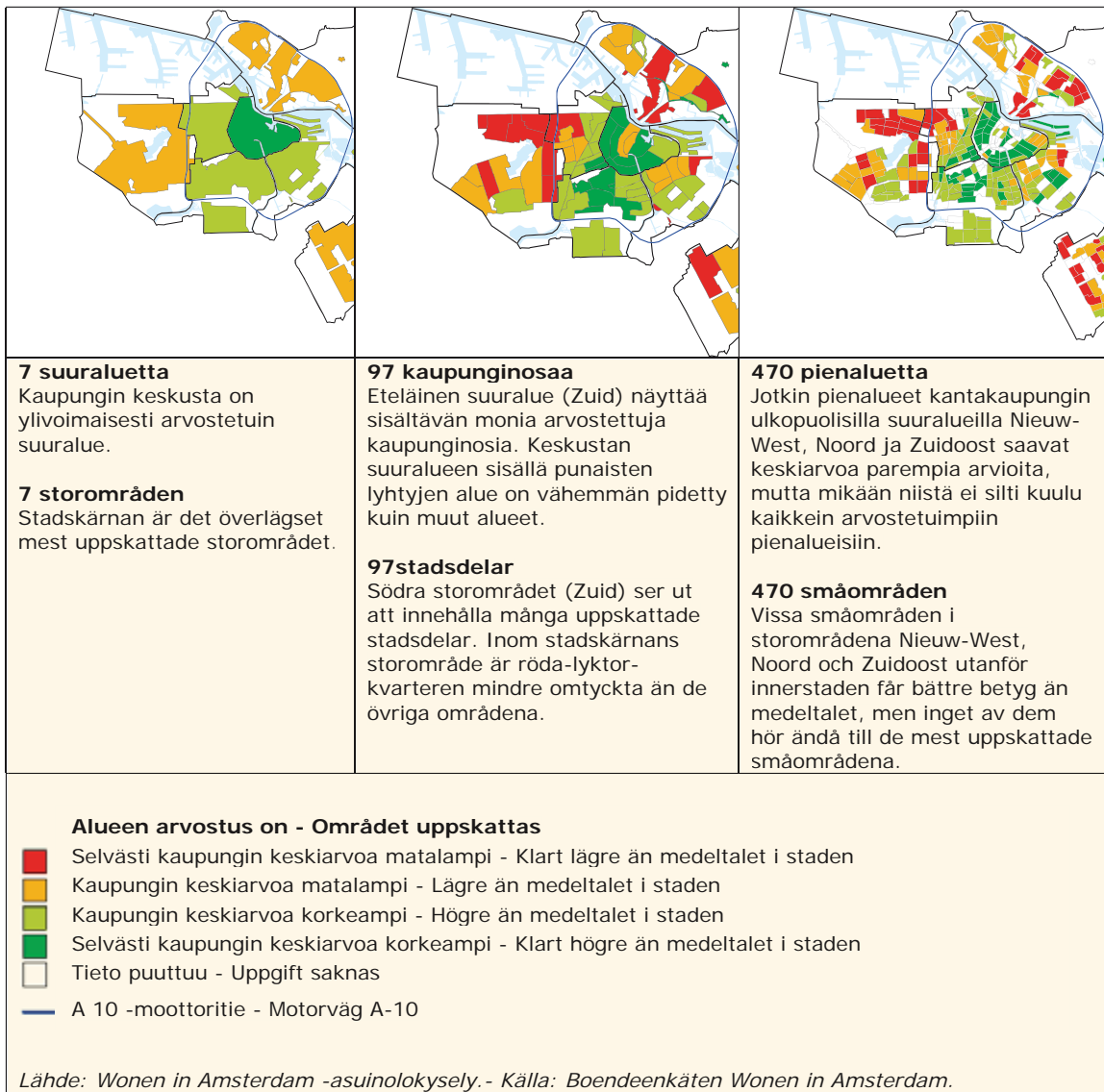
Asuinalueen arvostus paljastuu myös tilastoista. Siitä kertovat esimerkiksi asuntojen hinnat, keskimääräinen asumisen kesto tietyllä alueella tai se, kuinka kauan missäkin ollaan valmiita odottamaan kunnan vuokra-asuntoa. Paljon käytetty indikaattori asuin-

Vad tycker invånarna om sitt bostadsområde?

Lättaste sättet att i allmänna ordalag definiera ett bostadsområdes kvalitet är att fråga invånarna om deras erfarenheter och åsikter. I en enkät om boendeförhållanden i Amsterdam som utförs vartannat år ombeds svararna bedöma sitt eget område (Figur 1). Bästa vitsorden har Amsterdams stadskärna med kanalerna och åt den södra innerstaden, där det finns berömda museer och dyra boutiquer. Även de övriga områdena i innerstaden innanför ringvägen klarar sig bra och får år för år bättre betyg. Däremot har de förorter som ligger norr om floden och väster resp. sydost om ringvägen i regel fått sämre betyg.

Var vill folk bo?

Ett bostadsområdes popularitet avslöjas också av statistiken. Popularitetsindikatorer är till exempel bostadspriser, genomsnittlig boendetid i bostadsområden, eller hur länge folk är beredda att köa för kommunal bostad i områdena. En ofta använd indikator för bostadsområdets attraktivitet är hur stor

Kuvio 1. "Kuinka tyytyväinen yleisesti ottaen olet asuinalueeseesi?" Asteikolla 1–10 annettujen vastausten keskiarvo (2011).

Figur 1. "Hur nöjd är du allmänt taget med ditt bostadsområde?" Medeltal av svaren på en betygsskala 1-10 (2011)

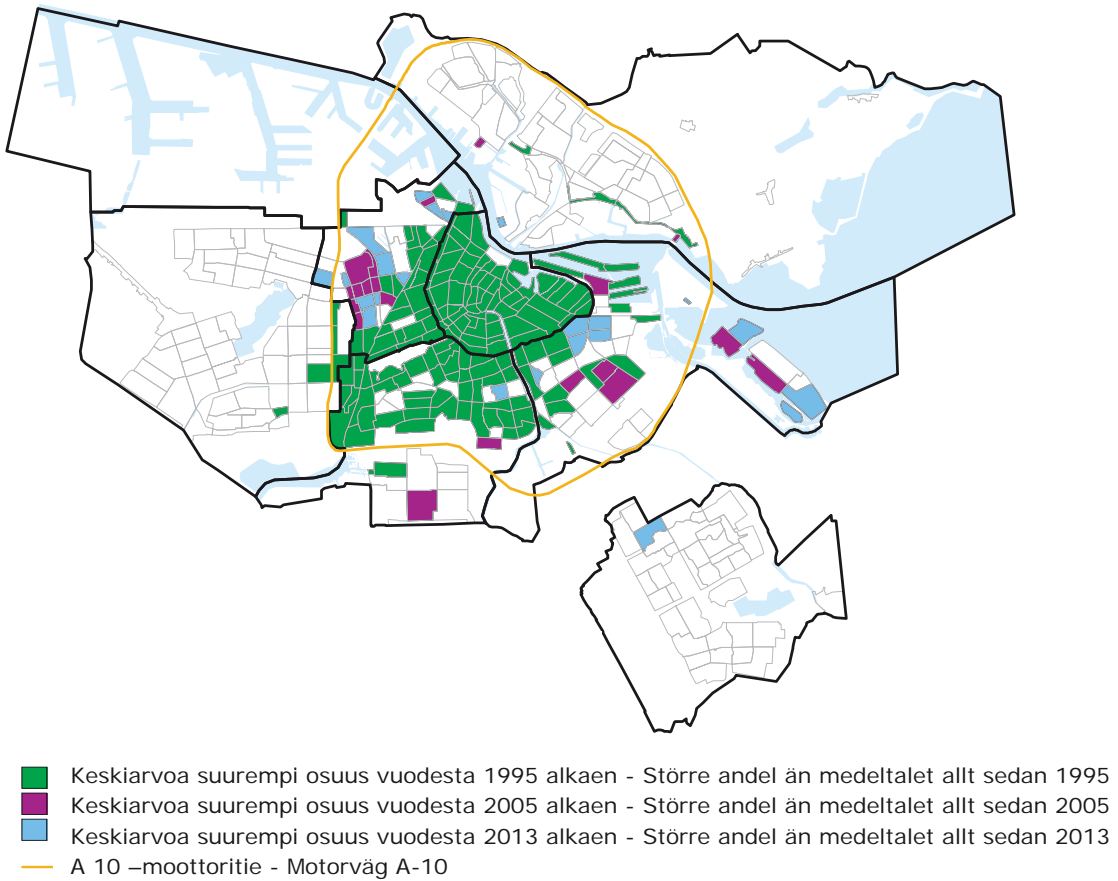
alueen houkuttelevuuden kuvaamisessa on tietyn tulomuuttajaryhmän, "Amsterdamiin hakeutujien", osuus alueella.

Nämä tulokkaat ovat ihmisiä, jotka ovat tietoisesti valinneet Amsterdamiin asumisen joko työn, opiskelun tai urbaanin elämäntavan vuoksi, ja ovat muuttaneet Amsterdamiin muualta Alankomaista tai länsimaista 17–55-vuotiaana. Amsterdamiin hakeutujien osuus on aina ollut korkein kaupungin keskustassa. Tätä ryhmää seuraamalla

andeli av deras befolkning är inflyttare av ett visst slag, sådana som söker sig just till Amsterdam.

Dessa nykomlingar, som medvetet valt att bo i Amsterdam för antingen jobbets, studiernas eller den urbana livsstilens skull, har flyttat dit från övriga Nederländerna eller västländerna som 17-55-åringar. Deras andel har alltid varit störst i stadskärnan. Observation av denna grupp visar samtidigt hur gränserna för det område som upplevs som stadskärna flyttar sig allt längre ut (Figur 2).

Kuvio 2. Alueet, joilla "Amsterdamiin hakeutujien" osuus on korkea vuosina 1995, 2005, 2013
 Figur 2. Områden där andelen personer som valt just Amsterdam varit stor 1995, 2005 och 2013

Lähde - Källa: O+S Amsterdam

nähdään kuitenkin, että keskustaksi mielletyn alueen rajat liikkuvat tässä merkityksessä yhä etäämmälle (Kuvio 2).

Jaloillaan äänestäminen ei ole Amsterdamissa helppoa. Lähes puolet kaupungin asuntokannasta (47 %) on sosiaalisesti tuettua vuokra-asumista. Vuonna 2011 tuettuun vuokra-asuntoon muuttaneet olivat olleet asuntojonossa keskimäärin 11,5 vuotta. Kaupungin asuntomarkkinoiden rakenne vaikuttaa vahvasti asuinalueen sosioekonomiseen asemaan ja sitä kautta elämisen laatuun.

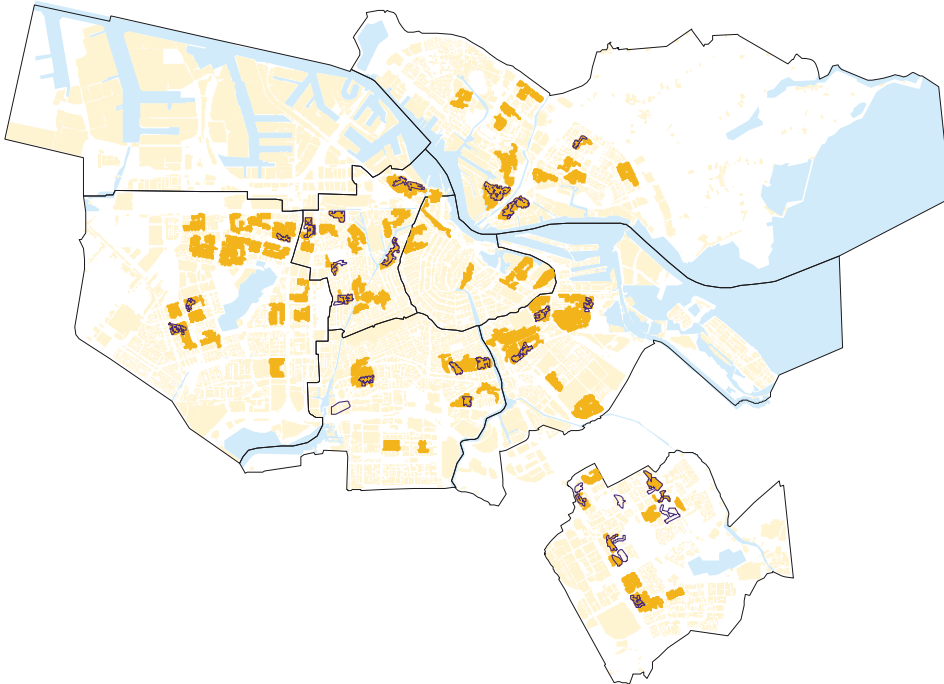
Tätä vaikutusta on tarkasteltu Stadsmonitor Amsterdam -raportointivälineellä. Stadsmonitor on

Att så att säga rösta med fötterna är inte lätt i Amsterdam. Nästan hälften (47 %) av bostadsbeståndet består av socialt stödda hyresbostäder. De som år 2011 flyttade in i en sådan bostad hade i medeltal stått i bostadskön i 11,5 år. Strukturen på bostadsmarknaden i staden inverkar starkt på bostadsområdets socioekonomiska status och därmed på invånarnas livskvalitet.

Denna inverkan har granskats med hjälp av rapporteringsverktyget Stadsmonitor Amsterdam. Stadsmonitor är ett kartbaserat redskap som åskådliggör olika fenomenens koncentration i staden. De koncentrationer där indikatorerna får höga värden

Kuvio 3. Sosiaalisesti tuetun asumisen keskittymät (keltainen = >463 asuntoa ja >67 %) sekä toimeentulotukea saavat 15–64-vuotiaat (sininen = >90 henkeä ja >15 %), 2012

Figur 3. Koncentrationer av socialt stött boende (gult = >463 bostäder och >67 %) samt 15-64-åringar som får utkomststöd (blått = >90 personer och >15 %), 2012

Lähde: Amsterdamin yliopisto ja O+S Amsterdam: Stadsmonitor Amsterdam

Källa: Amsterdams universitet och O+S Amsterdam: Stadsmonitor Amsterdam

karttapohjainen väline, joka havainnollistaa eri ilmiöiden keskittymistä kaupungissa. Keskittymät, joissa indikaattorit saavat korkeita arvoja, lasketaan postinumeralueittain, eivätkä ne rajaudu asuinalueiden rajojen mukaan. Kuvio 3 nähdään, millä alueilla on eniten sosiaalisesti tuettua asumista ja toimeentulotuen saajia. Sosiaaliset ongelmat kuten matala tulo-taso, työttömyys tai heikot oppimistulokset kasautuvat usein samoille alueille.

Mistä houkuttelevuus koostuu?

Amsterdam on kansallisessa vertailussa todettu jo monena perättäisenä vuonna koko Alankomaiden houkuttelevimmaksi asuin-kaupungiksi. Tärkeimpiä tähän vaikuttavia tekijöitä ovat kaupungin ravintola-

räknas enligt postnummerområde och avgränsas inte enligt bostadsområdenas gränser. Figur 3 visar de områden som har mest socialt stött boende och utkomststödstagare. Sociala problem såsom låg inkomstnivå, arbetslöshet eller svaga inlärningsresultat anhopas ofta i samma områden.

Vari ligger attraktiviteten?

I många år i sträck har Amsterdam i nationella jämförelser konstaterats vara den attraktivaste staden att bo i i hela Nederländerna. Till de viktigaste faktorerna bakom populariteten hör utbudet på restauranger och kultur, de uppskattade gamla bostadsbyggnaderna och den unika atmosfären.

ja kulttuuritarjonta, arvostetut vanhat asuinrakennukset sekä ainutlaatuinen ilmapiiri.

Amsterdamin kaupungin tutkimus- ja tilastotointo (O+S Amsterdam) on hyödyntänyt kansallisessa benchmarking-tutkimuksessa käytettyä houkuttelevuuden käsitettä kuvaamaan asuinalueiden arvostuksen eroja kaupungin sisällä (Kuvio 4).¹ Faktoriaalilyydyksillä valittiin 30 indikaattoria kuvaamaan niitä ulottuvuuksia, jotka yhdessä muodostavat asuinalueen houkuttelevuusindeksin. Tässäkin tarkastelussa keskusta ja eteläinen kantakaupunki näytettyvät kaikkein houkuttelevimpina alueina.

Ainoa ulottuvuus, johon tämä havainto ei päde, on turvallisuus. Joillakin keskustan alueilla, joita muuten pidetään houkuttelevina, esiintyy korkeita rikollisuuslukuja. Tämän muuttujan muista poikkeavaa käyttäytymistä selittää se, ettei turvallisuus synny pelkästään faktoista vaan myös kokemuksista.

Vuodesta 2003 saakka Amsterdam on käyttänyt kahta eri yhdistelmäindeksiä turvallisuuden seuraamiseen. Objektiiivinen turvallisuusindeksi kuvaa rikosten määrää alueilla, ja se perustuu poliisin kirjauksiin tapauksiin sekä siihen, montako kertaa ihmiset itse ilmoittivat joutuneensa rikoksen uhriksi. Turvallisuuden tunnetta Amsterdamin alueilla taas mitataan subjektiivisella turvallisuusindeksillä. Indeksillä perustuu yksinomaan kyselytutkimukseen, ja sen osatekijöitä ovat turvallisuuskokemukset, tiettyjen alueiden välttely sekä havainnot sosiaalisista ongelmista.

Kaksi turvallisuusindeksiä kulkevat keskenään eri latuja. Rikollisuusluvut ovat korkeimpia kaupungin keskustassa, mutta ihmiset tuntevat olonsa turvottomammaksi rauhallisilla alueilla syrjässä keskustasta. Epäsuhtaa turvallisuuden ja turvallisuuskokemuksen välillä kutsutaan turvallisuusparadoksiksi².

Alueita kuvaavan tiedon esittäminen

Tiedon esittämistapoihin on panostettava paljon, kun halutaan antaa selkeä kuva siitä, mihin asioihin kunnan olisi kiinnitettävä huomiota eri alueilla. Tietoa tarvitsevat paitsi päättäjät myös asukkaat, yritykset ja yhteisöt. Tarvitaan sekä kvantitatiivista tietoa

1) Marlet, G. & C. van Woerkens: Atlas voor gemeenten 2012. VOC Uitgevers. Nijmegen 2012

2) O+S: Hier word je Amsterdamer van (2013)

Amsterdams stads utrednings- och statistikkontor (O+S Amsterdam) har tillämpat ett attraktivitetsbegrepp använt i nationella benchmarkingstudier för att beskriva skillnader i popularitet mellan bostadsområden i staden (Figur 4).¹ Med hjälp av en faktoranalys valdes 30 indikatorer ut för att beskriva de dimensioner som tillsammans bildar attraktivitetsindexet för bostadsområden. Även i denna mönstring framstår stadskärnan och södra innerstaden som de allra attraktivaste områdena.

Den enda dimension där detta inte gäller är tryggheten. I vissa delar av stadskärnan, som annars upplevs som attraktiva, förekommer höga brottslighetstal. Att denna variabel beter sig annorlunda än de övriga förklaras av att trygghet inte uppstår enbart ur fakta utan även ur upplevelser.

Allt sedan 2003 har Amsterdam använt två olika kombinationsindex för att följa tryggheten. Dels ett objektivt trygghetsindex, som beskriver antalet brott i områdena och bygger på fall antecknade av polisen och på hur många gånger invånarna själva uppgav sig ha fallit offer för brott. Dels ett subjektivt trygghetsindex, som mäter trygghetskänslan i olika delar av Amsterdam. Det senare indexet bygger enbart på enkätvar som gäller upplevd trygghet, undvikande av vissa områden samt observationer av sociala problem.

De två trygghetsindexen går sina egna vägar. Samtidigt som brottslighetstalen är högst i stadskärnan känner folk sig otryggast i lugna områden långt från stadskärnan. Den oväntade skillnaden mellan trygghet och upplevd trygghet kallas trygghetsparadox².

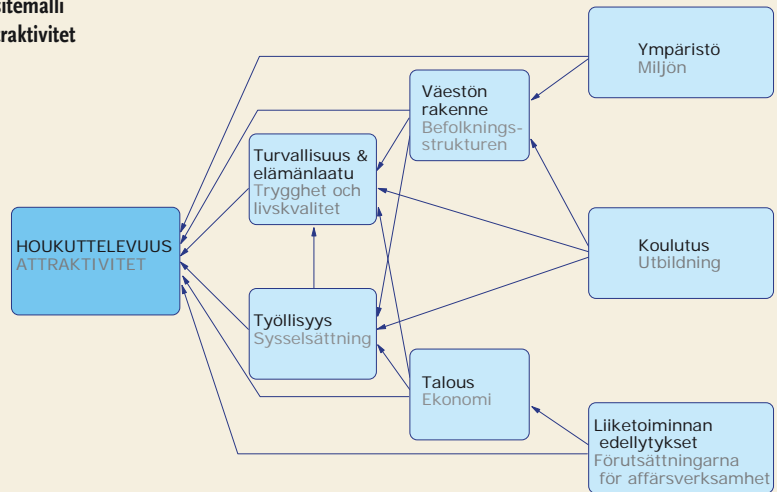
Att presentera områdesinformationen

Vill man ge en klar bild av vilka saker kommunen borde rikta uppmärksamhet på i olika områden gäller det att satsa hårt på sätten att presentera information. De som behöver informationen är beslutsfattare, men även invånare, företag och samfund. Det behövs både kvantitativ information om trender och utveckling och kvalitativ information och sakkunnigåsikter.

1) Marlet, G. & C. van Woerkens: Atlas voor gemeenten 2012. VOC Uitgevers. Nijmegen 2012

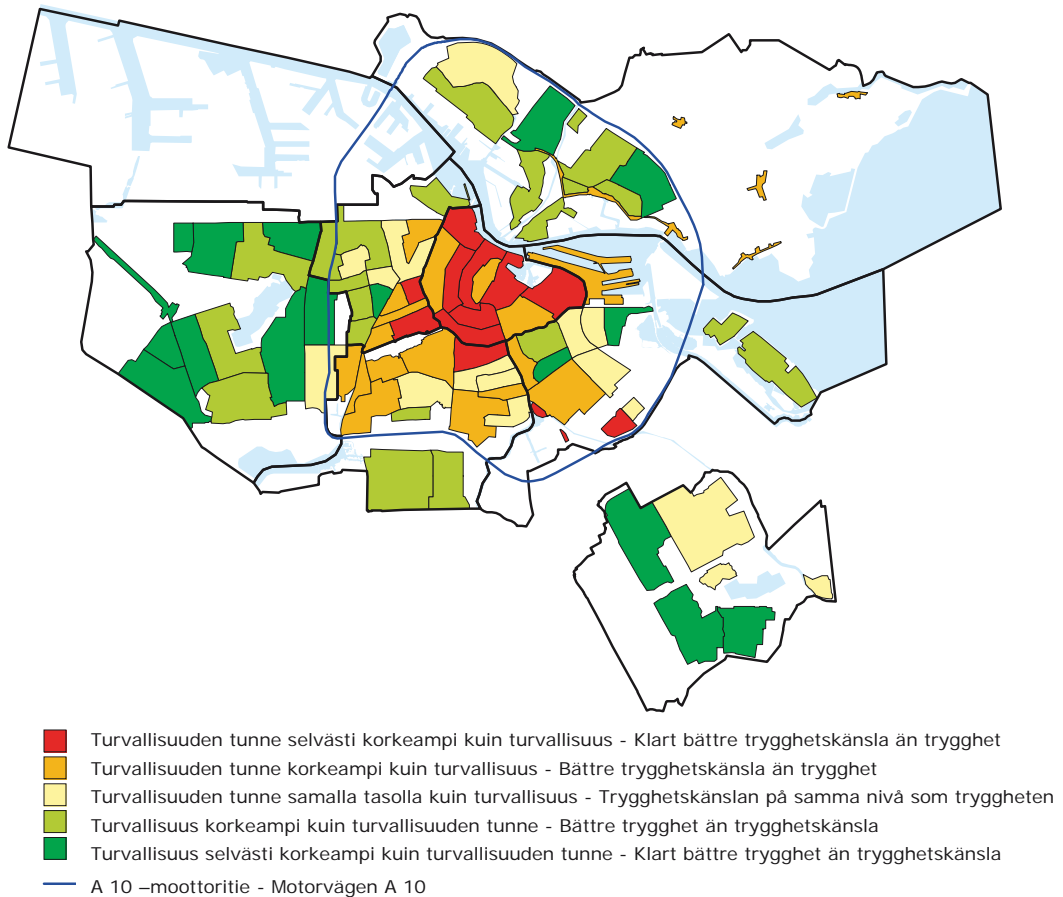
2) O+S: Hier word je Amsterdamer van (2013)

Kuvio 4. Houkuttelevuuden käsitelmä
 Figur 4. Begreppsmodell för attraktivitet

Lähde: Marlet, O+S - Källa: Marlet, O+S

Kuvio 5. Turvallisuuden ja turvallisuuskokemusten erot, 2010–2011. | Figur 5. Skillnader mellan trygghet och upplevd trygghet, 2010–2011

Lähde: O+S Amsterdam - Källa: O+S Amsterdam

suhdanteista ja kehityksestä että kvalitatiivista tietoa ja asiantuntijanäkemyksiä.

Keinoksi valikoituu usein sähköinen dashboard-raportointi, kun halutaan saattaa suuri määrä aluetietoa helposti löydettävään ja mahdollisesti visualisoituun muotoon³. Tällaisia raportointisivustoja kehitetään jatkuvasti paremmiksi. Amsterdamin tutkimus- ja tilastotoimisto ylläpitää noin sadan indikaattorin datatiedostoa, joka käsittää tiedot useammalla aluetasolla, ja tämän avulla päivitetään kaupungin eri dashboardeja. Datatiedosto on pian myös saatavana avoimena datana koneluettavassa muodossa.

Kaikista uuden teknologian avaamista mahdollisuuksista huolimatta perinteiset fact sheet -koosteet ovat yhä kaikkein yleisin tapa esittää asuinalueittaista tietoa Amsterdamin. Kullakin faktasivulla kuvataan yhtä aluetta, ja tietoa on tarjolla väestöstä, turvallisuudesta, työmarkkinoista, taloudesta, nuorista, koulutuksesta, hyvinvoinnista ja terveyspalveluista, julkisesta tilasta sekä asumisolosta. Faktakoosteita käytetään yleisesti seuraavissa tilanteissa⁴:

- kun halutaan aloittaa vuoropuhelu asukkaiden kanssa aluetta koskevista suunnitelmista
- taustatietona muuhun hallinnolle suunnattuun tiedottamiseen
- päätöksenteon tueksi
- suhteuttamaan alueen ilmiöitä laajempiin tilastotarkasteluihin.

Kuvio 6. Amsterdamin kaupungin dashboard-verkkosivut, 2013

<p>≈ Stadstat</p> <p>Verkkopalvelun avulla voi seurata kaupunginvaltuuston poliittisten tavoitteiden etenemistä. Kartat havainnollistavat alueiden tilannetta eri muuttujien avulla.</p>	<p>http://stadstat.osamsterdam.nl</p>
<p>≈ Läntisen suuralueen avoimen datan kartta</p> <p>Karttapalvelu kuvaa aluetta ja sen palveluja hyödyntämällä avoimen datan aineistoja.</p>	<p>http://www.opendatakaart.nl</p>
<p>≈ Läntisen suuralueen tilastovisualisoinnit</p> <p>Tässä toteutuksessa on visualisoitu interaktiivisesti aluetta koskevia tilastoja.</p>	<p>http://public.tableausoftware.com/views/Factsheets-West2005-2012/FactsheetsBuurtenWest</p>
<p>≈ Itäisen suuralueen aluemonitori</p> <p>Alueen tilannetta voi seurata eri tilastoaineistojen kautta kartalla. Alueen faktakoosteita on tarjolla myös PDF-muodossa.</p>	<p>http://stadsdeeloost.buurtmonitor.nl</p>
<p>≈ Itäisen suuralueen budjettivisualisointi</p> <p>Kuntatalouden menot tällä suuralueella on purettu visuaalisessa esityksessä kaupunginosatasolle asti.</p>	<p>http://buurtbegrotingamsterdam.nl</p>
<p>≈ Suuralue Nieuw-West lukuina</p> <p>Aluetta koskevien tilastojen visualisointi.</p>	<p>http://www.nieuwwest.amsterdam.nl/wonen_en/nw-in-cijfers/</p>
<p>Turvallisuus lukuina</p> <p>Verkkopalvelussa esitellään Amsterdamin turvallisuusindeksit ja niiden taustalla oleva data.</p>	<p>http://www.amsterdam.nl/wonen-leeffomgeving/veiligheid/openbare-orde/veiligheid-cijfers/</p>

3) Amsterdamin kaupunki: Gebiedsgericht werken: een kwestie van dóen (2013).

4) Amsterdamin kaupunki: Gebiedsgericht werken: een kwestie van dóen (2013).

Ett vanligt sätt då man vill ställa en stor mängd områdesdata till förfogande i lättillgängligt och eventuellt också visuellt format är elektronisk s.k. dashboard-rapportering³. Dylika rapporteringssidor utvecklas och förbättras hela tiden. Amsterdams utrednings- och statistikkontor upprätthåller ett elektroniskt datamaterial med ca. hundra indikatorer. Data på många områdesnivåer ingår, och med dess hjälp uppdateras stadens dashboards [instrumentbrädor, övers. anm.]. Datamaterialet kommer snart att vara tillgängligt som öppendata i maskinläsbart format.

Trots alla de möjligheter som ny teknologi öppnar är de traditionella fact sheet – sammandragen fortfarande det vanligaste sättet att presentera information om bostadsområden i Amsterdam. Varje faktasida beskriver ett område, och data ingår om befolkning, trygghet, arbetsmarknad, ekonomi, ungdomar, utbildning, välbefinnande och hälsotjänster, offentligt rum och boendeförhållanden. Faktasammandragen används allmänt i följande situationer⁴:

- då man vill inleda en dialog med invånarna om planer som rör området
- som bakgrundsinfo för övrig information riktad till förvaltningen
- som stöd för beslutsfattandet
- för att statistiskt ställa lokala fenomen i relation till större sammanhang.

Figur 6. Amsterdam stads dashboard –webbsajt 2013

<p>Statstat Med denna webbtjänst kan man följa hur stadsfullmäktiges politiska målsättningar framskrider. Kartor åskådliggör läget i området med hjälp av olika variabler.</p>	<p>http://stadstat.osamsterdam.nl</p>
<p>Karta över öppen data i Västra storområdet Karttjänsten beskriver området och dess service genom att använda material från den öppna datan.</p>	<p>http://www.opendatakaart.nl</p>
<p>Statistikvisualiseringar i Västra storområdet I denna applikation har man interaktivt visualiserat statistik om området.</p>	<p>http://public.tableausoftware.com/views/Factsheets-West2005-2012/FactsheetsBuurtenWest</p>
<p>Områdesmonitor för Östra storområdet Läget i området kan följas på kartan via olika statistiska material. Faktasammandrag om området finns tillgängliga också i PDF-format.</p>	<p>http://stadsdeeloost.buurtmonitor.nl</p>
<p>Budgetvisualisering för Östra storområdet Kommunens utgifter i detta område visas visuellt ända ner på stadsdelsnivå.</p>	<p>http://buurtbegrotingamsterdam.nl</p>
<p>Storområdet Nieuw-West i siffror En visualisering av statistik om området.</p>	<p>http://www.nieuwwest.amsterdam.nl/wonen_en/nw-in-cijfers/</p>
<p>Tryggheten i siffror Denna webbtjänst presenterar trygghetsindexen för Amsterdam och den bakgrundsdata de bygger på.</p>	<p>http://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/veiligheid/openbare-orde/veiligheid-cijfers/</p>

3) Amsterdams stad: Gebiedsgericht werken: een kwestie van dóen (2013).

4) Amsterdams stad: Gebiedsgericht werken: een kwestie van dóen (2013).

Kaupunki koostuu alueista

Päätöksenteossa tavoitellaan elämänlaadun parantamista heikommin menestyvillä asuinalueilla. Esimerkiksi artikkelin alussa mainitun alueellisen lähestymistavan eräs tarkoitus on nostaa valittujen alueiden arvostus kaupungin keskitasolle. Tietyllä alueella esiintyvät ongelmat eivät kuitenkaan välttämättä ole alueesta itsestään lähtöisin olevia ongelmia⁵. Vaikka alueen väestöstä suuri osa olisi työttömänä, työttömyysongelman juuret eivät silti ole alueella. On mahdollista, ettei töitä silloin ole riittävästi myöskään koko kaupungin tasolla tai edes sen lähialueilla.

Kun poliittisia päämääriä asetetaan, on hyvä tiedostaa, että alueen väestön sosioekonomista asemaa kuvaava indikaattoritieto antaa väestöstä staattisen kuvan. Tosiasiassa väestö on jatkuvassa liikkeessä; vuosittain noin 14 % Amsterdamin väestöstä muuttaa uuteen osoitteeseen. Yksilön kannalta poismuutto on toimivampi keino elämänlaadun parantamiseen kuin asuinalueen ominaispiirteiden muokkaaminen.

Näin voidaan todeta ensinnäkin, ettei ongelmien kasautuminen liity asuinalueeseen itseensä vaan sen väestöön tietyllä hetkellä – esimerkkinä juuri työttömyys. Toisekseen, heikosti pärjävillä alueilla on oma merkityksensä kaupungin monimuotoisessa kokonaisuudessa; edullinen asuinalue voi sopia ensiaskelmaksi kaupunkilaisen asumisuralla tai vaikkapa suurperheen asuinpaikaksi. Pieniä maantieteellisiä alueita kuvaavat data-aineistot ovat sitä käyttökelpoisempia, mitä paremmin niihin voidaan ottaa mukaan alueen dynamiikkaa kuvaavia luokitteluja. Päätäjien on voitava arvioida, onko heikosti selviytyvä asuinalue asukkaidensa sosiaalisen nousun alkupiste vai mahdollisesti heidän viimeinen toivonsa.

Kirjoittaja toimii erikoistutkijana Amsterdamin kaupungin tutkimus- ja tilastotoimistossa (O+S Amsterdam).

5) Musterd, S. & Teernstra, A. & Van Gent, W. & Dukers, T.: Veranderende Huishoudens, Dynamische Buurten, en de Functie van Woonmilieus (2013).

Staden består av områden

Inom beslutsfattandet eftersträvar man höjd livskvalitet för de bostadsområden som klarar sig sämst. Ett av syftena med till exempel den lokala approach som nämndes i artikelns början är att höja vissa utvalda områdens popularitet till medelnivån i staden. Men de problem som förekommer i vissa områden kommer sig inte nödvändigtvis av området självt⁵. Trots att en stor del av ett områdes invånare kan vara arbetslösa finns roten till arbetslösheten inte i området. Det är möjligt att det inte finns tillräckligt med arbete i staden som helhet heller – eller ens någonsans i närheten.

Då politiska målsättningar ställs upp är det bra att vara medveten om att den indikatorinformation som finns om ett områdes socioekonomiska status ger en statisk bild av befolkningen. I verkligheten finns det en ständig rörlighet i befolkningen, och årligen flyttar 14 procent av Amsterdams befolkning till en ny adress. För individer fungerar det bättre att höja sin livskvalitet genom att flytta bort än att börja ändra särdrag i bostadsområden.

Sälunda kan vi för det första konstatera att anhopningen av problem, till exempel just arbetslöshet, inte anknyter till bostadsområdet i sig utan till dess befolkning vid en viss tidpunkt. För det andra har de svagare områdena sin egen betydelse i stadens mångfaldiga helhet; ett förmånligt bostadsområde kan lämna sig som första steg i boendekarriären eller varför inte som hemvist för en storfamilj. Datamaterial som beskriver små geografiska områden är desto användbarare ju bättre de kan ta med klassificeringar som beskriver områdenas dynamik. Beslutsfattarena skall kunna bedöma om ett svagt bostadsområde är en startpunkt för invånare stadda i social stigning – eller kanske ett sista hopp för sina invånare.

Artikelförfattaren verkar som specialforskare vid Amsterdams stads utrednings- och statistikkontor (O+S Amsterdam).

5) Musterd, S. & Teernstra, A. & Van Gent, W. & Dukers, T.: Veranderende Huishoudens, Dynamische Buurten, en de Functie van Woonmilieus (2013).

SEPPÖ LAAKSO

Ovatko alueelliset erot BETONIIN valettuja?

TUTKIMUSTULOKSET pääkaupunkiseudun eriytymisestä osoittavat, että alueelliset erot muun muassa väestön tulo- tai koulutustasossa, maahanmuuttajien osuuksissa ja työttömyysasteessa ovat varsin suuria (esim. Vaattovaara & Kortteinen 2012; Vilkama 2012; Lönnqvist & Tuominen 2013). Vaikka yleinen koulutus- ja tulotason nousu näkyy lähes kaikilla alueilla, ovat erot viimeisten kymmenen vuoden aikana osin myös kasvaneet vahvimmin pärjäävien alueiden kohentaessa asemaansa heikoimmillaan pärjääviä alueita nopeammin (Vilkama ym. ilmestyy). Alueellisten erojen kasvu on nähty usein kielteisenä ilmiönä, jota on haluttu erilaisin politiikkatoimenpitein hillitä, ellei peräti kääntää sen suunta. Toisaalta vaikuttaa siltä, että sosiaalinen eriytyminen on varsin yleinen ja usein melko pysyvä kaupunki-ilmiö.

Asuntokannalla ja asuntomarkkinoilla on keskeinen rooli sosiaalisen eriytyksen taustalla (Cheshire 2006). Sosiaalinen vuokra-asuntokanta, jonka osuus asuntokannasta vaihtelee alueittain, on usein jo lähtökohtaisesti varattu pienempituloisille. Markkinaehtoisesti hinnoiteltavan asuntokan-

nan osalta rakennuskannan tyyppi ja sijaintitekijät, asuntojen hintoihin ja vuokriin kapitalisoituessaan, osaltaan vaikuttavat merkittävästi asukasrakenteen sosioekonomiseen koostumukseen. Kuntien erilaiset ratkaisut kaavoitus- ja maapolitiikassa sekä asuntopolitiikassa voivat niin ikään johtaa erilaisiin lopputuloksiin asukasrakenteissa. Lisäksi eri väestöryhmillä voi olla omat toiveensa asuinalueen sosioekonomisen rakenteen suhteen. Asuntokannan ja -markkinoiden edellä kuvatut ominaispiirteet, yhdessä kotitalouden tulojen ja varallisuuden kanssa, toimivat puitteina, joissa näitä valintoja tehdään.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten eri alueiden sosioekonominen asema on kehittynyt pääkaupunkiseudulla. Kysymys on siis sosiaalisen statuksen pysyvyyden arvioinnista. Tämän jälkeen tarkastelemme, miten asuntokannan rakenne ja alueen sijainti ovat mahdollisesti yhteydessä alueen sosioekonomiseen statukseen. Tällöin kysymys on siitä, miten vahvasti asuntokannan rakennepiirteet ja sijainti, jotka muuttuvat hitaasti tai eivät lainkaan, selittävät alueen sosioekonomista statusta. Artikkelin perustuu vuodenvaihteesta 2013/2014 ilmestyvään laajempaan tutkimusraporttiin pääkaupunkiseudun alueellisesta eriytymisestä (Vilkama ym. ilmestyy).

Sosiaalisen eriytymisen ulottuvuuksien tiivistäminen yhteen indeksiin

Alueellisten erojen kasvua lähestytään usein yksittäisten eriytymisen ulottuvuuksien kautta, ikään kuin muuttuja kerrallaan. Yksittäisten ulottuvuuksien tarkastelut tuottavat kiinnostavaa ja ajankohtaista tietoa asuinalueiden kehityksestä kunkin muuttujan näkökulmasta, mutta niiden perusteella on vaikea muodostaa kokonaiskuva alueiden laajemmasta kehityksestä tai alueiden statusaseman muutoksista. Tässä artikkelissa hyödynämme Berliinin kaupungin kehittämää asuinalueiden statusluokitusta, joka tiivistää alueellisen eriytymisen ulottuvuudet yhdeksi alueen statusta kuvaavaksi muuttujaksi.

Berliinin kaupunki on käyttänyt ja kehittänyt erilaisia asuinalueiden sosiaalisen kehityksen seuraindekskejä vuodesta 1998 lähtien. Indeksien tarkoituksena on ollut tarjota työkaluja asuinalueiden kehityksen seurannalle sekä erilaisten alueellisten toimenpiteiden kohdentamiselle ja suunnittelulle. Tällä hetkellä käytössä on kolme erilaista indeksiä, joista yksi (statusindeksi) kuvaa alueiden statusta useiden eri mittareiden summana, toinen (kehitysindeksi) alueiden kehityksessä havaittavaa dynamiikkaa ja kolmas (sosiaalisen kehityksen indeksi) tiivistää kahden ensimmäisen indeksin arvot yhdeksi muuttujaksi (ks. Social Urban Development Monitoring 2010).

Sovellamme tässä artikkelissa Berliinin kaupungin käyttämistä indekseistä ensimmäistä eli statusindeksiä, joka tiivistää tarkastelemamme alueellisen eriytymisen ulottuvuudet yhdeksi muuttujaksi ja mahdollistaa alueiden statusasemassa tapahtuneiden muutosten tarkastelun vuosien 2002 ja 2012 välillä. Alueen statusmuutoksilla tarkoitamme tässä yhteydessä alueiden keskinäisen järjestyksen muutoksia – siis alueiden suhteellisen aseman muutosta muihin asuinalueisiin verrattuna. Statusindeksi laskettiin neljän asuinalueiden sosioekonomista ja etnistä eriytymistä mittaavan muuttujan perusteella, joita olivat vain perusasteen tutkinnon suorittaneen 25–64-vuotiaan kantaväestön osuus alueella, 25–64-vuotiaiden työttömyysaste, valtionveronalaiset tulot 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohden (eli alueen keskitulot) ja vieraskielisen väestön osuus.

Alueet järjestettiin kullakin tarkastellulla muuttujalla suuruusjärjestykseen, jonka jälkeen muuttujakohtaiset rankingpisteet, siis alueiden kullakin muuttujalla saamat järjestysnumerot, laskettiin yhteen. Usealla eri muuttujalla heikoimpaan päähän sijoittuneet alueet saivat eniten pisteitä. Tämän jälkeen alueet luokiteltiin kymmeneen yhtä suureen luokkaan. Heikoimman kymmenyksen alueet nimettiin Berliinin luokitusta mukailleen matalan statuksen alueiksi, toiseksi heikoimman kymmenyksen alueet matalahkon statuksen alueiksi, keskimmäisistä 60 % alueista muodostettiin keskitason luokka ja loput 20 % alueista eli vahvin viidennes muodostivat korkean statuksen luokan.

Luokittelu tehtiin vuodenvaihteen 2011/2012 ja vuodenvaihteen 2001/2002 tilanteen perusteella erikseen, jotta voitiin tarkastella alueiden statusaseman muutoksia vuodesta 2002 vuoteen 2012. Tarkasteltavana aluetasona käytettiin aineistoedellytysten puitteissa tarkinta mahdollista tasoa; Helsingissä osa-alueita, Espoossa pienalueita ja Vantaalla kaupunginosia. Statusluokkien määrittelyssä ei huomioitu uusia 2000-luvulla rakenteilla olleita tai muita tarkastelujakson aikana 300 asukkaan rajan ylittäneitä alueita, eikä Sipoosta Helsinkiin siirrettyjä uusia alueita, joista ei ollut käytössä tilastotieto- ja tarkastelujakson alkuvuosina. Rajaukseen päädyttiin, jotta alueiden muuttunut määrä ei vaikuttaisi statusmuutoksiin. Kaiken kaikkiaan tarkastelussa oli siis mukana 226 pääkaupunkiseudun aluetta.

Alueiden status näyttäytyy varsin pysyvänä

Statusindeksin tuottama kuva pääkaupunkiseudun asuinalueiden sosiaalisesta statuksesta muistuttaa läheisesti aikaisempien tutkimusten tuloksia seudun alueellisen eriytymisen tavasta (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Kortteinen ym. 2005; Vilkama 2012). Statukseltaan heikoimmat alueet (eli heikoin viidennes; matala ja matalahko status) sijaitsevat pääasiassa radan varrella ja metrolinjan läheisyyteen rakennetuilla kerrostalovaltaisilla alueilla. Korkean statuksen alueet (vahvin viidennes) sijoittuvat puolestaan pääasiassa merenranta-alueille ja Espoon itäisiin osiin sekä

Taulukko 1. Asuinalueiden jakautuminen statusluokkiin kunnittain vuodenvaihteessa 2011/2012 (ns. Berliinin luokitus).

Status 2012	Alueiden määrä (N)				Alueiden jakauma (%)			
	Espoo	Helsinki	Vantaa	Yhteensä	Espoo	Helsinki	Vantaa	Yhteensä
Matala status*	1	17	4	22	1	16	8	10
Matalahko status**	3	11	9	23	4	10	18	10
Keskitasoa***	43	59	33	135	60	56	67	60
Korkea status****	25	18	3	46	35	17	6	20
Alueita yhteensä	72	105	49	226	100	100	100	100
* Heikoimmat 10 % alueista								
** Toiseksi heikoimmat 10 % alueista								
*** Keskimmäiset 60 % alueista								
**** Vahvin 20% alueista								

osalle pientalovaltaisista alueista eripuolilla seutua. Valtaosa esimerkiksi eteläisestä ja läntisestä Helsingistä sijoittuu statukseltaan keskitason luokkaan.

Myös kuntien väliset erot alueiden sosiaalisessa statuksessa korostuvat aiemmin osoitetulla tavalla (vrt. esim. Lönnqvist & Tuominen 2013). Espoo erottuu Helsingistä ja Vantaasta selvästi korkeamman sosiaalisen statuksen kuntana (Taulukko 1). Vain neljä Espoon pienaluetta sijoittuu kahden heikoimman statuksen luokkaan, joihin kuuluu koko seudulla yhteensä 45 aluetta (eli 20 % kaikista seudun alueista). Helsingin asuinalueet jakautuvat tasaisemmin statusluokittelun molempiin ääripäihin. Matalan statuksen luokassa Helsingin alueet ovat kuitenkin selvästi yliedustettuina. Samalla Helsingistä löytyy myös useita korkean statuksen alueita. Vantaan kaupunginosat näyttävät puolestaan tyypillisimmin keskitason tai matalahkon statuksen alueina. Vain kolme Vantaan kaupunginosista sijoittuu korkean statuksen luokkaan.

Statusindeksin kuvaama alueellinen rakenne ja kuntien väliset erot ovat siis suhteellisen selkeitä. Mutta kuinka pysyvänä alueiden status näyttää, jos statusmuutoksia tarkastellaan kymmenen vuoden aikajänteellä?

Taulukko 2 kuvaa pääkaupunkiseudun asuinalueiden sijoittumista statusluokkiin vuodenvaihteissa 2001/2002 ja 2011/2012. Valtaosa (83 %) alueista on pysynyt samassa statusluokassa, ja vain vajaa viidesosa (17 %) on siirtynyt statusluokasta toiseen. Esimerkiksi matalan statuksen luokkaan vuodenvaihteissa 2001/2002 kuuluneista alueista (22 aluetta) lähes kaikki (19 aluetta) sijoittuu edelleen samaan luokkaan. Tämä siirtäkin huolimatta, että yleinen tulo- ja koulutustason nousu on heijastunut myös näiden alueiden kehitykseen myönteisesti. Kolmella matalan statuksen luokkaan kuuluneella alueella kehitys on kuitenkin edennyt keskimääräistä myönteisemmin ja nämä alueet (yksi kustakin kaupungista) ovat kohentaneet statusasemaansa. Tämän seurauksena kolmella muulla alueella status on puolestaan heikentynyt ja ne ovat siirtyneet matalan statuksen luokkaan (kaksi aluetta Helsingistä ja yksi Espoosta). Vastaavanlaista pientä liikehdintää statusluokasta toiseen on havaittavissa myös korkean ja keskitason statuksen alueissa. Kaiken kaikkiaan alueiden statusasema näyttää kuitenkin varsin pysyvänä. Yhteenvetona voidaan siten todeta, että heikoimmat alueet ovat säilyneet heikompina ja vahvimmat vahvimpina.

Taulukko 2. Alueiden sijoittuminen statusluokkiin (Berliini-luokitus) vuonna 2002 ja 2012. Siirtymät merkitty harmaan sävyillä; tummempi sävy kuvaa niiden alueiden määrää, joiden status on laskenut ja vaaleampi sävy niiden alueiden määrää, joilla status on kohentunut.

ALUEIDEN STATUSMUUTOKSET					
	Status 2012				
Status 2002	Matala status	Matalahko status	Keskitasoa	Korkea status	Yhteensä
Matala status	19	2	1		22
Matalahko status	3	15	5		23
Keskitasoa		6	119	11	136
Korkea status			10	35	45
Yhteensä	22	23	135	46	226

Asuntokannan rakenteen ja asuinalueen sijainnin yhteys sosioekonomiseen statukseen

Seuraavassa tarkastelemme asuinalueiden asuntokantarakenteen ja sijainnin yhteyttä sosioekonomiseen statukseen. Edellä sosioekonomista statusta kuvattiin alueiden ranking-järjestykseen perustavalla statusindeksillä (ns. Berliini-luokitus). Tässä kohden sovellamme kuitenkin pääkomponenttianalyysiin pohjautuvaa lähestymistapaa, sillä ranking-järjestykseen perustuvassa tarkastelussa alueiden väliset erot liittyvät vain alueen sijoitukseen (järjestysnumeroon) asuinalueiden ranking-listalla. Ero statuksessa on vaikkapa sijaluvuilla 10 ja 20 olevilla alueilla yhtä suuri kuin sijaluvuilla 30 ja 40 olevilla alueilla. Tarkastelun perustana olevissa muuttujissa erot eivät ole kuitenkaan tällä tavoin samansuuruisia. Esimerkiksi vieraskielisten osuudessa keskiryhmässä olevien alueiden keskinäiset erot ovat melko pieniä mutta korkeimmat vieraskielisten osuudet omaavien alueiden ryhmässä erot ryhmän sisällä ovat jo suurempia. Pääkomponenttianalyysin avulla

kykenemme ottamaan tämänkaltaiset perusmuuttujien jakaumassa olevat vaihtelut huomioon.

Statusindeksin tuottaman tuloksen vertaaminen alkuperäisillä muuttujilla tehdyn pääkomponenttianalyysin tuloksiin osoittaa käytetyn statusluokituksen tiivistävän pääkaupunkiseudun sisäisen hyvä- ja huono-osaisuuden alueellisen vaihtelun suhteellisen hyvin. Alkuperäisten muuttujien – vain perusasteen tutkinnon suorittaneen 25–64-vuotiaan kantaväestön osuus, 25–64-vuotiaiden työttömyysaste, valtionveronalaiset tulot 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohden ja vieraskielisen väestön osuus – väliset korrelaatiot ovat kohtuullisen vahvoja ja kaikki tilastollisesti erittäin merkitseviä (Taulukko 3). Esimerkiksi vieraskielisten osuuden ja alueen keskitulojen välillä on negatiivinen korrelaatio, joka on suuruudeltaan 0,47. Muiden muuttujien väliset korrelaatiot ovat vielä tätäkin vahvempia. Vahvat korrelaatiot osoittavat muuttujien tuottavan varsin samankaltaisen alueellisen kuvan, jossa hyvä- ja huono-osaisuus paikantuu kullakin muuttujalla pitkälti samoille alueille.

Taulukko 3. Alkuperäisten sosioekonomisten muuttujien väliset korrelaatiot.

	Vieraskielisten osuus	Työttömyysaste (25–64-v.)	Keskitulot 15 v. täyttäneitä kohden	Vain perusasteen suorittaneiden osuus kantaväestöstä (25–64-v.)
Vieraskielisten osuus	1	0,77	-0,47	0,55
Työttömyysaste (25–64-v.)	0,77	1	-0,55	0,77
Keskitulot 15 v. täyttäneitä kohden	-0,47	-0,55	1	-0,60
Vain perusasteen suorittaneiden osuus kantaväestöstä (25–64-v.)	0,55	0,77	-0,60	1

Neljän perusmuuttujan kuvaamat alueelliset erot on mahdollista tiivistää pääkomponenttianalyysillä yhdeksi ulottuvuudeksi, joka selittää 72 prosenttia muuttujien alueellisesta vaihtelusta. Jos pääkomponenttianalyysin tulosta, alueiden sosioekonomista statusta kuvaava pistelukua, tarkastellaan kartalla yhdessä aiemmin esitetyn statusluokituksen (ns. Berliini-luokitus) kanssa, havaitaan että molemmilla menetelmillä saatu alueellinen kuva on hyvin samankaltainen.

Tämän artikkelin alussa esitettiin kysymys siitä, miten asuinalueiden asuntokantarakenne ja sijainti vaikuttavat alueen sosioekonomiseen statukseen. Pohjaamme tarkastelumme regressiomalliin, jossa alueen sosioekonomista statusta selitetään alueen asuntokannan rakenteella (ARA-asuntojen osuus, kerrostaloasuntojen osuus) ja alueen sijainnilla (etäisyys Helsingin keskustasta, kunta).

Regressiomallin estimointitulosten perusteella (Taulukko 4) edellä mainitut asuntokannan rakennetta ja alueen sijaintia kuvaavat muuttujat selittävät asuinalueiden sosioekonomisen statuksen vaihtelusta noin 68 %. Kerrostaloasuntojen osuus ja ARA-asuntojen osuus selittävät jo yksinään yli puolet (51 %) alueiden välisestä vaihtelusta. Tulosten mukaan (taulukko 4) ARA-asuntokannan ja kerrostaloasuntokannan osuus molemmat laskevat alueen statusta. Näistä jälkimmäinen tulos saattaa vaikuttaa jossain määrin erikoiselta, onhan likimain pelkästään kerrostaloasunnoista muodostuva Helsingin keskusta seudun kallein alue asuntojen neliöhinnolla mitat-

tuna. Tulos tulee paremmin ymmärretyksi, kun malliin sisällytetään keskustaetäisyys. Sen kasvu laskee voimakkaasti alueen sosioekonomista statusta. Täten siis kahdesta samalla keskustaetäisyydellä olevasta asuinalueesta se, jolla pientaloasuntojen osuus on korkeampi, saa mallin perusteella korkeamman sosioekonomisen statuksen. Lisäksi kunnilla on selkeästi eroja. Alueen sijainti Espoossa nostaa selkeästi mallin antamaa ennustetta sosioekonomisesta statuksesta. Vertailukohtana on tällöin siis Helsinki ja Vantaa, joiden välillä taas ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Alueiden keskustaetäisyydellä, asuntokannan rakenteella ja sijaintikunnalla voidaan siis selittää huomattava osuus alueiden sosiaalisen statuksen vaihtelusta. Luontevaa on tällöin ajatella, että sosiaalisen statuksen pysyvyys, jota edellä myös tarkasteltiin, selittyy pitkälti näillä rakenteellisilla tekijöillä. Asuntokannan muutoshan on varsin hidas prosessi. Esimerkiksi asuntojen uudistuotanto kaupunkitasolla on tyypillisesti prosentin verran asuntokannasta vuositasolla.

Keskustelua

Olemme tässä artikkelissa testanneet Berliinin kaupungin kehittämän statusindeksin mahdollisuuksia jäsentää alueellisten erojen kehitystä Helsingissä. Tulosten perusteella, myös niitä tämän loppupuolella käytetyn pääkomponenttianalyysin tuloksiin vertailemalla, havaitaan, että luokittelu tuottaa mie-

Taulukko 4. Sosioekonomisen statuksen (ns. huono-osaisuusfaktori) selittäminen asuntokannan rakenteella ja alueen sijainnilla

	Kerroinestimaatti	Tilastollinen merkitsevyys	VIF
vakiotermi	2,055	<0,0001	0
kerrostaloasuntojen osuus alueen asuntokannasta	-0,01346	<0,0001	2,08833
ARA-asuntojen osuus alueen asuntokannasta	-0,02731	<0,0001	1,35086
alueen etäisyys (km) Rautatientorilta	-0,08913	<0,0001	3,02922
alue sijaitsee Helsingissä	ref.		
alue sijaitsee Espoossa	0,60817	<0,0001	1,88791
alue sijaitsee Vantaalla	0,06811	0,6210	2,36207

lekkään tavan jäsentää sosioekonomista eriytymistä kaupunkiseudulla. Tulokset ovat myös yhteneväisiä aiemmissa tutkimuksissa saatujen tulosten kanssa (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Vilkkama 2012; Lönnqvist & Tuominen 2013). Alueiden status näyttää ainakin tässä artikkelissa tarkastellulla kymmenvuotiskaudella varsin vakaalta. Muutokset ovat vähäisiä ja tapahtuvat pääasiassa indeksin taustalla olevien perusmuutustujen suhteen toisiaan varsin läheisesti muistuttavien alueiden välillä. Tässä piilee myös menetelmän kritiikin siemen. Miten aitoja statusmuutokset ovat silloin, jos likimain samankaltaisten alueiden ranking-järjestys vaihtuu vähäisten perusmuuttujissa tapahtuneiden muutosten seurauksena?

Kun asutokannan rakenteella ja alueen sijainnilla selitetään alueen sosioekonomista statusta, saadaan varsin selkeitä ja ehkä odotettujakin tuloksia. ARA-kannan sosioekonomista statusta heikentävä vaikutus on itsestään selvyyttä, koska kyseisen asutokannan asukasvalinnan tulokriteerit jo ohjaavat kehitystä tähän suuntaan. Keskustaetäisyyden rooli on myös selkeä. Alueen status laskee, talotyyppi ja kunta vakioituna, keskustaetäisyyden kasvaessa. Espoon erottuminen, muut tekijät vakioituna, Helsingistä ja Vantaasta on myös selkeästi havaittavissa. Asutokannan hitaan muutoksen vuoksi sosioekonomisen rakenteen voi myös odottaa muuttuvan varsin hitaasti.

Toisaalta asumisen arvostusten muuttuessa ja kaupunkirakenteen kehittyessä myös alueisiin kohdistuva kysyntä voi muuttua. Tähän tarjoaa mahdollisuuden kaupungin voimakas väestönkasvu ja siihen liittyvä mittava asuntorakentaminen niin uusilla kuin vanhoilla alueillakin. Vaikka alueiden status näyttää lyhyellä aikavälillä – kymmenenkin vuoden aikajänteellä – tarkasteltuna betoniin valetulta, voi alueiden status pidemmällä aikavälillä siis merkittävästikin muuttua. Kuka olisi esimerkiksi puoli vuosisataa sitten uskonut Käpylän tai Punavuoren nousuun halutuiksi asuinalueiksi? ✨

KATJA VILKKAMA on Helsingin kaupungin tietokeskuksen erikoistutkija. **HENRIK LÖNNQVIST** on Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija.

Kirjallisuus:

- Cheshire, Paul (2006). Resurgent Cities, Urban Myths and Policy Hubris: What We Need to Know. *Urban Studies* 43: 8, 1231–1246.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (1999). Huono-osaisuus pääkaupunkiseudulla 1980- ja 1990-luvuilla – käännekohta kaupunkiseudun kehityksessä? *Terra* 111: 3, 133–145.
- Kortteinen, Matti, Vaattovaara, Mari & Alasuutari, Pertti (2005). Eliitin eriytyemisestä pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 5, 475–487.
- Lönnqvist, Henrik & Tuominen, Martti (2013). Asuinalueiden sosiaalinen kehitys. Teoksessa *Helsingin tila ja kehitys 2013*, 171–175. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Maury, Jon (1997). Ilmakuva pääkaupunkiseudun asuinalueiden sosiaalisista eroista 1990-luvun alussa. Teoksessa *Ilmonen, Mervi (toim.): Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla*, 55–88. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997: 2.
- Social Urban Development Monitoring 2010. http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CDQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.stadtentwicklung.berlin.de%2Fplanen%2Fbasisdatenstadtentwicklung%2Fmonitoring%2Fdownload%2F2010%2FMonitoringSozialeStadtentwicklung2010_Kurzfassung_en.pdf&ei=aWygUqT6Oob-ygOi-YDwCQ&usq=AFQjCNHbuUA7QMPuZ8twaH8_PluFbDyVAg&bvm=bv.57155469,d.bGQ (viitattu 5.12.2013).
- Vaattovaara, Mari (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Ympäristö ja alueellisuus. *Tutkimuksia* 1998: 7. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2012). Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & yhteiskunta* 2012: 3, 60–66.
- Vilkkama, Katja (2012). Socio-economic and ethnic differentiation of neighbourhoods in Helsinki. *Helsinki Quarterly* 4/2012, 24–31.
- Vilkkama, Katja & Lönnqvist, Henrik & Väliniemi-Laurson, Jenni & Tuominen, Martti & Jaakola, Ari (ilmestyy): Raportti asuinalueiden sosioekonomisesta ja etnisestä eriytyemisestä pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Är de regionala skillnaderna gjutna i BETONG?

KATJA VILKAMA & HENRIK LÖNNQVIST

FORSKNINGSRESULTATEN kring huvudstadsregionens segregationsutveckling visar att de regionala skillnaderna bland annat med tanke på befolkningens inkomst- och utbildningsnivåer, andelen invandrare och deras sysselsättningsgrad är tämligen stora (t.ex. Vaattovaara & Kortteinen 2012; Vilkama 2012; Lönnqvist & Tuominen 2013). Trots en allmän höjning av utbildnings- och inkomstnivån i nästan alla områden har skillnaderna under de senaste tio åren delvis också ökat, då områden som klarar sig bättre har förbättrat sin ställning snabbare än områden som klarar sig sämre (Vilkama m.fl., publiceras). Ökningen av de regionala skillnaderna har ofta setts som ett negativt fenomen, vilket man genom olika slag av politiska åtgärder har försökt dämpa, om inte rentav vända. Å andra sidan verkar det som om den sociala segregationen är ett tämligen allmänt och ofta ett rätt bestående stadsfenomen.

Bostadsbeståndet och bostadsmarknaden har en väsentlig roll i bakgrunden av den sociala segregationen (Cheshire 2006). Det sociala hyresbostadsbeståndet, vars andel av bostadsbeståndet varierar från region till region, är ofta redan från början reserverat för personer med mindre inkomster. När det gäller bostadsbeståndet som prissätts på marknadens villkor inverkar byggnadsbeståndets typ och lägesfaktorer, då de kapitaliseras i bostadspriserna och hyrorna, betydligt på den socioekonomiska sammansättningen av invånarstrukturen. Kommunernas olika lösningar inom planerings- och markpoli-

tiken samt i bostadspolitiken kan också leda till olika slutresultat i bostadsstrukturerna. Dessutom kan olika befolkningsgrupper ha egna önskemål om bostadsområdets socioekonomiska struktur. De särdrag i bostadsbeståndet och bostadsmarknaden som beskrivs ovan tillsammans med privathushållens inkomster och förmögenheter fungerar som ramar inom vilka dessa val görs.

I den här artikeln kommer vi att granska hur olika områdens socioekonomiska ställning har utvecklats i huvudstadsregionen. Det är alltså fråga om en bedömning av hur bestående den sociala statusen är. Därefter granskar vi hur bostadsbeståndets struktur och områdets läge möjligtvis står i relation till områdets socioekonomiska status. Då gäller frågan om hur kraftigt bostadsbeståndets strukturdrag och läge som förändras långsamt eller inte alls förklarar områdets socioekonomiska status. Artikeln baserar sig på en mera omfattande forskningsrapport om den regionala segregationen i huvudstadsregionen som kommer att publiceras i årsskiftet 2013/2014 (Vilkama m.fl., publiceras).

Koncentration av den sociala segregationens dimensioner till ett index

Ökningen av regionala skillnader närmar man sig ofta via enskilda dimensioner för segregationen, liksom en variabel åt gången. Analyser av enskilda dimensioner producerar intressant och aktuell information om bostadsområdenas utveckling ur varje enskild variabls perspektiv, men det är svårt

att utgående från dem skapa sig en helhetsbild av den mera omfattande utvecklingen av områdena eller förändringarna i områdenas status. I den här artikeln utnyttjar vi en statusklassificering av bostadsområden som staden Berlin har tagit fram och som koncentrerar dimensionerna av regional segregation till en variabel som beskriver områdets status.

Staden Berlin har tillämpat och utvecklat olika uppföljningsindex för den sociala segregationen i olika bostadsområden sedan 1998. Syftet med indexen har varit att erbjuda verktyg för uppföljningen av bostadsområdenas utveckling samt för allokeringen och planeringen av olika regionala åtgärder. Just nu tillämpas tre olika index av vilka ett (statusindex) beskriver områdenas status som summan av flera olika mätare, ett annat (utvecklingsindex) dynamiken som kan skönjas i utvecklingen av områdena och det tredje (index för den sociala segregationen) koncentrerar värdena för de två första indexen till en variabel (se Social Urban Development Monitoring 2010).

Av de index som staden Berlin använder tillämpar vi i den här artikeln det första, det vill säga statusindexet. Det koncentrerar dimensionerna av den regionala segregation som vi granskar till en variabel och möjliggör en analys av förändringarna i de regionala statusställningarna som har ägt rum mellan 2002 och 2012. Med områdets statusförändringar avser vi i det här sammanhanget förändringar i områdenas inbördes ordning – det vill säga förändringen av områdenas relativa ställning jämfört med andra bostadsområden. Statusindexet beräknades utgående från fyra variabler som mätte bostadsområdenas socioekonomiska och etniska segregation. Variablerna var andelen av 25–64-åriga urinvånare som hade avlagt endast en examen på grundnivå, arbetslöshetsgraden bland 25–64-åringar, den statsbeskattningsbara inkomsten per invånare som hade fyllt 15 år (det vill säga områdets medelinkomst) och andelen invånare med främmande språk.

Områdena placerades för varje granskningsvariabel i storleksordning varefter de variabelspecifika rankingpoängen, det vill säga ordningsnumret som området fått för varje variabel, räknades ihop. Områden som med flera olika variabler placerades i

den svagaste ändan fick flest poäng. Därefter klassificerades områdena i tio lika stora klasser. Områdena i den svagaste decilen benämndes i enlighet med den berlinska modellen lågstatusområde, områdena i den näst svagaste decilen till lägrestatusområde, av de mittersta 60 procent av områdena bildades medelnivåklassen och av återstående 20 procent av områdena, det vill säga den starkaste femtedelen, bildades högstatusklassen.

Klassificeringen gjordes separat för situationen i årsskiftet 2011/2012 och 2001/2002, för att kunna granska förändringarna i områdenas statusställning från 2002 till 2012. I granskningen användes den mest exakta områdesnivån som materialförutsättningarna tillät; delområden i Helsingfors, småområden i Esbo och stadsdelar i Vanda. I fastställandet av statusklasserna har man inte beaktat nya områden som byggdes under 2000-talet eller andra områden som under granskningsperioden överskred en gräns på 300 invånare och inte heller nya områden som överförts från Sibbo till Helsingfors och om vilka det inte fanns tillgängliga statistikuppgifter för under granskningsperiodens första år. Man beslutade sig avgränsningen för att det förändrade antalet områden inte skulle inverka på statusförändringarna. Allt som allt ingick alltså 226 områden i huvudstadsregionen i analysen.

Områdenas status visar sig vara tämligen bestående

Bilden som statusindexet förmedlar av bostadsområdenas sociala status i huvudstadsregionen påminner nära om resultat av tidigare undersökningar om sättet för traktens regionala segregation (t.ex. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Kortteinen m.fl. 2005; Vilkkama 2012). Områden med svagare status (det vill säga den svagaste femtedelen; låg och lägre status) ligger i huvudsak på områden längs med järnvägen och i närheten av metrolinjen och domineras av våningshus. Områden med hög status (den starkaste femtedelen) ligger igen i huvudsak på områden längs havsstranden och i de östra delarna av Esbo samt på vissa småhusdominerade områden på olika håll i regionen. Den största delen av till exempel södra och västra Hel-

Tabell 1. Fördelningen av bostadsområden i statusklasser enligt kommun i årsskiftet 2011/2012 (s.k. Berlinklassificering).

Status 2012	Antal områden (N)				Fördelningen av områdena (%)			
	Esbo	Helsingfors	Vanda	Sammanlagt	Esbo	Helsingfors	Vanda	Sammanlagt
Lågstatus*	1	17	4	22	1	16	8	10
Lägrestatus*	3	11	9	23	4	10	18	10
Mellannivå***	43	59	33	135	60	56	67	60
Högstatus****	25	18	3	46	35	17	6	20
Antal områden sammanlagt	72	105	49	226	100	100	100	100
* Den svagaste 10 % av områdena								
** Den nästsvagaste 10 % av områdena								
*** Den mittersta 60 % av områdena								
**** Den starkaste 20 % av områdena								

singfors placerar sig statusmässigt i medelnivåklassen.

Även skillnaderna mellan kommunerna i fråga om områdenas sociala status framhävs på det sätt som beskrivs ovan (jmf. t.ex. Lönnqvist & Tuominen 2013). Esbo skiljer sig från Helsingfors och Vanda som en kommun med klart högre social status (Tabell 1). Endast fyra småområden i Esbo placerar sig i klassen med de två svagaste statusarna, i vilken sammanlagt 45 områden inom hela regionen ingår (d.v.s. 20 % av alla områden i regionen). Helsingfors bostadsområden fördelas jämnare i bägge ändorna av statusklassificeringen. Helsingfors områden är emellertid klart överrepresenterade i lågstatusklassen. Samtidigt finns det också flera högstatusområden i Helsingfors. Typiskt för stadsdelarna i Vanda igen är att de är områden med mellannivåstatus eller lägre status. Endast tre av stadsdelarna i Vanda placerar sig i högstatusklassen.

Den regionala strukturen och skillnaderna mellan kommunerna som statusindexet beskriver avtecknar sig alltså relativt tydligt. Men hur bestående är områdenas status om statusförändringarna granskas inom en period på tio år?

Tabell 2 beskriver placeringen av huvudstadsregionens bostadsområden i statusklasser i årsskif-

tet 2001/2002 och 2011/2012. Största delen (83 %) av områdena har förblivit i samma statusklass och endast drygt en femtedel (17 %) har flyttats från en statusklass till en annan. Av områdena som vid årsskiftet 2011/2002 hörde till lågstatusklassen (22 områden) är till exempel nästan alla (19 områden) fortfarande i samma klass. Detta trots att den allmänna höjningen av inkomst- och utbildningsnivån återspeglar sig positivt även i dessa områdens utveckling. I tre av områdena som hörde till lågstatusklassen har utvecklingen emellertid framskridit positivare än i genomsnitt, och dessa områden (ett i varje stad) har förbättrat sin statusställning. Som en följd av detta har i sin tur statusen på tre andra områden försvagats och de har övergått till lågstatusklassen (två områden i Helsingfors och ett i Esbo). Motsvarande små rörelser från en statusklass till en annan har kunnat iaktas även i områden med hög status och mellannivåstatus. Allt som allt är områdenas statusställning ändå tämligen bestående. Sammanfattningsvis kan man konstatera att de svagaste områdena har förblivit de svagaste och de starkaste har förblivit de starkaste.

Tabell 2. Placering av områdena i statusklasser (Berlin-klassificering) 2002 och 2012. Övergångarna anges i grå nyanser; den mörkare nyansen beskriver antalet områden vars status har sjunkit och den ljusare nyansen antalet områden vars status har förbättrats.

OMRÅDENAS STATUSFÖRÄNDRINGAR					
	Status 2012				
Status 2002	Lågstatus	Lägrestatus	Mellanivå	Högstatus	Sammanlagt
Lågstatus	19	2	1		22
Lägrestatus	3	15	5		23
Mellanivå		6	119	11	136
Högstatus			10	35	45
Sammanlagt	22	23	135	46	226

Sambandet mellan bostadsbeståndsstrukturen och områdets läge samt den socioekonomiska statusen

Här analyserar vi sambandet mellan bostadsområdenas bostadsbeståndsstruktur och läget samt deras socioekonomiska status. Ovan beskrevs den socioekonomiska statusen med hjälp av ett statusindex (den s.k. Berlin-klassificeringen) som baserar sig på områdenas rankingordning. Här tillämpar vi emellertid ett betraktelsesätt som baserar sig på en huvudkomponentanalys, eftersom skillnaderna mellan områdena i en granskning som baserar sig på rankingordningen enbart anknyter till områdets placering (ordningsnummer) på rankinglistan för bostadsområdena. Statusskillnaden mellan områden

på platserna 10 och 20 är lika stor som hos områdena på platserna 30 och 40. I de variabler som utgör grunden för analysen är skillnaderna emellertid inte på samma sätt lika stora. Till exempel är de inbördes skillnaderna i områdena som befinner sig i mittgruppen tämligen små vad gäller andelen personer med främmande språk, men i gruppen av områden där andelen personer med främmande språk är högre, är skillnaderna inom gruppen redan större. Med hjälp av huvudkomponentanalysen kan vi beakta det här slaget av variationer i fördelningen av basvariablerna.

En jämförelse av det resultat som statusindexet ger med resultaten av huvudkomponentanalysen som genomfördes med de ursprungliga basvariablerna visar att den tillämpade statusklassificering-

Tabell 3. Korrelationerna mellan de ursprungliga socioekonomiska variablerna.

	Andelen personer med främmande språk	Sysselsättningsgrad (25–64-åringar)	Medelinkomst per 15 år fyllda	Andelen personer av befolkningen som endast har avlagt grundläggande utbildning (25–64-åringar)
Andelen personer med främmande språk	1	0,77	-0,47	0,55
Sysselsättningsgrad (25–64-åringar)	0,77	1	-0,55	0,77
Medelinkomst per 15 år fyllda	-0,47	-0,55	1	-0,60
Andelen personer av befolkningen som endast har avlagt grundläggande utbildning (25–64-åringar)	0,55	0,77	-0,60	1

en relativt bra förmår koncentrera den regionala variationen av områden med sämre och bättre förutsättningar i huvudstadsregionen. Korrelationerna mellan de ursprungliga variablerna – andelen urinvånare i åldern 25–64 år som endast har avlagt grundläggande utbildning, sysselsättningsgraden hos 25–64-åringar, statsbeskattningsbara inkomster per invånare som har fyllt 15 år och andelen personer med främmande språk – är relativt starka och alla är statistiskt sett synnerligen betydelsefulla (Tabell 3). Till exempel mellan andelen personer med främmande språk och områdets genomsnittsinkomster råder en negativ korrelation som uppgår till 0,47. Korrelationerna mellan de övriga variablerna är ännu större. De starka korrelationerna visar att variablerna förmedlar en tämligen likadan regional bild, där sämre och bättre förutsättningar i stor utsträckning lokaliseras till samma områden med alla variabler.

De regionala skillnader som de fyra basvariablerna beskriver kan koncentreras med hjälp av huvudkomponentanalysen till en dimension som förklarar 72 procent av variablernas regionala variation. När vi granskar resultatet av huvudkomponentanalysen, poängtalet som beskriver områdenas socioekonomiska status, på kartan tillsammans med den tidigare visade statusklassificeringen (den s.k. Berlin-klassificeringen) ser vi att den regionala bild som bägge

metoder ger är mycket likadan.

I början av den här artikeln ställde vi frågan om hur bostadsområdenas bostadsbestandsstruktur och läge inverkar på områdets socioekonomiska status. Vi baserar vår analys på en regressionsmodell i vilken områdets socioekonomiska status förklaras med strukturen hos områdets bostadsbestånd (andelen ARA-bostäder, andelen våningshus) och områdets läge (avstånd till Helsingfors centrum, kommun).

Utgående från estimeringsresultaten av regressionsmodellen (Tabell 4) förklarar ovan nämnda variabler som beskriver bostadsbeståndets struktur och områdets läge ungefär 68 procent av variationerna i bostadsområdenas socioekonomiska status. Enbart andelen våningshus och andelen ARA-bostäder förklarar redan över hälften (51 %) av variationerna mellan områdena. Resultaten visar (tabell 4) att ARA-bostadsbeståndet och våningshusbostadsbeståndet båda sänker områdets status. Av dessa kan det senare resultatet i någon mån verka förunderligt, eftersom Helsingfors centrum som nästan helt består av våningshusbostäder är det dyraste området i regionen beräknat enligt kvadratmeterspriserna. Resultatet blir lättare att förstå när vi lägger till avståndet till centrum i modellen. När avståndet ökar sjunker områdets socioekonomiska status kraftigt. Av två bostadsområden med samma avstånd till

Tabell 4. Hur förklarar bostadsbeståndets struktur och områdets läge den socioekonomiska statusen (den s.k. sämre förutsättningar-faktorn)

	Koefficientestimat	Statistisk signifikans	VIF
Standardterm	2,055	<0,0001	0
Våningshusbostädernas andel av områdets bostadsbestånd	-0,01346	<0,0001	2,08833
ARA-bostädernas andel av områdets bostadsbestånd	-0,02731	<0,0001	1,35086
Områdets avstånd (km) från Järnvägstorget	-0,08913	<0,0001	3,02922
Området ligger i Helsingfors	ref.		
Området ligger i Esbo	0,60817	<0,0001	1,88791
Området ligger i Vanda	0,06811	0,6210	2,36207

centrum får alltså det med en högre andel småhusbostäder en högre socioekonomisk status utifrån modellen. Dessutom råder det klara skillnader mellan kommunerna. Områdets läge i Esbo höjer tydligt den prognos om socioekonomisk status som modellen ger. Jämförelseobjekt är här alltså Helsingfors och Vanda, mellan vilka det inte råder en statistiskt signifikant skillnad.

Med områdenas avstånd till centrum, bostadsbeståndets struktur och kommunen där området ligger kan man alltså förklara en betydande del av variationen i områdenas sociala status. Det är då naturligt att tro att den sociala statusens bestående, som också analyserades tidigare, i stor utsträckning förklaras med dessa strukturella faktorer. Förändringen av bostadsbeståndet är en tämligen långsam process. Produktionen av nya bostäder på stadsnivå är till exempel typiskt en procent av bostadsbeståndet på årsnivå.

Diskussion

I den här artikeln har vi testat möjligheterna som det av staden Berlin utarbetade statusindexet ger att analysera utvecklingen av regionala skillnader i Helsingfors. På basis av resultaten, även då de jämförs med resultaten av en huvudkomponentanalys som genomfördes i slutet av artikeln, ser vi att klassificeringen producerar ett meningsfullt sätt att analysera den socioekonomiska segregationen i stadsregionen. Resultaten är även enhetliga med resultat som tidigare undersökningar har gett (t.ex. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Vilkkama 2012; Lönnqvist & Tuominen 2013). Områdenas status verkar vara tämligen stabila åtminstone under den tioårsperiod som granskades i den här artikeln. Förändringarna är ringa och äger i huvudsak, i fråga om de basvariabler som står bakom indexet, rum i områden som rätt mycket påminner om varandra. Här döljer sig även fröet till kritiken av modellen. Hur genuina är statusförändringarna då rankingordningen av nästan likadana områden ändras till följd av små förändringar i basvariablerna?

När vi förklarar områdets socioekonomiska status med bostadsbeståndets struktur och områdets

läge får vi tämligen tydliga och kanske förväntade resultat. Att ARA-beståndet har en försvagande effekt på den socioekonomiska statusen är uppenbart, eftersom utvecklingen styrs i den här riktningen redan av de inkomstkriterier som gäller vid valet av boende till dessa bostäder. Avståndet till centrum spelar även en tydlig roll. Områdets status sjunker, när hustyp och kommun är konstanta, i takt med att avståndet till centrum växer. Att Esbo skiljer sig, med de övriga faktorerna konstanta, från Helsingfors och Vanda kan även tydligt skönjas. På grund av den långsamma förändringen i bostadsbeståndet kan man utgå ifrån att också den socioekonomiska strukturen ändras tämligen långsamt.

Å andra sidan kan efterfrågan på områdena även ändras när boendevärderingarna ändras och stadsstrukturen utvecklas. En möjlighet till det här ger stadens kraftiga befolkningstillväxt och den omfattande bostadsproduktionen på både nya och gamla områden i anslutning därtill. Trots att områdenas status på kort sikt – betraktad på en tidsperiod på tio år – verkar vara gjuten i betong, kan ett områdes status på lång sikt förändras rentav märkbart. Vem hade till exempel för ett halvt sekel sedan trott att Kottby och Rödbergen skulle komma att bli eftertraktade bostadsområden? *

Litteratur se s. 47

KATJA VILKAMA är specialforskare vid Helsingfors stads faktacentral. **HENRIK LÖNNQVIST** är forskare vid Helsingfors stads faktacentral.

Eriytyvät kaupunkikoulut:

Segregaation eteneminen koulujen oppilaspohjan ja oppilaiden kouluvalintojen kautta

VENLA BERNELIUS

Suomi on menestynyt serinomaisesti kansainvälisissä kouluvertailuissa, mutta erityisesti Helsingin

seudulla signaalit koulujen eriytymisestä ovat vahvistuneet.

Tämä artikkeli pohjautuu tuoreeseen väitöstutkimukseeni, joka osoittaa, että peruskoulujen välisten osaamiserojen kasvu kytkeytyy kiinteästi kaupungin sisäisen eriytymisen dynamiikkaan. Helsingin alueellinen eriytymiskehitys vaikuttaakin koulujen toimintaedellytyksiin ja koululaisten oppimisympäristöihin tavalla, joka heijastuu koulujen oppilaspohjan ja oppimistulosten eroihin. Tarkastelen artikkelissani erityisesti oppilaiden kouluvalintoja muihin kuin omaan lähikouluunsa, sillä koulumarkkinoiden toiminta on kansainvälisesti paikannettu yhdeksi keskeiseksi tekijäksi, joka voi vahvistaa koulujen välistä eriytymistä.

Koulujen oppilaspohja ja perheiden kouluvalinnat

"Isä sanoi epäonnistuneensa isänä siinä, että asuimme Kannelmäessä. Sen mielestä me saisimme paremmat eväät elämälle Töölössä. Se katseli kannelmäkeläisiä arvostellen ja sanoi, että me emme kuulu sinne. Töölössä kävisimme Taivallahden ala-astetta. Uudesta kodistamme tarvitsisi kulkea vain lyhyen puistokaistaleen läpi ja olisimme koulussa, jossa olisi upouudet kiipeilytelineet." (Juvonen 2013: 10)

Finland har haft utmärkta framgångar i internationella jämförelser av skolor,

men i synnerhet i Helsingforsregionen har det börjat komma allt starkare signaler om differentiering skolor emellan. Föreliggande artikel bygger på min doktorsavhandling, nyligen utkommen, som visar att skillnaderna i skolkunnande grundskolor emellan har en fast koppling till den interna segregationsdynamiken i en stad. Den lokala differentieringen i Helsingfors inverkar på skolornas verksamhetsbetingelser och på elevernas inlärningsmiljö på ett sätt som avspeglar sig i skillnader i skolornas elevunderlag och inlärningsresultat. I artikeln tittar jag i synnerhet på elevernas val av annan skola än den närmaste, eftersom man i internationella sammanhang kunnat konstatera att skolmarknadens funktion är en faktor som väsentligt kan stärka differentieringen skolor emellan.

Differentiering mellan skolor i städer:

VENLA BERNELIUS

segregation genom skolornas elevunderlag och elevernas val av skola

Skolornas elevunderlag och familjernas val av skola

"Pappa sade att han misslyckats som fader i att vi bodde i Gamlas. Han tyckte vi skulle fått en bättre matsäck för livet om vi bott i Tölö. Han såg ner på gamlasborna och sade att vi inte hör hemma där. I Tölö skulle vi gå i lågstadiet Taivallahden ala-aste vid Edesviken. Från vårt nya hem skulle vi bara behöva gå genom ett litet stycke park för att komma till skolan, och där skulle det finnas splitternya klätterställningar." (Juvonen 2013: 10)

I Finland har man de senaste årtiondena kunnat vara stolt över en jämställd grundskola och inlärningsresultat som nått den internationella toppen. Förutom att de bästa eleverna i landet företrätt en internationell inlärningselit har skillnaderna i resultat vid flera undersökningsår varit bland de minsta i de jämförda länderna. I PISA-undersökningarna har man som Finlands sär-

Suomessa on voitu viime vuosikymmenet ylleillä tasa-arvoisella peruskoululaitoksella ja kansainväliselle huipulle nousevilla oppimistuloksilla. Paitsi että maan parhaat oppijat ovat edustaneet kansainvälistä osaamisen kärkeä, tulosten erot ovat useana vertailuvuonna olleet vertailumaiden pienimmät. PISA-tutkimuksissa Suomen erityiseksi vahvuudeksi onkin nostettu se, että jakauman häntäpäänkin oppijat edustavat kansainvälisesti suhteellisesti ainutlaatuisen korkeatasoista osaamista (OECD 2010).

Uusimmat PISA-tulokset ja kansalliset oppimistulosten arvioinnit osoittavat kuitenkin suomalaisoppilaiden osaamisen notkahtaneen koko maassa (Hautamäki ym. 2013: 107–122). Merkittävimmät koulujen väliset osaamiserot paikantuvat suuriin kaupunkeihin, ja erityisesti Helsingissä koulujen väliset erot korostuvat muuhun maahan verrattuna (Kuusela 2010; Bernelius 2013). Havainnot ovat herättäneet huolta paitsi osaamistason yleisestä kehityksestä, myös koulujen välisten erojen syvenemisestä.

PISA-tutkimuksista vastaava OECD on kiinnittänyt kansainvälisissä vertailuissa huomiota siihen, että kouluvalinnat voivat toimia kouluja eriyttävänä tekijänä etenkin kaupungeissa, joissa kouluverkoston tiheys helpottaa koulujen saavutettavuutta valinnoissa (Musset 2012). Yhteiskunnallisten olosuhteiden ja koulutusjärjestelmien eroista huolimatta kouluvalintoja näyttää ohjaavan tyypillisesti samanlainen sisäinen logiikka, joka johtaa usein koulumarkkinoiden sosiaaliseen valikoivuuteen ja erojen kasvuun. Valikoituminen jäsentyy kahdeksi ulottuvuudeksi: koulumarkkinoilla liikkuvien perheiden sosioekonomiseksi ja etniseksi valikoitumiseksi sekä koulujen valikoitumiseksi samoilla kriteereillä. Käytännössä tämä on merkinnyt useissa maissa sitä, että aktiivisimpia kouluvalintojen tekijöitä ovat keskiluokkaiset, koulutusmotivoituneet ja tyypillisimmin kantäväestöön kuuluvat perheet. Ryhmän valinnat suuntautuvat ennen muuta kouluihin, joiden oppilaslohja edustaa jo valmiiksi heidän omaa sosioekonomista ryhmäänsä (ks. esim. Musset 2012; OECD 2012).

PISA-tutkimuksissa koulujen eriytyneisyyttä kuvataan lukuarvolla, joka kertoo, kuinka suu-

ren osan koululaisten oppimistulosten vaihtelusta voi tilastollisesti selittää heidän käymällään koululla. Tämä luku on ollut Helsingin seudulla maan korkein läpi 2000-luvun. Esimerkiksi Opetushallituksen valtakunnallisessa otoksessa, jossa koko maan koulut selittivät keskimäärin 9 prosenttia oppilaiden tulosten vaihtelusta, Helsingin koulujen tuotama selitysosuus oli kaksinkertainen; 18 prosenttia (Kuusela 2006: 50). Jos PISA-tutkimuksen otoksena olisi ainoastaan Helsinki, Suomen tulokset eivät olisikaan olleet edes 2000-luvun alussa maailman tasaa arvon kärkeä, vaan koulujen ja oppilaiden väliset erot olisivat olleet samalla tasolla irlantilaiskoulujen kanssa.

Helsingiläiskoulujen erot kumpuavat ennen muuta kaupungin sosioekonomisesta ja etnisestä alueellisesta eriytymisestä. Jorma Kuusela (2010: 46–47) on osoittanut, että koulutasolla jopa 80 prosenttia helsinkiläiskoulujen välisestä oppimistulosten vaihtelusta voidaan selittää tilastollisesti oppilaiden äitien keskimääräisellä koulutustasolla. Alueelliset väestöerot heijastuvatkin perheiden kautta koulujen oppilaslohjaan ja tuloksiin (Bernelius 2005; 2013b). Kaupunkikoulujen osalta on kuitenkin kiinnostavaa, missä määrin erot voivat selittyä myös omasta lähikoulusta pois suuntautuvilla kouluvalinnoilla, jotka ovat Helsingissä yleisiä etenkin yläasteelle siirryttäessä.

Suomalaiset tutkimukset kouluvalintojen sisistä (esim. Seppänen 2006; Seppänen ym. 2012) ovat osoittaneet, että perheiden aktiivisuus koulumarkkinoilla vastaa luonteeltaan kansainvälisiä havaintoja. Kouluvalinnoissa aktiivisimpia ovat korkeakoulutetut perheet. Perheiden käsitykset muiden oppilaiden sosiaalisesta taustasta ja opiskelumuutteisyydestä nousivat kyselyissä selvästi esiin, vaikka vanhemmat korostivatkin kouluvalinnoissa ensisijaisesti käsityksiä opetuksen laadusta ja erityispiirteistä (Seppänen 2006; Kosunen 2012). Alun lainaus Juvosen lähiöromaanista kuvaa kärjistetysti perheiden pyrkimyksiä tukea lasten mahdollisuuksia ja turvallisuutta asuinpaikan ja koulun kautta tavoilla, jotka nousevat esiin myös tutkimuksissa (ks. myös Vilkkama ym. 2013).

skilda styrka sett att även de som ligger längst bak i inlärnin g företräder en internationellt sett relativt unik nivå av kunnande (OECD 2010).

De färskaste PISA-rönen och nationella bedömingarna av inlärnin g resultat visar dock att elevernas kunnande i hela Finland nu kommit ner i en svacka (Hautamäki et al. 2013: 107–122). De största skillnaderna i kunnande skolor emellan finns i de stora städerna, i synnerhet i Helsingfors, där skillnaderna skolor emellan är klart tydligare än i övriga Finland överlag (Kuusela 2010; Bernelius 2013). Dessa rön har väckt oro dels för att kunnandenivån sjunkit överlag, dels för de allt större skillnaderna skolor emellan.

OECD, som svarar för PISA-undersökningarna, har i sina internationella jämförelser påtalat att familjernas val av skola kan verka som en differentierande faktor skolor emellan i synnerhet i städer där ett tätt nät av tillgängliga skolor gör det lättare att välja skola (Musset 2012). Oavsett skillnader i samhällsförhållanden och skolsystem tycks valet av skola typiskt styras av samma slags inre logik, som ofta leder till en social selektivitet på skolmarknaden och till växande skillnader. Selektiviteten får två dimensioner: dels socioekonomisk och etnisk utväljning hos de familjer som agerar på skolmarknaden, dels att skolor utväljs på dessa samma kriterier. I praktiken har detta i flera länder betytt att de som aktivast väljer skola är skolmotiverade medelklassfamiljer som mest typiskt tillhör ursprungsbefolkningen. Denna kategori väljer framför allt sådana skolor där elevsammansättningen redan motsvarar deras egen socioekonomiska grupp (se t.ex. Musset 2012; OECD 2012)..

I PISA-undersökningarna beskrivs skolors differentieringsgrad med ett värde som berättar hur stor del av variationen i elevernas inlärnin g resultat som statistiskt kan förklaras med den skola de går i. Detta tal har i Helsingforsregionen allt sedan år 2000 varit högst i Finland. Till exempel i Utbildningsstyrelsens riksomfattande urval, där skolorna i hela landet i medeltal förklarar 9 procent av variationen i elevernas resultat, var talet för Helsingfors det dubbla dvs. 18 procent (Kuusela 2006: 50). Om urvalet för PISA-undersökningen hade gjorts enbart i Helsingfors, skulle resultatens inte ens i början av 2000-talet

ha placerat Finland bland de bästa i världen i jämlikhetshänseende, utan skillnaderna skolor och elever emellan skulle ha varit på samma nivå som i irländska skolor.

Skillnaderna mellan skolorna i Helsingfors kommer sig framför allt av att befolkningen blivit socioekonomiskt och etniskt olika i olika delar av staden. Jorma Kuusela (2010: 46–47) har visat att upp till 80 procent av variationen i inlärnin g resultat skolor emellan i Helsingfors kan förklaras statistiskt med elevernas mödrars genomsnittliga utbildningsnivå. De lokala befolkningsskillnaderna avspeglar sig via familjerna i skolornas elevunderlag och resultat (Bernelius 2005; 2013b). Ändå är det beträffande stadsskolorna intressant att se i vilken mån skillnaderna förklaras också av att en del väljer att gå i annan skola än den egna närskolan. Sådant är vanligt i Helsingfors i synnerhet bland dem som börjar i högstadiet.

Finländska undersökningar om orsakerna till familjers val av skola (t.ex. Seppänen 2006; Seppänen et al. 2012) har visat att familjerna väljer skola på liknande sätt och lika aktivt i Finland som i andra länder. Aktivaste skolväljarna är de högt utbildade familjerna. Familjernas uppfattningar om de övriga elevernas sociala bakgrund och inställning till studierna kom klart fram i förfrågningarna, trots att föräldrarna betonade att det främst var undervisningens kvalitet och särbetoningar som avgjorde deras val (Seppänen 2006; Kosunen 2012). Citatet ur Juvonens förortsroman i början av artikeln beskriver tillspetsat familjers strävan att ge barnen möjligheter och trygghet genom val av grannskap och skola. Uttrycken för denna strävan kommer också fram i undersökningar (se även Vilkama et al. 2013).

Valen av skola accentuerar skillnaderna

Den utväljning bland familjer och skolor och som anknyter till familjernas val av skola ökar skillnaderna skolor emellan även i Helsingfors (Bernelius 2013a,b). Både på låg- och högstadiet finns det ett starkt statistiskt samband mellan aktivt väljande av annan skola än närskolan och befolkningsstrukturen i skolornas rekryteringsområden. Starkast är sambandet i de re-

Kouluvalinnat korostavat eroja

Kouluvalintoihin liittyvä perheiden ja koulujen valikoituminen kasvattaa koulujen välisiä eroja myös Helsingin oloissa (Bernelius 2013a,b). Sekä ala- että yläkoululaisten aktiivisilla kouluvalinnoilla toisten oppilasalueiden kouluihin on voimakas tilastollinen yhteys koulujen oppilasalueiden väestörakenteeseen. Voimakkaimmillaan yhteys on suhteellisesti heikoimmilla alueilla siten, että alueellistunut huono-osaisuus ennustaa hakeutumista pois oppilasalueen koulusta. Alueellisen väestörakenteen yhteys koulujen oppimistuloksiin jäsentyy näin paitsi alueellisen oppilaspuhjan rakenteen, myös kouluvalintojen kautta. Huono-osaisten alueiden koulut ovat erityisen heikossa asemassa, sillä muihin kouluihin verrattuna niiden toiminnan haastavat sekä alueellisen oppilaskannan huono-osaisuus että koulun torjuminen kouluvalinnoissa.

Kouluvalintojen vaikutus oppilaspuhjan eriytymiseen näkyy kouluissa konkreettisesti siten, että koulujen oppilaspuhja on joiltakin osin eriytyneempi kuin itse kaupunki. Esimerkiksi vieraskielisten oppilaiden osuudet vaihtelevat koulujen välillä huomattavasti enemmän kuin oppilasalueiden välillä. Kun tuoreimmissa aineistoissa oppilasalueiden vieraskielisten osuus on korkeimmillaan vajaa 30 prosenttia, vastaavien alueiden kouluissa osuudet nousevat korkeimmillaan jopa 50 prosenttiin. Samoin oppilasalueiden korkeimman maahanmuuttajasuuden kymmenyksen keskiarvo on reilu 20 prosenttia, mutta kouluissa jopa 40 prosenttia. Koulut jakaantuvatkin huomattavasti oppilasalueita voimakkaammin niihin, joissa vieraskielisiä on keskiarvoon verrattuna hyvin paljon, ja niihin, joissa vieraskielisiä on hyvin vähän. Havainto vastaa esimerkiksi Isossa-Britanniassa kuvattua koulujen etniseen ja sosioekonomiseen taustaan liittyvää valikoitumista, jossa vieraskielisten suhteellinen yliedustus kouluissa on tulkittu osoitukseksi kouluvalintojen vaikutuksesta koulujen välisten erojen kärjistymiseen (Johnston ym. 2006; SchindlerRangvid 2007).

Kouluvalinnat eriyttävät oppilaspuhjan ohella myös koulujen oppimistulokset. Helsingiläisoppilaat keskimäärin valitsevat – tai oppilaiden per-

heet valitsevat – kouluja, joiden oppimistulokset ovat korkeampia kuin heidän lähikouluunsa. Tutkimusaineistossa lähes kaksi kolmannesta muuhun kuin lähikouluunsa menijöistä valitsi koulun, jonka tulokset olivat oman lähikoulun tuloksia parempia. Valitsijoiden oma osaamistaso ei vääristä tarkastelua, sillä tarkastelussa valitsijat on poistettu koulujen tuloksista.

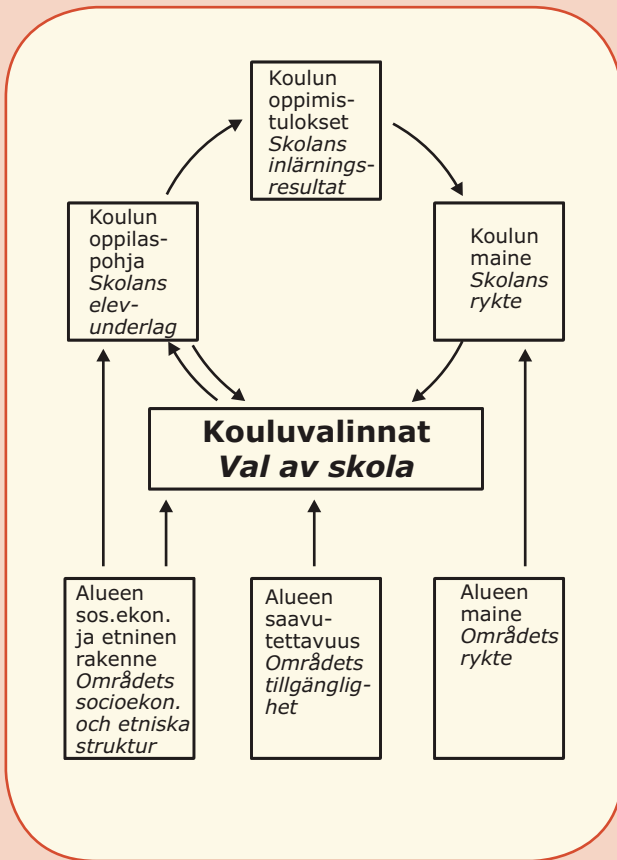
Koulumarkkinoilla aktiivisempien oppilaiden oppimistulokset ovat tilastollisesti keskimääräistä parempia, ja näin kouluvalinnat merkitsevätkin parempia tuloksia saavuttavien oppilaiden liikettä pois toimintaympäristöltään haastavimmista kouluista, kohti tuloksiltaan parempia kouluja. Oppilaiden virta kasvattaa selvästi eroa tuloksiltaan heikoimpien ja parhaiden koulujen välillä. Eriytymisen syveneminen näkyy esimerkiksi koulujen välisen keskihajonnan eli tulosten vaihtelun kasvuna. Kouluvalintojen vaikutuksesta oppimistulosten hajonta kasvaa lähes 50 prosenttia, jos tasoa verrataan tilastolliseen malliin, jossa oppilaat on palautettu keinotekoisella mallinnuksella omiin lähikouluihinsa. Muutos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tuloksiltaan heikoimman ja parhaan koulun välinen ero kasvaa valintojen seurauksena tavalla, joka vastaa suuruusluokaltaan kaikkien oppilaiden tulosten keskihajontaa.

Kokonaisuudessaan tutkimuksen havainnoista hahmottuu kaupunkikouluun liittyvä kehämäinen vuorovaikutusten verkosto, jossa eriytyminen kasautuu. Koulujen eriytyminen pohja on sosioekonomisesti ja etnisesti eriytyneessä kaupungissa. Kaupunginosien rakenne vaikuttaa koulujen lähtökohtaiseen oppilaspuhjaan ja oppimistuloksiin, ja samalla ohjaa perheiden kouluvalintoja. Koulumarkkinoilla aktiivisimmat oppilaat saavat keskimääräistä parempia oppimistuloksia, ja valinnat näyttävätkin merkitsevän tuloksiltaan hyvien oppilaiden virtaa pois torjutuista kouluista, kohti suosittuja. Valintojen logiikka syventää koulujen välisiä eroja edelleen (kuva 1).

Helsingiläishavainnot ovat samantyyppisiä kuin esimerkiksi Tukholman seudun tarkastelut. Vaikka koulujen väliset erot ovat Helsingissä huomattavasti maltillisemmat kuin pohjoiseurooppalaisittain varsin voimakkaan koulusegregaation leimaamal-

lativt sett svagaste områdena sålunda att lokal anhopning av sämre bemedlade förutspår val av annan skola än närskolan. Den lokala befolkningsstrukturens samband med skolornas inlärningsresultat uppstår alltså dels den lokala elevunderlagsstrukturen, dels valet av skola. Skolorna i förfördelade områden har en särskilt svag ställning i och med att de har ett förfördelat lokalt elevunderlag jämfört med andra skolor och att familjerna väljer andra skolor.

Hur familjernas val av skola inverkar på elevunderlagets differentiering syns konkret i skolorna på

Figur 1. Orsaksförhållanden mellan den sociala differentieringen stadsdelar emellan och differentieringen skolor emellan, samt skolvalens roll i utvecklingen

Kuva 1. Kaupunginosien sosiaalisen eriytymisen ja koulujen eriytymisen väliset vaikutussuhteet sekä kouluvalintojen rooli kehityksessä.

det viset att skolornas elevunderlag till vissa delar är mera differentierat än vad själva staden är. Som exempel varierar andelen elever med främmande modersmål klart mera mellan skolor än mellan skolområden. Enligt de färskaste materialen är andelen elever med främmande modersmål som högst nästan 30 procent i skolområdena, men som högst rentav 50 procent i skolorna i dessa områden. På liknande sätt är den genomsnittliga andelen invandrare drygt 20 procent i den decil av skolområdena som har största invandrandelen. I motsvarande decil av skolorna är den t.o.m. 40 procent. Faktum är alltså att skolorna klart starkare än skolområdena är uppdelade i dels sådana där det finns mycket mera elever med främmande modersmål, dels sådana där det finns mycket få elever med främmande modersmål. Detta stämmer överens med iakttagelser från Storbritannien om differentiering skolor emellan enligt etnisk och socioekonomisk bakgrund, där en relativ överrepresentation av elever med främmande modersmål i skolorna har tolkats som en yttring för hur familjernas val av skola inverkar på de allt mera tillspetsade skillnaderna skolor emellan (Johnston et al. 2006; SchindlerRangvid 2007).

Familjernas val av skola förorsakar skillnader inte bara i elevunderlaget utan också i skolornas inlärningsresultat. Eleverna i Helsingfors – eller deras familjer – väljer i medeltal skolor där inlärningsresultaten är bättre än i deras närskolor. I forskningsmaterialet valde nästan två tredjedelar av dem som valt annan skola än närskolan en sådan skola där inlärningsresultaten var bättre än i deras närskolor. Skolväljarnas egen kunskapsnivå förvränger inte analysen eftersom man i analysen tagit bort skolväljarna från skolornas resultat.

Inlärningsresultaten bland de elever som varit aktivare på skolmarknaden var statistiskt bättre än medeltalet, och valet av skola innebär i praktiken att de elever som uppnår bättre resultat söker sig bort från skolor där skolmiljön är mest utmanande till skolor med bättre inlärningsresultat. Denna elevströmning ökar tydligt skillnaderna mellan skolor med sämre respektive bättre resultat. Att differentieringen fördjupas syns till exempel på att standardavvikelsen alias varia-

la Tukholman seudulla, eriytymisen toimintamekanismit näyttäytyvät samantyyppisinä. Ruotsissa tapahtuneen kouluvalintojen hallinnollisen vapauttamisen jälkeen kaupungin koulujen on osoitettu eriytyneen sosiaalisesti ja etnisesti etnisesti valikoivien prosessien seurauksena tavalla, joka ylittää merkittävästi asuinalueiden segregaaation tuottamat erot koulujen oppilas pohjassa (Söderström & Uusitalo 2010; Östh ym. 2013).

Kaupunkikehitys ja erojen kumulatiivinen kasvu

Koulujen näkökulmasta Helsinki on eriytynyt nopeasti 1990-luvun alusta lähtien. Viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet alueellisten tulo- ja koulutuserojen yleisesti kasvaneen ja maahanmuuttajataustaisen väestön alkaneen keskittyä perinteisesti huono-osaisuuden leimaamille lähiöalueille (Kortteinen ym. 2006; Vaattovaara ym. 2011; Vilkkama 2011; Helsingin kaupungin tietokeskus 2013). Kehitys on kasvattanut eroja myös koulujen oppilasalueilla eli alueilla, joilta koulut ensisijaisesti keräävät oppilaansa. Erot ovat syventyneet kaikilla oppimistuloksiin keskeisimmin yhteydessä olevilla ulottuvuuksilla, eli väestön koulutus- ja tulotasossa sekä vieraskielisyyden osuudessa. Viime vuosien eriytyminen on ollut merkittävintä alueiden vieraskielisen väestön osuudessa, jossa osuus on kasvanut selvästi eniten niillä alueilla, joilla se on ollut entuudestaan korkein. Samantyyppiset alueet ovat myös alkaneet ryvästyä entistä voimakkaammin lähelle toisiaan.

Koulujen kannalta eriyttävät kehityskulut merkitsevät yhtäältä koulutuksellisen huono- ja hyväosaisuuden entistä selvempää kasautumista tiettyjen koulujen toimintaympäristöihin sekä toisaalta toimintaedellytyksiltään samantyyppisten koulujen maantieteellistä ryvästymistä kaupungin sisällä. Kehitys vertautuu vahvasti kansainvälisesti kuvattuun kaupungin segregaaatioprosessiin, jossa sosioekonomiset ja etniset erot alueiden ääripäiden välillä kasvat

muuttoliikkeen ja alueellisten prosessien vaikutuksesta (ks. esim. Galster ym. 2003). Segregaaation aluetason laajeneminen korttelitasoisesta eriytymisestä kohti suurempien aluetasojen leimaamaa eriytymistä seurailee trendejä, joiden ensimmäisiä merkkejä on Helsingissä kuvattu tutkimuksellisesti jo 1990-luvun lopulla (Vaattovaara 1998; Vaattovaara ym. 2011). Kun kouluvalinnat vielä vahvistavat koulujen välisiä eroja, erojen kasvussa on mahdollisuus itseään vahvistavien silmukoiden, eli lisää eriytymistä tuottavien kumulatiivisten prosessien voimistumiseen myös Helsingin seudulla.

Koulujen eriytyvät oppimisympäristöt ovat merkittävä tekijä oppilaiden mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta. Vaikka opetuksen laatu ei koulujen välillä eriytyisikään merkittävästi, oppilas pohjan eriytyminen itsenäinen vaikutus oppimisympäristöjen laatuun voi olla oppilaiden koulukokemusten ja oppilaiden tulevaisuusodotusten horisontin kannalta keskeinen tekijä. Negatiivisesti valikoituneimmissa kouluissa ja luokissa oppimisympäristöjen heikkeneminen voi näkyä esimerkiksi luokkaympäristön rauhattomuutena (vrt. OECD 2010: 90–91). Oppimisympäristöjen eriytymiselle annetut sosiaaliset merkitykset näkyvät perheiden kouluvalinnoissa. Vanhemmat painottavat oppilas pohjan sosioekonomisia tekijöitä kaikissa maissa, ja myös suomalaiset vanhemmat liittävät oppilas pohjan sosioekonomisen huono-osaistumisen korostuneeseen koulukiusaamiseen, heikkenevän pedagogisen eetoksen ja levottoman oppimisympäristön riskeihin.

Suomessa eriytyminen pääsääntöiseksi sisällöksi on perinteisesti noussut hyväosaisten alueiden irtiotto ja näille alueille paikantuvan sosiaalisen nosteen mahdollisuus (Uusitalo 1999; Kortteinen ym. 2005). Tämän tutkimuksen tulokset yhdessä uusimpien segregaaatio- ja aluevaikutustutkimusten kans-

Esimerkiksi Keski-Euroopassa laajasti havaittu opettajien valikoituminen koulujen välillä ja koulujen opetuksen ja laadun eriytyminen ei näy suomalaisissa aineistoissa.

tionen i resultat skolor emellan växer. Spridningen i inlärningsresultat ökar med nästan 50 procent som följd av familjernas val av skola om man jämför nivån med en statistisk modell där eleverna medelst en konstjord modell återförts till sina egna närskolor. Statistiskt sett är förändringen mycket signifikant. Skillnaden mellan den till inlärningsresultaten svagaste resp. bästa skolan växer som följd av skolvalet på ett sätt som till storleksklassen motsvarar standardavvikelsen bland samtliga elevers inlärningsresultat.

En bild som undersökningens iakttagelser ger som helhet är ett cirkelformat nätverk mellan skolorna i staden, ett nätverk där differentieringen anhopas. Grunden för differentieringen skolor emellan ligger i en socioekonomiskt och etniskt differentierad stad. Stadsdelarnas struktur inverkar a priori på skolornas rekryteringsunderlag och inlärningsresultat, och den styr också familjernas val av skola. De elever som är aktivast på skolmarknaden får bättre inlärningsresultat än medeltalet, och skolvalen ser ut att innebära en ström av elever med goda resultat bort från de impopulära skolorna till de populära. Logiken bakom skolvalen fördjupar ytterligare skillnaderna skolor emellan (Figur 1).

Iakttagelserna i Helsingfors är av samma typ som man kommit fram till bl.a. i Stor-Stockholm. Trots att skillnaderna skolor emellan är betydligt måttligare i Helsingfors än i Stor-Stockholm, där skolegregationen för nordiska förhållanden är mycket stark, tar sig differentieringens mekanismer ganska liknande uttryck. Efter att man i Sverige gjorde det administrativt möjligt att fritt välja skola har man kunnat visa att stadens skolor differentierats socialt och etniskt som följd av etniskt utväljande processer på ett sätt som i betydande grad överstiger de skillnader i rekryteringsunderlag som kommer sig av segregationen bostadsområden emellan (Söderström & Uusitalo 2010; Östh et al. 2013).

Stadsutveckling och kumulativt ökande skillnader

Ur skolornas synvinkel har Helsingfors allt sedan början av 1990-talet differentierats snabbt. Undersökningar under senare år har påvisat att skillnader-

na områden emellan i befolkningens inkomst och utbildning har vuxit överlag och att folk med invandrarbakgrund börjat anhopas i bostadsområden som av hävd präglats av förfördelning (Kortteinen et al. 2006; Vaattovaara et al. 2011; Vilkkama 2011; Helsingfors stads faktacentral 2013). Utvecklingen har ökat skillnaderna även mellan skolområden, dvs. de områden därifrån de i främsta rummet får sina elever. Skillnaderna har ökat i alla de avseenden som har starkaste sambandet med inlärningsresultaten, dvs. befolkningens inkomst- resp. utbildningsnivå samt andelen invånare med främmande modersmål. De senaste åren har differentieringen varit tydligast i andelen invånare med främmande modersmål, som har vuxit klart mest i de områden där den sedan tidigare varit störst. Likaså har områden av samma typ allt starkare börjat anhopas nära varandra.

För skolorna innebär de differentierande trenderna dels att såväl förfördelning som fördel beträffande utbildningen allt klarare anhopas i vissa skolors omgivning, dels att skolor med liknande verksamhetsförutsättningar anhopas geografiskt inom staden. Utvecklingen påminner starkt om den urbana segregationsprocess som beskrivits ute i världen, där de socioekonomiska och etniska skillnaderna mellan områdenas ytterligheter växer som följd av flyttningsrörelse och lokala processer (se t.ex. Galster et al. 2003). Segregationens spridning från differentiering på kvartersnivå till differentiering präglad av större områdesnivåer följer trender vars första tecken man i Helsingfors beskrivit vetenskapligt redan i slutet av 1990-talet (Vaattovaara 1998; Vaattovaara et al. 2011). Då familjernas val av skolor dessutom stärker skillnaderna skolor emellan finns det en möjlighet att olika självförstärkande kretslopp, dvs. kumulativa processer som alstrar ytterligare differentiering, stärks också i Helsingforsregionen.

Med tanke på jämlika inlärningsmöjligheter för alla elever är de allt mera olika miljöerna i skolorna en viktig faktor. Även om undervisningens kvalitet inte skulle differentieras märkbart skolor emellan, kan elevunderlagets differentierings inverkan i sig på inlärningsmiljöernas kvalitet vara en central faktor ur elevernas upplevelsers och framtidens synvinkel. I de negativast differentierade skolorna och

sa viittaavat kuitenkin siihen, että eriytymisen vaikutukset myös suhteellisesti heikoimmiksi jäävillä alueilla ovat paitsi mahdollisia, myös merkittäviä (Kortteinen ym. 2006; Kauppinen ym. 2009; Vilka 2011; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Koulujen näkökulmasta eriytyminen paikantuu Suomenkin oloissa myös heikko-osaisimpia alueita koskettavaksi ilmiöksi.

Kaupunginosien kumuloituvaa eriytymiskehitystä käsittelevät tutkimukset tuottavat yhdessä tarkasteltuna kuvan hyväosaisiin naapurustoihin paikantuvasta positiivisesta nousukierteestä, mutta myös kumuloituvaa heikkenemistä tuottavista segregaatioprosesseista, jotka voivat kärjistä alueellista huono-osaisuutta ja heikentää asukkaiden hyvinvointia, osaamista ja tulevaisuuden odotuksia. Peruskoulujen tutkimuksen yhteiskunnallinen merkittävyys syntyy ennen muuta siitä havainnosta, että koulutuksen rooli elämänuran suuntaajana ja yleisen hyvinvoinnin edellytyksenä on länsimaissa varsin korostunut (OECD 2010). Oppilaiden oppimistulosten laatu ja koulutusta koskevien asenteiden kehitys erityisesti peruskoulussa on yhteiskunnalle keskeinen kysymys, koska peruskoulu määrittää vahvasti oppilaiden mahdollisuuksia jatkokoulutukseen.

Kansainvälisesti havainnot Helsingin kaupunkikoulujen kehityksestä ovat poikkeuksellisen kiinnostavia, koska ne osoittavat, että sekä kaupungin eriytymiskehityksessä että kouluvalintojen toimintalogiikassa voidaan havaita samankaltaisuutta eri puolilla Eurooppaa kuvattuihin prosesseihin, vaikka hyvinvointivaltiokonteksti ja koulutusjärjestelmän tasaisuus tuottavat erilaiset lähtökohdat koulujen toiminnalle. Kansainvälisessä vertailu osoittaa myös, että helsinkiläiskoulujen tilanteessa on koulujen kehittämiseen liittyviä positiivisia mahdollisuuksia. Esimerkiksi Keski-Euroopassa laajasti havaittu opettajien valikoituminen koulujen välillä ja koulujen opetuksen ja laadun eriytyminen ei näy suomalaisissa aineistoissa (Bernelius 2013b). Kun eriytymisen prosessin voidaan osoittaa kumpuavan ennen muuta oppilaspuolelta eriytymiseen liittyvistä ilmiöistä, lähtökohdat koulujen kehittämiseksi ovat tässä katsannossa edelleen erittäin hyvät.

Havainto kouluihin liittyvästä segregaatioprosessista ja perheiden kouluvalintojen roolin merkittävyydestä avaa myös keskeisen tutkimustarpeen. Kouluvalintojen hallinnollista jäsentymistä – esimerkiksi eri kuntien toisistaan merkittävästi poikkeavien käytäntöjen tarkkaa toimintaa – ja kouluvalintojen vaikutuksia eri kunnissa on tutkittu vasta vähän. Tarkastelu Helsingin, Espoon ja Vantaan kouluvalintakäytänteiden eroista ja niiden vaikutuksista koulujen välisten erojen kehitykseen on käynnistymässä, mutta ilmiöstä kaivattaisiin laajasti lisätietoa eri kaupunkiseuduilla. Myös OECD toteaa kouluvalintatarkasteluissaan (OECD 2010; Musset 2012), että kouluvalintojen vaikutukset poikkeavat eri konteksteissa toisistaan, ja että valintoihin liittyy myös potentiaali pienentää koulujen välisiä eroja. Suomalaisen kouluvalintojen organisoimisen tapojen ja vaikutusten tunteminen avaa mahdollisuuden kehittää kouluvalintajärjestelmiä suuntaan, jossa valinnat voisivat tukea oppilaiden valinnanmahdollisuuksia ja erikoistumista ilman sosioekonomisen ja etnisen eriytymisen syvenemistä. ☀

Kirjallisuus ks. s. 96 | Litteratur se s. 96

VENLA BERNELIUS toimii tutkijatohtorina Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitoksessa.

klasserna kan försämringen i inlärningsmiljöerna ta sig uttryck till exempel i orolig klassomgivning (jfr. OECD 2010: 90–91). De sociala innebörder man tillskrivit differentieringen i inlärningsmiljö märks i familjernas val av skola. I alla länder betonar föräldrarna elevunderlagets socioekonomiska faktorer, och även finländska föräldrar ser ett samband mellan socioekonomiskt förfördelade elevunderlag och risk för accentuerad mobbning, vacklande pedagogiskt etos och orolig inlärningsmiljö.

I Finland har differentieringen i regel och i huvudsak inneburit att områden med väl bemedlade invånare ökat sitt försprång och att det i dessa områden funnits möjlighet till social stigning (Uusitalo 1999; Kortteinen et al. 2005). Ändå pekar rönen från denna undersökning och från den senaste segregations- och lokaleffektsforskningen på att differentieringen kan ha följer även för de områden som relativt sett blivit svagare – och rentav betydande följer (Kortteinen et al. 2006; Kauppinen et al. 2009; Vilkama 2011; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Ur skolornas synvinkel gestaltar sig differentieringen även i Finland som ett fenomen som gäller också de mest förfördelade områdena.

Forskningen i kumulativ differentiering stadsdelar emellan ger som helhet betraktad en bild av en positiv stigande spiral i grannskap med väl bemedlade invånare, men också av olika segregationsprocesser som alstrar kumulativ försämring, som kan accentuera lokal förfördelning och försämma invånarnas välmåga, kunnande och framtidsförväntningar. Den samhällseliga verkningsfullheten i forskningen om grundskolorna ligger framför allt i iakttagelsen att utbildningen spelar en mycket stor roll för folks livskarriärs inriktning och för deras välmåga i västländerna (OECD 2010). Kvaliteten på elevernas inlärningsresultat är liksom utvecklingen inom attityderna till utbildning – i synnerhet i grundskolorna – en vital fråga för samhället, i och med att grundskolan i hög grad avgör hurdana möjligheter eleverna har till vidareutbildning.

Ur internationellt perspektiv är iakttagelserna om utvecklingen i de urbana skolorna i Helsingfors exceptionellt intressanta i och med att de visar att man beträffande både differentieringen i staden

och skolvalslogiken kan skönja likheter med de processer som beskrivits på olika håll i Europa, trots att välståndslandskontexten och utbildningssystemets jämnhet alstrar olika utgångspunkter för skolornas verksamhet. En internationell jämförelse visar också att det i helsingforsskolornas situation finns positiva möjligheter för utvecklandet av skolorna. Som exempel syns den selektivitet bland lärare skolor emellan och den differentiering skolor och undervisningskvalitet emellan som i omfattande grad konstaterats i Mellanuropa inte i det finländska materialet (Bernelius 2013b). Eftersom det går att påvisa att differentieringsprocessen framför allt kommer sig av fenomen kring differentierat elevunderlag är utgångspunkterna för utvecklande av skolorna fortfarande mycket goda i detta hänseende.

Iakttagelsen om den segregationsprocess som anknyter till skolorna och om hur viktig familjernas val av skola är öppnar också ett centralt forskningsbehov. Hittills har det bara forskats lite i den administrativa gestaltningen av valet av skola – till exempel hur detaljerat olika kommuner har sinsemellan märkbart olika praxis – och skolvalens verkningar i olika kommuner. En analys av skillnader i skolvalspraxis i Helsingfors, Esbo och Vanda och dessa praxisskillnaders inverkan på hur skillnaderna skolor emellan utvecklas håller på att komma igång, men det skulle behövas ytterligare information om fenomenet på bred front i olika stadsregioner. Även OECD konstaterar i sin analys av valen av skola (OECD 2010; Musset 2012), att verkningarna av skolvalen avviker från varandra i olika kontexter och att valen också innebär en potential att minska skillnaderna skolor emellan. Kännedom om på vilka sätt valet av skola organiserats i Finland – och vilka effekter sätten har – öppnar en möjlighet att utveckla skolvalssystemet åt ett håll där valen kunde stöda elevernas valmöjligheter och specialisering utan att den socioekonomiska och etniska differentieringen ökar. ☀

VENLA BERNELIUS är forskardoktor vid institutet för geovetenskaper och geografi vid Helsingfors universitet.

LÄHIÖTUTKIMUS

tuota esiin lähiöiden moninaisuuden

LÄHIÖT ovat tällä hetkellä näkyvästi esillä julkisessa keskustelussa, ja esimerkiksi tuore asunto- ja viestintäministeri Pia Viitanen on nostanut lähiöiden elvyttämisen keskeiseksi asuntopoliittiseksi teemaksi koko valtakunnan tasolla (esim. HS 5.11.2013, HS 4.11.2013, Ympäristö 2013). Ajankohtaisessa keskustelussa lähiöt nähdään usein samankaltaisina eriytymiskiarteessa olevina alueina, joilla on samantyyppiset kehittämisen tarpeet. Suomalaiset lähiöt eivät kuitenkaan ole yhtenäinen ryhmä, vaan lähiöt eroavat toisistaan merkittävästi esimerkiksi fyysiseltä rakenteeltaan ja sosioekonomiselta profiililtaan (esim. Seppälä 1990, Lankinen 1998). Tässä artikkelissa havainnollistetaan lähiöiden välisiä eroja tarkastelemalla Helsingin lähiöiden työllisyyskehitystä. Esimerkkianalyysi liittyy ajankohtaiseen tutkimushankkeeseen, jonka tavoitteena on tuottaa ajantasaisia tietoja lähiöiden kehittämisen tueksi.

MONET 1960- JA 1970-LUVUILLA rakennetut lähiöt ovat tällä hetkellä laajamittaisen peruskorjauksen ja fyysisen uudistamisen tarpeessa. Lähiöiden fyysisten kehittämistarpeiden rinnalla on myös huoli sosiaalisten ongelmien ja huono-osaisuuden kasautumisesta lähiöihin. Lähiökeskustelu liittyy oleellisesti keskusteluun kaupunkien sosioekonomisesta ja etnisestä eriytymisestä. Muun muassa tutkimukset Helsingin seudun rakenteellisesta eriytymisestä ovat herättäneet runsaasti tieteellistä keskustelua ja yhteiskunnallista huolta alueiden välisten sosioekonomisten ja etnisten erojen kasvusta (Bernelius

2013, 16). Alueiden väliset erot Helsingin seudulla olivat kansainvälisesti katsottuna alhaiset 1990-luvun alkuun asti, mutta 1990-luvun laman jälkeisenä aikana alueiden väliset sosioekonomiset erot ovat kasvaneet Helsingin seudulla (Vaattovaara ym. 2011, 51). Kasvaneet erot koskevat seudun sosioekonomista ja etnistä rakennetta ja näkyvät esimerkiksi väestön koulutustasossa, työttömyysasteessa ja vieraskielisten määrässä (Cantell 2013, 16). Lähiöiden asema on monin paikoin vaikea, ja pääkaupunkiseudun monia kerrostalolähiöitä leimaa korkea työttömyys sekä alhainen tulo- ja koulutustaso (Lönnqvist & Tuominen 2013, 171–172).

Förortsforskningen tar fram mångfalden i förorterna

JUST NU är förorterna på tapeten i den offentliga debatten, och som exempel har färskas bostads- och kommunikationsministern Pia Viitanen lyft fram förorterna och utvecklandet av dessa som ett centralt bostadspolitiskt tema på riksnivå (t.ex. HS 5.11.2013, HS 4.11.2013, Ympäristö 2013). I aktualitetsdebatten ses alla förorter ofta som likadana, som områden stadda i en differentieringsprocess där alla har samma slags utvecklingsbehov. Men de finländska förorterna är inte en enhetlig grupp, utan de avviker i betydande grad från varandra beträffande bl.a. fysisk struktur och socioekonomisk profil (t.ex. Seppälä 1990, Lankinen 1998). Föreliggande artikel åskådliggör skillnader förorter emellan med hjälp av en analys av sysselsättningsutvecklingen i förorterna i Helsingfors. Denna exempelanalys anknuter till ett aktuellt forskningsprojekt med syfte att ta fram aktuella fakta som stöd för utvecklandet av förorterna.

MÅNGA AV DE FÖRORTER SOM byggdes på 1960- och -70-talet är nu i behov av omfattande reparationer och fysisk förnyelse. Vid sidan om de fysiska utvecklingsbehoven finns också en oro för anhopning av sociala problem och förfördelning i förorterna. Förortsdebatten anknuter väsentligt till debatten om socioekonomisk och etnisk differentiering i städer. Bland annat har undersökningarna om strukturell differentiering i Helsingforsregionen väckt mycken vetenskaplig debatt och samhällelig oro för växande socioekonomiska och etniska skillnader områden

emellan (Bernelius 2013, 16). Ända fram till början av 1990-talet var skillnaderna mellan olika områden i Helsingforsregionen små ur internationellt perspektiv, men efter den ekonomiska depressionen i början av 1990-talet har de socioekonomiska skillnaderna områden emellan vuxit i Helsingforsregionen (Vaattovaara et al. 2011, 51). De växande skillnaderna gäller regionens socioekonomiska och etniska struktur och tar sig uttryck i bl.a. befolkningens utbildningsnivå, arbetslöshetsgraden och antalet personer med främmande modersmål (Cantell 2013, 16). Förorter- nas ställning är på många håll svår, och många höghusförorter i Huvudstadsregionen präglas av hög

Lähiötutkimusta tarvitaan

Vaikka lähiökeskustelu on ajankohtainen aihe julkisuudessa, lähiöistä on olemassa vain vähän ajantasaista ja koko maan kattavaa tutkimustietoa. Lähiöiden kehitystä on käsitelty 2000-luvulla esimerkiksi useissa Helsingin seudun sosioekonomista ja etnistä eriytymistä tarkastelevissa tutkimuksissa osana laajempaa seudullista analyysia (esim. Vilkkama ym. 2013, Vilkkama 2011, Dhalmann 2011, Vaattovaara ym. 2009). Tarkempaa valtakunnallista tutkimusta lähiöiden väestöpohjan kehityksestä ei sen sijaan viime vuosina ole tehty. Lähiökeskustelu ei kuitenkaan koske pelkästään Helsingin seutua ja muita suurempia kaupunkiseutuja, vaan lähiökäsitteet ovat tällä hetkellä ajankohtaisia koko Suomessa.

Lähiörakentamisen huippuaikana 1960- ja 1970-luvuilla lähiörakentaminen levisi keskeiseksi asuntorakentamisen periaatteeksi koko maassa, ja lähiöitä rakennettiin ympäri Suomea hyvin erityyppisille seuduille. Lähiöitä ei rakennettu pelkästään suurimpiin kaupunkiseutuihin, vaan lähiörakentaminen ulottui myös pienemmille paikkakunnille. 1980- ja 1990-luvuilla julkaistujen ympäristöministeriön lähiöselvitysten (Lankinen 1999, Lankinen 1998, Seppälä ym. 1990, Lähiöiden kehittämisen ongelmia 1985) jälkeen Suomen lähiöiden väestöpohjan kehityksestä ei ole tehty kattavia koko maata käsittäviä selvityksiä. Suomessa ei myöskään ole valtakunnantasolla kartoitettu sitä, missä Suomen lähiöt sijaitsevat ja paljonko Suomessa on lähiöitä ja lähiöasukkaita.

Aikaisemmissa valtakunnantason lähiöselvityksissä lähiöiden lukumääräksi arvioidaan 270–290 tai enimmillään 350–450 (Seppälä ym. 1990, Lähiöiden kehittämisen ongelmia 1985). Arviot lähiöiden asukasmäärästä ovat taas vaihdelleet miljoonasta asukkaasta puoleentoista miljoonaan (Halme ym. 2001: 7, YM 2013). Kaiken kaikkiaan lähiöitä on arviolta 50 kaupungissa, ja lähiöissä on arvioitu olevan noin 400 000 asuntoa, joista 320 000 sijaitsee kerrostaloissa (Halme ym. 2001: 7). Arviot lähiöiden lukumäärästä ja lähiöiden asukasmäärästä riippuvat pitkälti siitä, miten lähiöt määritellään.

Suomessa ei ole olemassa yhtä vakiintunutta lähiömääritelmää, vaan määritelmät ovat vaihdelleet

eri tutkimuksissa ja selvityksissä. Hankosen (1994: 19) tutkimuksessa lähiöt määriteltiin kerrostalovaltaisiksi asuntoalueiksi, jotka on suunniteltu, toteutettu ja markkinoitu lähiöidean erilaisina sovellutuksina. Seppälä ym. (1990: 9) rajaavat lähiöt vähintään 700 asukkaan alueiksi, jotka sijaitsevat kaupungin keskustan ulkopuolella ja ovat lähinnä asumiseen tarkoitettuja. Heidän määritelmänsä mukaan lähiöt voivat olla puhtaita kerrostaloalueita tai pien- ja kerrostaloja sisältäviä seka-alueita. Hurmeen (1991: 177) mukaan sana lähiö on Suomessa yleistynyt tarkoittamaan kiinteästä kaupunkirakenteesta erilleen rakennettua mutta varsinaisesta kaupungista riippuvaista asuntoaluetta, jonka olemassaolo perustuu kaupungin työpaikkoihin ja palveluihin sekä joukkoliikenneyhteyksiin. Lähiö ei kuitenkaan ole neutraali nimike vaan myös symbolinen kategoria tietyyppisille asuinalueille ja niiden asukkaille (Ilmonen 1994: 30). Sanassa lähiö on tietynlainen lataus, ja Ilmosen mukaan lähiöiksi nähdään useimmin Jakomäen ja Kontulan kaltaiset alueet kuin vaikkapa vauraammiksi mielletyt Oulunkylä ja Kulosaari. Käsitteenä lähiö on varsin moninainen ja jopa epätäsmällinen, ja sillä viitataan usein hyvin erilaisiin alueisiin. Lähiötutkimuksessa ja lähiökeskustelussa olisi siksi tärkeä täsmentää, minkä tyyppiin alueisiin käsitteellä viitataan.

Valtakunnantason tutkimus suomalaisten lähiöiden sosioekonomisesta kehityksestä

Parhaillaan käynnissä oleva Suomen Akatemian rahoittama Uusi kaupunkiköyhyys ja lähiöiden peruskorjaus -tutkimushanke on valtakunnantason lähiötutkimus, joka koostuu kolmesta erillisestä mutta toisiaan täydentävästä väitöskirjatutkimuksesta. Omassa tutkimuksessani selvitan sitä, miten Suomen lähiöt ovat kehittyneet väestöpohjaltaan ja sosioekonomiselta profiililtaan viimeisten kahden vuosikymmenen aikana suhteessa niiden laajempaan kaupunkiseutuun. Suomessa ei ole olemassa valtakunnallista lähiötietokantaa tai laajaa käsitystä siitä, missä maamme lähiöt ylipäättään sijaitsevat. Koko Suomen kattavat paikkatietoaineistot mahdollistavat kuitenkin monenlaisten alueellisten tar-

arbetslöshetsgrad och låg inkomst- och utbildningsnivå (Lönqvist & Tuominen 2013, 171–172).

Det behövs forskning om förorterna

Trots att förortsdebatten är ett aktuellt tema i offentligheten är tillgången på aktuella och riksomfattande forskningsrön om förorterna inte stor. Visserligen har man i flera studier under 2000-talet dryftat socioekonomisk och etnisk differentiering i förorterna i Helsingforsregionen som en del av en mer omfattande regional analys (t.ex. Vilkama et al. 2013, Vilkama 2011, Dhalmann 2011, Vaattovaara et al. 2009), men någon noggrannare riksomfattande studie av hur befolkningsunderlaget utvecklats i förorterna har inte gjorts de senaste åren. Till saken hör att förortsdebatten inte bara gäller Helsingforsregionen och de övriga större stadsregionerna, utan förortsfrågorna är just nu aktuella i hela Finland.

Under sin glansperiod på 1960- och -70-talet blev förortsbyggandet en central princip för bostadsbyggandet i hela landet, och det byggdes förorter i mycket olika slags regioner runtom i Finland. Inte bara i de största städerna byggde man förorter, utan även på mindre orter byggdes förortsliknande höghusområden. Efter de förortsutredningar som på 1980- och -90-talen utgavs av Miljöministeriet (Lankinen 1999, Lankinen 1998, Seppälä et al. 1990, Lähiöiden kehittäminen ongelmia 1985) har inga täckande riksomfattande utredningar gjorts av befolkningsunderlagets utveckling i förorterna i Finland. Man har inte heller på riksnivå kartlagt var förorterna och höghusområdena i Finland ligger, ej heller hur många sådana områden det finns i Finland och hur många invånare de har.

I tidigare förortsutredningar på riksnivå har förorternas antal bedömts vara 270–290 eller högst 350–450 (Seppälä et al. 1990, Lähiöiden kehittäminen ongelmia 1985). Beräkningarna av hur många i Finland som bor i förorter eller förortsliknande höghusområden har legat mellan en och en och en halv miljon (Halme et al. 2001: 7, YM 2013). Allt som allt finns det förorter i uppskattningsvis 50 städer, med sammanlagt ca. 400 000 bostäder, varav 320 000 i höghus (Halme et al. 2001: 7). Beräkningarna av hur

många förorter det finns och hur många invånare de har beror i hög grad på hur man definierar begreppet förort.

I Finland finns ingen vedertagen definition av vad en förort är, utan begreppet har fått lite olika betydelse i olika studier och utredningar. I Hankonens undersökning (1994: 19) beskrevs förorterna som höghusdominerade bostadsområden som planerats, byggts och marknadsförts som olika tillämpningar av förortsiden. Seppälä et al. (1990: 9) preciserar förorterna som områden som har minst 700 invånare, ligger utanför stadskärnan och är avsedda främst för boende. Enligt deras definition kan förorterna vara antingen renodlade höghusområden eller områden med både höghus och småhus. Enligt Hurme (1991: 177) har ordet förort (på finska: lähiö) i Finland fått en vedertagen innebörd av ett bostadsområde som ligger avskilt från den fasta stadsstrukturen men är beroende av den egentliga staden och vars existens bygger på jobben, servicen och kollektivtrafiken i staden. Ändå är förort – lähiö – ingen neutral benämning utan även en symbolisk kategorisering av vissa slags bostadsområden och dessas invånare (Ilmonen 1994: 30). Ordet har en viss laddning, och enligt Ilmonen förknippar folk det oftare med områden i stil med Jakobacka och Gårdsbacka än med till exempel Åggelby eller Brändö, som upplevs som mera välmående. Begreppet förort är alltså mångsidigt och rentav inexakt, och det syftar ofta på mycket olika områden. Därför vore det i forskningen och debatten om förorterna viktigt att precisera vad för slags områden begreppet avser.

Riksomfattande utredning om socioekonomisk utveckling i finländska förorter

Inom ett forskningsprojekt kring ny fattigdom i städer och upprustning av förorter finansierat av Finlands Akademi forskar man som bäst på riksnivå i förortsproblematiken. Tre doktorsavhandlingar, enskilda men ömsesidigt kompletterande, ingår i projektet. Min avhandling är en av dem, och jag utreder hur befolkningsunderlaget och den socioekonomiska profilen utvecklats i förorterna jämfört med den omgivande stadsregionen under de senaste tjuo

kastelujen tekemisen.

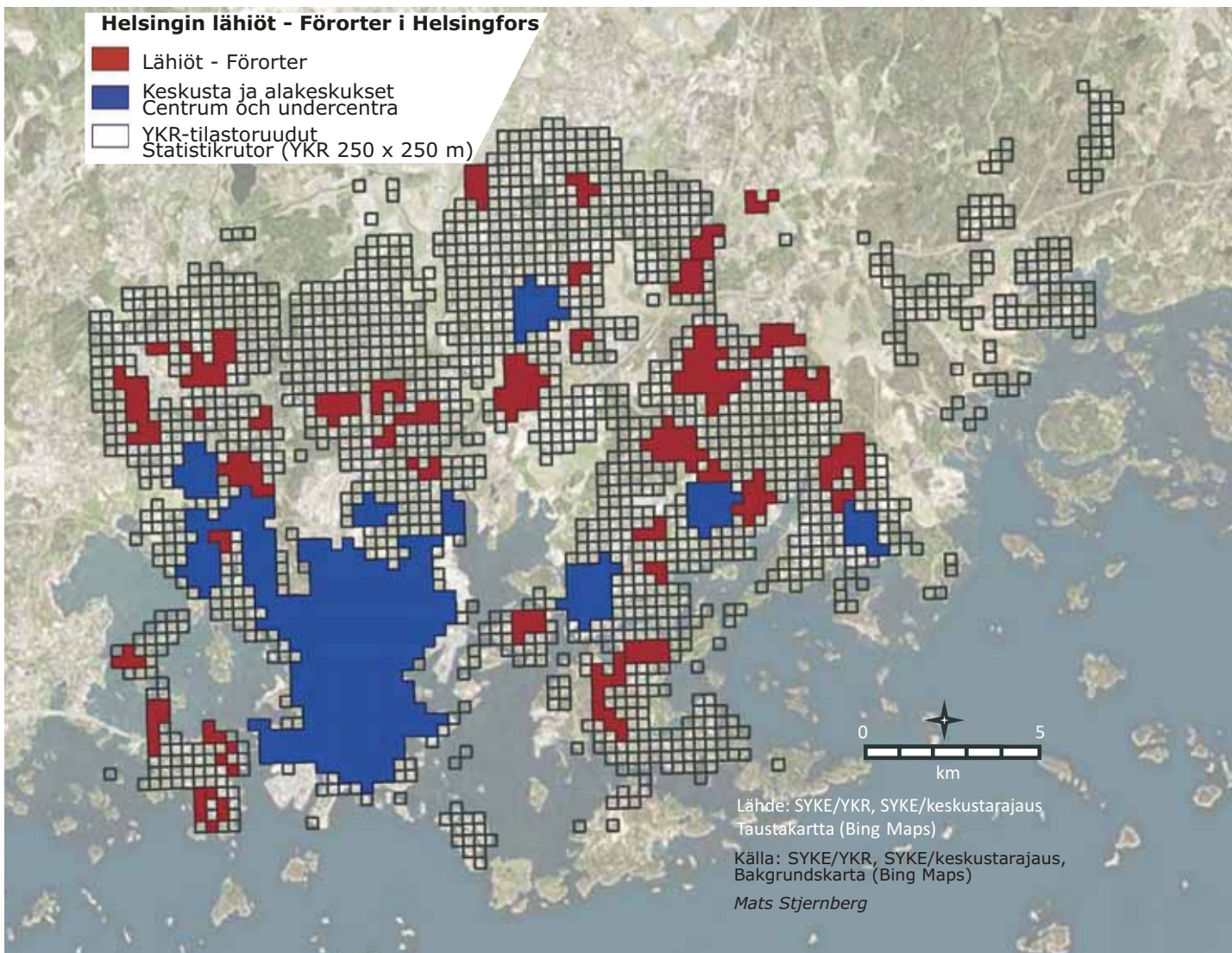
Väitöskirjatutkimuksessa keskitytään pääosin 1960- ja 1970-luvuilla rakennettuihin kerrostalovaltasiin lähiöihin koko Suomen alueella. Tutkittavat lähiöt on paikannettu paikkatietopohjaisesti kolmen eri paikkatietoaineiston avulla: Lähiöiden paikantamisessa ja valinnassa on hyödynnetty Väestörekisterikeskuksen rakennus- ja huoneistorekisteristä tehtyä aineistopointintaa, joka sisältää rakennuskohtaista tietoa kaikista vuosien 1960 ja 1979 välillä rakennetuista kerrostaloista ja niiden sijainnista. Lisäksi on käytetty SYKE:n YKR-aineiston 250 m x 250 m -tilastoruutuja ja YKR-tietoihin perustuvaa keskustaluokitusaineistoa. Tätä kautta on kyetty paikantamaan sellaiset keskustojen ulkopuo-

lella sijaitsevat alueet, joissa vähintään puolet asukkaista asuu 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuissa kerrostaloissa. YKR-aineiston tilastoruudet sisältävät tietoa muun muassa väestörakenteesta ja rakennetusta ympäristöstä aina vuoteen 1990 asti, mikä mahdollistaa melko pitkällä aikavälillä tapahtuneiden muutosten seurannan eri lähiöissä. Yksi mahdollinen tarkastelukohde on Helsingin lähiöiden työllisyysasteen kehitys vuosien 1990 ja 2010 välillä, jota käsitellään seuraavaksi.

Työllisyysasteen kehitys Helsingin lähiöissä

Helsingin lähiöiden työllisyysasteen kehityksen tarkastelua varten näkökulma on rajattu 1960- ja

Kuva 1. Paikkatietoaineistoista paikannetut Helsingin lähiöt (SYKE/YKR 2013). | Figur 1. Förorter i Helsingfors som lokaliserats ur GIS-data (enligt Finlands miljöcentrals samhällsstrukturzoner 2013)

åren. I Finland finns ingen riksomfattande förorts-databas eller vidsträcktare uppfattning om var förorterna i vårt land överhuvudtaget ligger. Trots det ger de GIS-data som finns om hela Finland möjlighet att göra många slags områdesanalyser.

I min avhandling koncentrerar jag mig i huvudsak på höghusdominerade 60- och 70-talsförorter i hela Finland. De förorter studien gäller är utvalda med hjälp av tre olika GIS-material. Lokaliseringen och valet av förorter utgick från ett materialurval gjort vid Befolkningsregistercentralens byggnads- och lägenhetsregister. Urvalet innehåller data om alla enskilda byggnader byggda mellan 1960 och 1979 och om deras läge. Dessutom tillämpas de 250x250 meters statistikrutor ingår i Finlands Miljöcentralens material om samhällsstrukturzoner (YKR) och ett material om klassificering av samhällscentra som bygger på materialet om samhällsstrukturzoner. På det viset kunde vi lokalisera sådana områden utanför stadskärnorna där åtminstone hälften av invånarna bor i höghus byggda på 1960- eller -70-talet. Statistikrutorna i YKR-materialet innehåller data om bland annat befolkningsstrukturen och den byggda omgivningen så långt tillbaka som år 1990, vilket ger ett ganska långt tidsperspektiv på förändringarna i olika förorter. En sak som det är möjligt att analysera är hur sysselsättningsgraden utvecklats i Helsingfors förorter mellan åren 1990 och 2010, och den ska vi titta på nu.

Sysselsättningsgradens utveckling i förorterna i Helsingfors

För vår analys av hur sysselsättningsgraden utvecklats i förorterna i Helsingfors begränsar vi perspektivet till de förorter som byggdes i staden på 1960- eller 70-talet. Lokaliseringen och valet av förorter gjordes med nyss nämnda GIS-data. Kriterierna för val av områden var att 1) de enligt Finlands miljöcentralens klassificering ligger utanför centrum och de viktigaste undercentra, 2) minst hälften av områdets invånare bor i höghus byggda på 1960- eller 70-talet och 3) att det bor minst 700 personer i området. Därmed kommer vår analys om att handla om områden med ganska likartad miljö som ligger utanför

innerstaden. I Helsingfors finns sammanlagt 36 områden som fyller dessa kriterier. Figur 1 visar de förorter vårt urval tog fram och de områden som enligt Miljöcentralens klassificering är centrum eller undercentrum samt de höghusdominerade områden ytterom dem som byggts på 1960- eller 70-talet, dvs. de förorter vi analyserat.

Figur 2 visar hur sysselsättningsgraden utvecklats i Helsingfors 60- och 70-talsförorter i förhållande till stadsmedeltalet åren 1990, 2000 och 2010. Att namnen på förorterna i vår analys inte framgår av figuren beror på att syftet är att undersöka den socioekonomiska utvecklingen i förorter från samma tidsålder på ett mera allmänt plan, snarare än att koncentrera sig på att analysera hur enskilda förorter utvecklats. År 1990 var skillnaderna i sysselsättningsgrad områden emellan små. Innan depressionen i början av 1990-talet var en låg arbetslöshets- och hög sysselsättningsgrad kännetecknande för Helsingfors. År 1990 var sysselsättningsgraden 98 procent i Helsingfors (se tabell 1). Skillnaderna mellan de förorter som placerade sig sämst resp. bäst var små år 1990, som mest bara tre procentenheter. Men under tiden efter depressionen växte skillnaderna förorter emellan märkbart. År 2000 hade sysselsättningsgraden i Helsingfors sjunkit till 92 procent. Det finns klara skillnader i utveckling förorter emellan. I vissa hade sysselsättningen utvecklats bättre än i staden i medeltal, i andra hade den sjunkit märkbart jämfört med medeltalet för Helsingfors. År 2000 var sysselsättningsgraden i de mest framgångsrika förorterna fyra procentenheter högre än i Helsingfors i medeltal, och i de förorter som utvecklats sämre 13 procentenheter lägre än stadsmedeltalet. Under 2000-talets första årtionde växte skillnaderna mellan förorter i Helsingfors inte i samma grad som de gjorde på 1990-talet. Mätt med sysselsättningsgrad har skillnaderna förorter emellan i stort sett bestått.

Sysselsättningsgraden i de förorter som byggts under samma tidsperiod i Helsingfors har inte utvecklats enhetligt, utan det finns klara trendskillnader. De områden där sysselsättningsgraden vid utgångsläget 1990 var lägre än medeltalet i Helsingfors har utvecklats allra sämst, medan de förorter som

1970-luvuilla Helsingissä rakennettuihin lähiöihin. Lähiöiden paikantaminen ja valinta on tehty aiemmin mainittujen paikkatietoaineistojen pohjalta. Kriteereinä alueiden valinnassa ovat, että 1) alueet sijaitsevat SYKE:n keskustaluokituksen mukaan keskustan ja tärkeimpien alakeskusten ulkopuolella, 2) vähintään puolet alueiden kokonaisväkimäärässä asuu 1960- ja 1970-luvun aikana rakennetuissa kerrostaloissa ja 3) alueilla asuu vähintään 700 asukasta. Näin tarkasteluun valikoituu rakennetulta ympäristöltään melko samankaltaisia alueita, jotka sijaitsevat keskustan ulkopuolella. Helsingissä kriteereitä täyttäviä alueita on kaiken kaikkiaan 36. Kuva 1 esittää valintamenetelmällä paikannetut lähiöt, ja siinä erottuu SYKE:n keskustaluokituksen mukaiset keskusta-alueet ja tärkeimmät alakeskukset sekä näiden ulkopuolella sijaitsevat 1960- ja 1970-luvun kerrostalovaltaiset asuinalueet eli tarkastelemamme lähiöt.

Kuva 2 esittää työllisyysasteen kehitystä Helsingin 1960- ja 1970-lukujen lähiöissä suhteessa kaupungin keskiarvoon vuosina 1990, 2000 ja 2010. Tarkastelun kohteena olevien lähiöiden nimet eivät ilmene kuviosta, sillä tarkoituksena on tutkia saman aikakauden lähiöiden sosioekonomista kehitystä yleisemmällä tasolla eikä pääpaino ole yksittäisten lähiöiden kehityssuuntien analysoinnissa. Lähiöiden väliset erot työllisyysasteessa olivat vuonna 1990 varsin pienet. Ennen 1990-luvun alkupuolen lamaan Helsingille oli leimallista alhainen työttömyysaste ja vastaavasti korkea työllisyysaste. Vuonna 1990 Helsingin työllisyysaste oli 98 prosenttia (ks. taulukko 1). Erot heikoiten ja parhaiten sijoittuvan lähiön työllisyysasteessa oli vuonna 1990 varsin pieni, sillä se oli enimmillään kolme prosenttiyksikköä. Laman jälkeisenä aikana lähiöiden väliset erot kuitenkin kasvoivat merkittävästi. Vuonna 2000 koko Helsingin työllisyysaste oli laskenut 92 prosenttiin. Lähiöiden välillä on havaittavissa selkeitä kehityseroja. Joissakin lähiöissä työllisyysaste on kehittynyt paremmin kuin kaupungissa keskimäärin, kun taas toisten lähiöiden työllisyysaste on laskenut huomattavasti suhteessa Helsingin keskiarvoon. Vuonna 2000 parhaimmin pärjäävien lähiöiden työllisyysaste oli neljä prosenttiyksikköä korkeampi kuin Helsingissä keskimäärin ja heikoimmin kehittyneessä

lähiössä 13 prosenttiyksikköä alhaisempi. 2000-luvulla lähiöiden väliset erot Helsingissä eivät ole kasvaneet 1990-luvun tapaan, mutta työllisyysasteella mitattuna lähiöiden väliset erot ovat pysyneen pitkälti samoina.

Työllisyysaste ei ole kehittynyt Helsingin saman aikakauden lähiöissä yhdenmukaisella tavalla vaan lähiöiden kehityssuunnissa on selkeitä eroja. Ne alueet, joissa työllisyysaste oli lähtökohtaisesti alhaisempi kuin Helsingissä keskimäärin vuonna 1990, ovat kehittyneet kaikkein heikoimmin, kun taas paremmassa lähtöasemassa olleet lähiöt ovat pääsääntöisesti kehittyneet kaupungin keskiarvoa paremmin.

Taulukko 1. Helsingin työllisyysaste (Työssäkäynti 2013).

Tabell 1. Sysselsättningsgraden i Helsingfors (Sysselsättning 2013)

1990	98 %
2000	92 %
2010	92 %

Lähiöissä huomattavia eroja

Lähiöiden työllisyysasteen kehitys suhteessa kaupungin keskiarvoon vastaa aikaisempien tutkimusten empiirisiä havaintoja siitä, että alueiden väliset sosioekonomiset erot Helsingissä ja Helsingin seudulla ovat kasvaneet laman jälkeisenä aikana. Tässä esimerkissä on tarkasteltu samalla aikakaudella rakennettuja kerrostalovaltaisia lähiöitä, jotka kaikki sijaitsevat Helsingin keskustan ja tärkeimpien alakeskusten ulkopuolisilla alueilla. Työllisyysasteen kehitys osoittaa, että samassa kaupungissa sijaitsevat saman aikakauden lähiöt eivät ole yhtenäinen ryhmä, joka olisi kehittynyt yhdenmukaisella tavalla.

Valtakunnan tasolla lähiöiden väliset erot ovat aiempien tutkimusten mukaan vieläkin merkittävämmät. Lähiöiden väliset erot johtuvat esimerkiksi niiden rakennusajankohdasta ja siitä, minkä tyyppisellä paikkakunnalla ne sijaitsevat (esim. Seppälä 1990, Lankinen 1998). Suomalaiset lähiöt eroavat merkittävästi toisistaan muun muassa kooltaan, rakennetulta ympäristöltään, palvelurakenteeltaan ja lii-

låg bättre till vid utgångsläget i regel har utvecklats snabbare än medeltalet i staden.

Kännbara skillnader förorter emellan

Sysselsättningsgradens utveckling i förorterna jämfört med stadsmedeltalet stämmer överens med iakttagelser från tidigare undersökningar som visar att de socioekonomiska skillnaderna områden emellan i Helsingfors och Helsingforsregionen har vuxit under tiden efter 1990-talets depression. I detta exempel har vi analyserat höghusdominerade förorter byggda under samma tidsperiod som alla ligger utanför Helsingfors centrum och de viktigaste undercentra. Sysselsättningsgradens utveckling visar att de förorter som byggts i samma stad under tidsperioden inte är en enhetlig grupp som skulle ha utvecklats på ett enhetligt sätt.

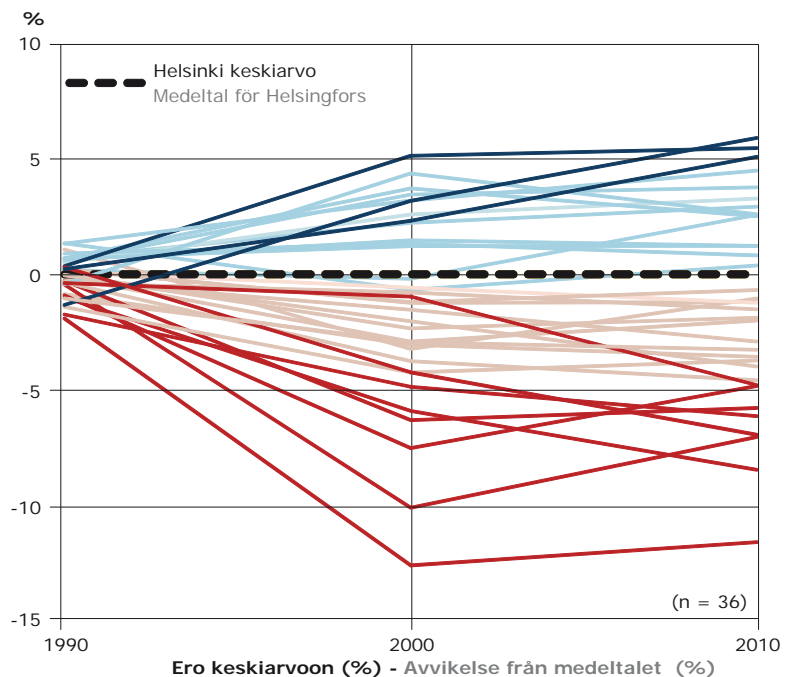
På riksnivå är skillnaderna förorter emellan enligt tidigare undersökningar ännu större. Skillnaderna förorter emellan beror till exempel på när de byggts och på vilken typ av ort de ligger på (t.ex. Seppälä

1990, Lankinen 1998). I Finland avviker förorterna i betydande grad från varandra till bland annat storlek, bebyggd miljö, servicestruktur och trafikförbindelser. Även i förorternas bostadsbestånd och bostädernas upplåtelseform finns det klara lokala skillnader, vilket i sin tur inverkar på områdenas befolkningsunderlag och sociala profil. Andelen hyresbostäder i förorternas bostadsbestånd varierar både inom staden och mellan förorter som ligger i olika städer (Lankinen 1998: 9).

Förorternas mångfaldighet tycks ofta bli bortglömd i den offentliga debatten om förorter, där man ofta ser förorterna som likartade områden med likartade utvecklingsbehov. Men alla förorter är inte på socioekonomisk tillbakagång. Det vore alltså viktigt att vid utvecklandet av förorterna beakta skillnaderna förorter emellan och de särdrag som finns i enskilda förorter. Vartefter det nu pågående forskningsprojektet framskrider får vi mera kunskap om förorternas mångfaldighet till grund för debatt och utvecklande.

Kuva 2. Työllisyysasteen kehitys Helsingissä 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuissa lähiöissä suhteessa kaupungin keskiarvoon (SYKE/YKR 2013)

Figur 2. Sysselsättningsgradens utveckling i förorter i Helsingfors byggda på 1960- och 70-talet i förhållande till medeltalet för staden (enligt Finlands miljöcentralers samhällsstrukturzoner 2013)

kenneyhteyksiltään. Lähiöiden asuntokannassa ja asuntojen hallintasuhteissa on myös selkeitä alueellisia eroja, mikä vuorostaan vaikuttaa alueiden väestöpohjaan ja niiden sosioekonomiseen profiliin. Vuokra-asuntojen osuus lähiöiden asuntokannasta vaihtelee sekä kaupungin sisällä että eri kaupungeissa sijaitsevien lähiöiden välillä (Lankinen 1998: 9).

Lähiöiden moninaisuus tuntuu usein unohtuvan lähiöitä koskevassa julkisessa keskustelussa, jossa lähiöt usein nähdään samankaltaisina alueina, joilla on yhtenevät kehitystarpeet. Kaikki lähiöt eivät kuitenkaan ole sosioekonomisesti taantuvia alueita. Lähiöiden kehittämisessä olisikin tärkeä huomioida lähiöiden väliset erot ja kunkin lähiön erityispiirteet. Käynnissä olevan tutkimushankkeen edistyessä Suomen lähiöiden moninaisuudesta saadaan lisää tietoa keskustelun ja kehittämisen taustaksi. ☺

Kirjallisuus | Litteratur

- Bernelius, V.** (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspuhjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. 223 s. Tutkimuksia 2013: 1. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Cantell, T.** (2013). Lyhyesti helsinkiläisistä, alueellisesta erilaistumisesta ja taloudesta. Helsingin tila ja kehitys 2013. Helsingin kaupungin tietokeskus. 9–20.
<http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_o2_11_Tila_ ja_ kehitys2013.pdf>
- Dhalmann, H.** (2011). Yhden uhka, toisen toive?: Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatioketkeytyksen valossa. 106 s. Geotieteiden ja maantieteen laitoksen julkaisuja A10. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Halme, T., K. Koski, S. Niskanen & H. Kurki** (2001). Lähiöiden palvelut. Kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot 112 s. Suomen ympäristö 475. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Hankonen, J.** (1994). Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. 539 s. Otatieto, Espoo.
- Hurme, R.** (1991). Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen. 211 p. Societas Scientiarum Fennica.
- HS (2013). Asuntoministeri tukisi lähipalveluja tiivistämällä lähiöitä 5.11.2013.
<<http://www.hs.fi/kaupunki/Asuntoministeri+tukisi+l%C3%A4hipalveluja+tiivist%C3%A4m%C3%A4ll%C3%A4+l%C3%A4hi%C3%B6it%C3%A4/a1383545692203>>
- HS (2013). Ministeri lupaa rahaa lähiöiden asukastiloihin. 4.11.2013.
<<http://www.hs.fi/kotimaa/Ministeri+lupaa+rahaa+l%C3%A4hi%C3%B6iden+asukastiloihin/a1383532708717>>

MATS STJERNBERG työskentelee tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitoksessa. | **MATS STJERNBERG** är doktorand vid institutionen för geovetenskaper och geografi vid Helsingfors universitet.

Ilmonen, M. (1994). Puutarhakaupungista ongelmalähiöön teoksessa Haarni, T. (toim.) (1994) Ihmisten kaupunki? Urbaani muutos ja suunnittelun haasteet. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes raportteja 152. Jyväskylä.

Lankinen, M. (1999). Lähiöiden välinen ja sisäinen erilaistuminen jatkuu. 52 s. Ympäristöministeriön moniste 52. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Lankinen M. (1998). Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat. 36 lähiön tilastollinen seuranta 1980–95. 65 s. Suomen ympäristö 187. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Lähiöiden kehittämisen ongelmia (1985). Lähiöiden kehittämistyöryhmän muistio. 85 p.

Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta.

Lönnqvist, H. & M. Tuominen (2013). Asuinalueiden sosiaalinen kehitys. Helsingin tila ja kehitys 2013. Helsingin kaupungin tietokeskus. 171–175.

<http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_02_11_Tila_ja_kehitys2013.pdf>

Seppälä, M-L., H. Lehtonen & T. Tihlman (1990). Suomen lähiöt. Kyselytutkimus 1950–1980-luvulla rakennetuista lähiöistä. 94 s. Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto, tutkimusraportti 2/1990. Ympäristöministeriö, Helsinki.

SYKE/YKR (2013). Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmä. Suomen Ympäristökeskus.

<www.ymparisto.fi/yrk>

Työssäkäynti (2013). Työssäkäynti-tilastotietokanta.

<<http://tilastokeskus.fi/meta/til/tyokay.html>>

Vaattovaara, M., Schulman, H. & M. Kortteinen (2011). A Nordic welfare model at a turning point?: Social housing and segregation in Finland teoksessa Driant, J-C. & N. Houard (toim.). Social housing across Europe. Paris: La documentation Francaise, 49–71.

Vilkama, K., M. Vaattovaara & H. Dhalmann (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? Yhteiskuntapolitiikka. 78 (2013): 5.

Vilkama, K. (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat?: Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. 283 p. Tutkimuksia 2011: 2. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Vaattovaara, M., M. Kortteinen & R. Ratvio (2009). Miten kehittää lähiötä? Tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta. 179 p. Suomen ympäristö 46/2009.

YM (2013). Ympäristöministeriö, Rakennetun ympäristön osasto. Asettamis päätös YM024:00/2013. 15.8.2013.

<<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BC61B7141-3B24-4F8F-BC EE-A7E11DFC B ABD%7D/59490>>

Ympäristö (2013) Lähiöiden kehittämiseen vauhtia. Ympäristö-lehti 6/2013. 25.10.2013.

<http://www.syke.fi/fi-FI/Julkaisut/Ymparistolehti/2013/Paakirjoitus_Lahioiden_kehittamiseen_vau%28286990%29>

SUOMALIAISTA SOMALIELÄMÄÄ

MERI-RASTILASSA

OLLI NUUTILA

«**Kun muutin tänne,** niin meitä oli täällä viisi somalialaista, kolme perhettä, ja silloin uutisoitiin, että Meri-Rastilan tie on 'Mogadishu Avenue' vaikka meitä oli viisi somalialaista...»

(— Mies, 42 vuotta)

TÄSSÄ ARTIKKELISSA tarkastellaan asuinalueen sosiaalista merkitystä maahanmuuttajien elämässä. Artikkelin perustuu kirjoittajan tekemään pro gradu-tutkielmaan (Nuutila 2013) somalitaustaisten maahanmuuttajien sosiaalisista verkostoista ja naapurisuhteiden merkityksestä. Tutkielmaa varten haastateltiin kymmentä noin 20–40-vuotiaasta Meri-Rastilassa asuvaa somalitaustaista maahanmuuttajaa, joista yksi oli syntynyt Suomessa.

Helsinkiin on vasta 2000-luvun aikana syntynyt ensimmäiset aidosti monikulttuuriset asuinalueet. Viime

vuosien maahanmuutto Helsingin seudulle on ollut nopeampaa kuin koskaan aikaisemmin ja samalla etnistien vähemmistöjen joukko on yhä kirjavampaa. Uudet tulokkaat keskittyvät Helsingissä asumaan niille samoille asuinalueille, jonne ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat asettuivat muutama vuosikymmen sitten. Helsingissä tämä tarkoittaa pääosin vuokratulovaltaisia asuinalueita kaupungin lähiövyöhykkeellä. Asuntoliittimien syiden lisäksi keskittymiseen vaikuttaa vahvasti myös maahanmuuttajien myöhemmät seudun sisäiset muuttopäätökset asettua asumaan lähelle omaa etnistä ryhmää (Vilkama 2011).

Meri-Rastilan muotoutuminen nykyisen kaltaiseksi monikulttuuriseksi asuinalueeksi on sekä suunnittelun että sattuman summa. Asuinalueen alun kehitykseen vaikutti 1990-luvun alun syvä taloudellinen lama, jonka seurauksena alueelle suunnitellusta asuntotuotannosta toteutui aluksi vain sosiaalisesti tuettu asuntorakentaminen. Vuokra-asuntojen osuus Meri-Rastilassa vuonna 2011 oli 54 % (ks. Aluesarjat 2013). Vuosaaressa uusien asuinalueiden rakentumi-

nen ajoittui samoihin aikoihin, kun Suomi ja Helsinki vastaanottivat ensimmäisen merkittävän pakolaisaallon. Näin ollen Meri-Rastilaan rakentuville asunnoille syntyi yhteiskunnallista tilausta. Meri-Rastilan vieraskielisten määrä onkin kasvanut tasaiseen tahtiin asuinalueen rakentumisen myötä. Noin kahdessa vuosikymmenessä alueen vieraskielisen väestön määrä on kolminkertaistunut, kasvun jatkuessa edelleen. Vuonna 2012 Meri-Rastilan vieraskielisen väestön osuus oli 28,7 %, joka on samalla Helsingin korkein lukema (Helsingin kuntarekisteri: Facta 2012).

Oma asuinalue koetaan tärkeäksi

Nyt parikymmentä vuotta asuinalueen rakentumisen jälkeen on mielenkiintoista katsoa minkälaiseksi Meri-Rastilassa asuvat maahanmuuttajat kokevat asuinalueensa sosiaalisen ja fyysisen ympäristön. Valtaosa tutkimukseen haastatelluista henkilöistä koki oman asuinalueensa tärkeäksi ja kertoi viettävänsä siellä myös vapaa-aikaa. Etenkin perheelliset naiset mielsivät alueen tärkeäksi paikaksi, niin sosiaa-

listen suhteiden kuin lähiympäristön virkistysmahdollisuuksien takia. Alueella vietettiin paljon aikaa perheen kanssa ja lähipuistossa tavattiin päivittäin ystäviä. Alueen keskellä sijaitseva Haruspuisto nousikin monen haastateltavan kohdalla esille eräänlaisena alueen ”sydämenä”. Siellä maahanmuuttajat tutustuivat kantasuomalaisiin naapureihin ja opivat suomen kieltä. Samanikäisten lasten leikkiessä yhdessä oli kanssakäyminen kantaväestön kanssa helpoa ja luontevaa. Alueen sosiaalinen merkitys osoittautui myös tärkeäksi vanhempien somalmiesten parissa, joille alueella sijaitseva kahvila merkitsi päivittäistä kokoontumista ystävien seurassa. Miehet kertoivat silti vieraillevansa myös lähialueilla, kuten Itäkeskuksessa tapaamassa maanmiehiään. Nuorten somalitaustaisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot poikkesivat kuitenkin selvästi vanhemmasta sukupolvesta. Elämäntilanteestaan johtuen nuoret aikuiset olivat hyvin liikkuvaisia ja heidän sosiaaliset verkostonsa ylsivät asuinalueen lisäksi ympäri pääkaupunkiseutua.

«No mä asuin vuoden Itiksessä ja siellä ei ollut yhtään kotoisaa, naapurit eivät moikanneet takaisin vaikka niitä moikkasi. Oli tottunut, että täällä Rastilassa kun tulee uusi asukas, niin mennään heti juttelemaan uudelle asukkaalle... En aio muuttaa toistaseks vielä minnekään sen jälkeen kun muutin Itiksestä takaisin tänne. Seuraavaksi ajattelin hankkia oman asunnon vaan täältä.»
(— Mies, 22 vuotta)

«Täällä on rauhallista ja me tunnetaan täällä naapureita. Ja koska olen asunut täällä pitkän aikaa, tiedän tämän olevan hyvä paikka, tärkeässä roolissa. Minä en pysty sopeutumaan jos muutan muualle.»
(— Mies, 42 vuotta)

Naapuruussuhteet verrattain “suomalaisia”

Haastateltavien mukaan eri etnisten ryhmien välinen kanssakäyminen on Meri-Rastilassa melko vähäistä. Naapuruussuhteet jäävät melko pinnallisiksi ja eri ryhmät elelevät pitkälti omissa oloissaan. Osalle asukkaista naapuruussuhteet olivatkin jokseenkin yhdentekeviä, mutta enemmistö haastatelluista olisi kuitenkin halukas lisäämään kanssakäymistä muiden ryhmien suuntaan, etenkin kantasuomalaisen kanssa. Ylipäätään ihmiset tuntuivat Meri-Rastilassa asuvan sovuissa, eikä esimerkiksi etnisiä jännitteitä arkipäiväisessä elämässä ollut havaittavissa. Meri-Rastilan sosiaalinen ympäristö ja vallitsevat naapuruussuhteet vaikuttavatkin verrattain ”suomalaisilta”. Toisin sanoen, huolimatta alueen monikulttuurisesta väestöpohjasta, asuinalueen sosiaalinen ilmapiiri ei näyttänyt juurikaan poikkeavan tavallisen helsinkiläisen lähion elämästä.

«Kyllä mä haluisin tuntea paremmin ja enemmän naapureita, mutta suomalaiset ovat jotenkin ennakkoluuloisia...»
(— Nainen, 30 vuotta)

«No kokemuksesta tiedän, että meillä on suomalaisen kanssa vähän erilainen kulttuuri ja ne eivät halua, että sinä puhut heidän asioistaan, jos sinä et tunne heitä, joten siksi me vaan moikataan, joka riittää mulle. Ei suomalaiset halua oikein tulla puhumaan.»
(— Mies, 42 vuotta)

Maine muokkaa asuinaluetta

Asuinalueen maineella ja imagolla on merkitystä. Se voi vaikuttaa etenkin alueen väestöaineksen muotoutumiseen. Mediassa leimaaminen vaikuttaa pitkään ihmisten muuttopäätöksiin tiettyä asuinaluetta kohtaan, ja asuntojen hinnat voivat kääntyä laskuun pelkästään ihmisten ennakkokäsitysten takia (Seuri 2009). Meri-Rastilan maine on alun alkaen ollut hieman keho. Sosiaalisen asuntotuotannon suuri määrä ja sitä kautta väestörakenteen yksipuolistuminen on leimannut aluetta vähävaraisten ja maahanmuuttajien asuinalueeksi, kantaväestön karatessa muille asuinalueille. Ulkopuolisten tahojen lisäksi, alueella asuvat maahanmuuttajat ovat myös itse tietoisia asuinalueensa kehnosta maineesta. Monen haastateltavan mielestä mediassa on kuitenkin usein liioiteltu alueen ongelmia ja he syyttivät mediaa alueen stigmatisoitumisesta. Toisaalta haastateltavat myönsivät, etteivät alueesta luodut uhkakuvat olleet täysin aiheettomia. Valtaosa olikin huolissaan oman asuinalueensa maineesta sekä maahanmuuttajien kasvavasta määrästä ja olisi valmis hajasijoittamaan maahanmuuttajia vielä tehokkaammin muihin kaupunginosiin. Huolien taustalla oli pelko väestön

sosioekonomisesta yksipuolistumisesta sekä konfliktien ja väkivallan lisääntymisestä, jos alueelle tulee jatkuvasti lisää ihmisiä eri kulttuureista. Osa haastateltavista ei toivonut edes lisää muita somaleita asuinalueelle. Kasvava ulkomaalaisten määrä karkottaa heidän mielestään kantasuomalaiset alueelta ja lisää rasismia ja ennakkoluuloja aluetta kohtaan. Aukkaiden pelkkämä kehityskulku muistuttaakin vahvasti viimeaikaisia tutkimustuloksia kantaväestön muuttoliikkeistä Helsingin seudulla. Vilkan (2011; ks. myös Vilka, Vaattovaara ja Dhalmann 2013) mukaan kantaväestön muuttoliikkeet ovat suuntautuneet kohti asuinalueita, joissa vieraskielisten osuudet ovat lähtöalueita pienempiä, sekä seudun keskitasoa alhaisempia. Ilmiötä kutsutaan ”valkoisten paoksi” (white flight), missä valtaväestö muuttaa pois monietnisisiltä asuinalueilta, kun vieraskielisten määrä kasvaa alueella tarpeeksi suureksi suhteessa valtaväestöön (esim. Krysan & Farley 2002; Woldoff 2011). Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä suoria johtopäätöksiä kyseisen kehityskulun ilmenemisestä Meri-Rastilassa.

”Meri-Rastilassa näkyy rasismi kyllä selvästi, jota media pahentaa...”

(— Nainen, 37 vuotta)

”Jotkut sanoo, että Meri-Rastila on ”ghetto”, mutta emmä oikeen siitä tiää.”

(— Nainen, 16 vuotta)

Asuinalueen merkitys integraation kannalta

Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Zelinsky & Lee 1998; Zelinsky 2001; Dhalmann 2010) on puhuttu paljon asuinalueen merkityksestä maahanmuuttajien integraatioprosessin kannalta. Tämän päivän yhteiskunnassa, jossa sosiaalinen kanssakäyminen tapahtuu yhä enemmän internetin ja matkapuhelimen välityksellä, on arveltu asuinalueen merkityksen vähenevän. Meri-Rastilassa asuinalueella näyttäisi kuitenkin yhä olevan sosiaalinen merkitys, joka luo paikkaan kuulumisen tunnetta ja yhteisöllisyyttä. Vuosien kuluessa kehittyneet sosiaaliset siteet ja etenkin oman somaliyhteisön läsnäolo on tehnyt alueesta merkityksellisen. Lähestulkoon jokainen mainitsikin alueen ihmiset tärkeäksi voimavaraksi omassa elämässään. Asuinalueen rooli on maahanmuuttajalle tärkeä etenkin muuton alkuvaiheessa, jolloin tulokas voi tukeutua omiin maanmiehiinsä ja sitä kautta tutustua uuden yhteiskunnan tapoihin ja kulttuuriin (esim. Forsander 2000). Kolikon kääntöpuolena on kuitenkin monen maahanmuuttajan liiallinen tukeutuminen omaan etniseen yhteisönsä ja siten yksipuoliset sosiaaliset suhteet, mikä voi olla haitaksi yksilön integraation kannalta (esim. Portes 1998; Anthias 2007; Musterd et al. 2008). Omassa tutkimuksessani kyseinen seikka tuli esille vanhempien somalimiesten kohdalla. Alueen korttelikahvilassa kokoontuvat vanhemmat somalimiehet tuntuivat viettävän eristäytynyttä elämää. He eivät haastatteluiden mukaan olleet juurikaan kantaväestön kanssa tekemisissä, vaan lähinnä vain niiden somalien kanssa, jotka kävivät kahvilassa.

Alueen sosioetnisen koostumuksen merkityksestä on myös puhuttu paljon eri etnisten ryhmien välisissä suhteissa. Eri puolilla Eurooppaa poliittinen keskustelu etnisen segregatiokehityksen uhkakuvista on joh-

tanut toimenpiteisiin asuinalueiden asukasrakenteen etniseksi ja sosiaalisesti sekoittamiseksi (Esim. Bolt & Van Kempen 2009; Dhalmann & Vilka 2009). Sosiaalisesti sekoittuneiden alueiden uskotaan parantavan mahdollisuutta muodostaa kontakteja eri ryhmien välillä (Bolt, Phillips & Van Kempen 2010), sekä edistävän yksilöiden mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen nousuun (Andersson & Musterd 2005; Andersson 2007). Helsingin Meri-Rastilassa väestöpohja on verrattain sekoittunutta. Tämä ei kuitenkaan näytä tutkimustulosteni valossa johtavan sen kummempaan kanssakäymiseen eri ryhmien välillä. Tästä huolimatta tärkeintä on mielestäni se, että eri ryhmät näkevät ja kokevat toistensa läsnäolon. Tämä toimii ennakkoluuloja ja kitkaa ennaltaehkäisevänä voimana eri ryhmien välillä. Uskonkin, että Helsingin asuntopolitiikassa yli 30 vuotta käytössä ollut sosiaalisen sekoittamisen malli – jonka avulla asuinalueiden asunto- ja väestökannasta on pyritty saamaan mahdollisimman monimuotoista ja tasapuolista – toimii myös jatkossa pohjana asuinalueiden sosiaalisen ympäristön kehittämiseksi ja etnistä eriytymistä torjuvana voimana. Kasvavan maahanmuuton myötä onkin yhä tärkeämpää suunnata huomiota eri kaupunginosien etnososiaaliseen kehitykseen, koska vieraskieliset asukkaat ovat tulevaisuudessa yhä oleellisempi osa Helsingin alueellista ja sosiokulttuurista identiteettiä. @

OLLI NUUTILA on toiminut projektitutkijana Helsingin kaupungin tietokeskuksessa.

Kirjallisuus

- Aluesarjat (2013). Helsingin seudun aluesarjat <<http://www.aluesarjat.fi>>
- Andersson, R.** (2007). Ethnic residential segregation and integration processes in Sweden. Schönwälder, K. (toim.): Residential segregation and the integration of immigrants: Britain, the Netherlands and Sweden, 7–40. Discussion paper Nr. SP IV 2007-602. Social Science Research Center Berlin, Berlin.
- Andersson, R. & Musterd, S.** (2005). Housing Mix, Social Mix, and Social Opportunities. *Urban Affairs Review* 2005 40:761. 29s.
- Anthias, F.** (2007). Ethnic ties: social capital and the question of mobilisability. *The Sociological Review*, 55:4, 788–805, Blackwell Publishing Inc. USA, 4.s.
- Bolt, G. and Van Kempen, R.** (2009) Ethnic segregation and residential mobility: relocations of minority ethnic groups in the Netherlands. *Living Together in Multi-Ethnic Neighbourhoods: The Meaning of Public Spaces for issues of social integration*, Peters, K. (2011), 252s.
- Bolt, G. & Phillips, D. & Van Kempen, R.** (2010). Housing Policy, (De) segregation and Social Mixing: An International Perspective. *Housing Studies*, Vol. 25, No. 2, 129–13, Routledge 2010.
- Dhalmann, H.** (2010). Yhteisöllisyyttä ilman alueellista keskittymistä – venäläisten maahanmuuttajien toiveet naapuruston etnisestä koostumuksesta (Community without spatial concentration – Russian immigrants' ethnic residential preferences). *Terra* 122: 3, 125–135.
- Dhalmann, H. & Vilkama, K.** (2009). Housing policy and the ethnic mix in Helsinki, Finland: perceptions of city officials and Somali immigrants. *Journal of Housing and the Built Environment*, 24: 4, 423–439.
- Forsander, A.** (2000) Aukeavat ovet, kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä, Marja-Liisa Trux (toim.), Wsoy 2000, 350s.
- Helsingin kuntarekisteri: Facta 2012. <http://ptp.hel.fi/paikkatietohakemisto/?id=13>
- Krysan, M. & Farley, R.** (2002). The Residential Preferences of Blacks: Do They Explain Persistent Segregation? *Social Forces* 80:937-80.
- Musterd S, Andersson R, Galster G, Kauppinen T M** (2008). "Are immigrants' earnings influenced by the characteristics of their neighbours?" *Environment and Planning A* 40(4) 785 – 805.
- Nuutila, O.** (2013). Somalitaustaisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot ja naapurussuhteiden merkitys – Tutkimuskohteena Helsingin Meri-Rastila. Geotieteiden ja maantieteen laitos, Helsingin yliopisto 2013.
- Portes, A.** (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24. (1998), pp. 1-24.
- Seuri, V.** (2009). Vuokra-asuntojen pulaan ei ole poppakonstia. *Helsingin sanomat*, Koti 25.1.2009.
- Vilkama, K.** (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2011:2, Helsinki 2011.
- Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari & Dahlmann, Hanna** (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013):5, s. 485-497.
- Woldoff, R. A.** (2011). *White Flight/ Black Flight. The Dynamics of Racial Change in an American Neighborhood.* Cornell University Press 2011.
- Zelinsky, W. & Lee, B.A.** (1998). Hetero-localism: an alternative model of the sociospatial behaviour of immigrant ethnic communities. *International Journal of Population Geography*, Volume 4, Issue 4, pages 281–298.
- Zelinsky, W.** (2001). *The enigma of ethnicity.* 315 s. University of Iowa Press, Iowa city.

finländskt förortsliv på somaliska

i havs-rastböle

OLLI NUUTILA

«Då jag flyttade hit var vi fem somalier i Finland, tre familjer, och då stod det i rubrikerna att Havs-Rastbölevägen är 'Mogadishu Avenue', fast vi var bara fem från Somalia ...»
(Man, 42 år)

**FÖRELIGGANDE ARTIKEL TIT-
TAR** på vilken social innebörd bostadsområdet, grannskapet, har i invandrarnas liv. Den bygger på skribentens pro gradu -avhandling (Nuutila 2013) om somaliska invandrarers sociala nätverk och den roll kontakterna till grannarna spelar. För avhandlingen intervjuades tio ca. 20-40-åriga invandrare med somalisk bakgrund bosatta i Havs-Rastböle, varav en var född i Finland.

Först på 2000-talet har de första genuint mångkulturella bostads-

områdena uppstått i Helsingfors. De senaste åren har invandringen till Helsingforsregionen varit snabbare än någonsin tidigare, och samtidigt har de etniska minoriteterna blivit allt flera och mångskiftande. Nykomlingarna bosätter sig koncentrerat i samma grannskap där första generationens invandrare slog sig ner för något årtionde sedan. I Helsingfors handlar detta i huvudsak om hyreshusdominerade bostadsområden i stadens förortszon. Förutom bostadspolitiska orsaker beror koncentreringen också starkt på invandrarnas flyttbeteende inom Helsingforsregionen: man har sökt sig till sin egen etniska grupps närhet (Vilkama 2011).

Att Havs-Rastböle blivit det slags mångkulturella grannskap vi ser idag är summan av både planering och slump. Områdets första steg som bostadsområde påverkades av den djupa ekonomiska recessionen i början av 1990-talet, som gjorde att där av det planerade bostadsbeståndet till en början bara byggdes de samhällstödda bostäderna. Ännu år 2011 var 54 procent av bostäderna i Havs-Rastböle hyresbostäder (se Områdesdatabasen 2013). Havs-

Rastböle började byggas i samma tider, för ca. 20 år sedan, som Finland och Helsingfors också tog emot den första betydande flyktingvågen. Det fanns alltså en samhällelig beställning för de bostäder som byggdes i Havs-Rastböle. Och vartefter området byggts ut har antalet invånare med utländskt modersmål vuxit stadigt. På ca. två årtionden har antalet invånare med främmande modersmål tredubblats, och ökningen pågår fortfarande. År 2012 utgjorde de som hade utländskt modersmål 28,7 procent av Havs-Rastböles folkmängd. Det är största utlänningsandelen bland delområdena i Helsingfors (Helsingfors kommunregister: Facta 2012).

Det egna grannskapet är viktigt

Nu två årtionden efter att Havs-Rastböle byggdes upp är det intressant att ta en titt på hur de invandrare som bor i området upplever dess sociala och fysiska miljö. Flertalet av dem vi intervjuade upplevde att det egna grannskapet var viktigt och uppgav sig tillbringa också fritid i det.

I synnerhet kvinnor som hade familj upplevde området som ett viktigt ställe både genom de sociala relationerna och rekreativmöjligheterna i närmiljön. Man tillbragte mycket tid i området tillsammans med familjen, och i närparken träffade man vänner dagligen. Stagparken mitt i området framstår för många intervjuades som ett slags hjärta. Där blev invandrarna bekanta med ursprungsfinländska grannar och lärde sig finska. Medan barnen lekte tillsammans med jämnaåriga var umgänget med ursprungsbefolkningen lätt och naturligt.

Områdets sociala innebörd visade sig också vara viktig bland äldre somaliska män. För dem innebar det kafé som finns i området daglig sammankomst med vänner. Men männen uppgav att de också besökte närliggande områden, såsom Östra centrum, för att träffa landsmän. Men bland unga invandrare med somalisk bakgrund avvek de sociala nätverken dock klart från den äldre generationens. Som följd av sin livssituation var de unga vuxna mycket rörliga, och deras sociala nätverk sträckte sig också ut i den övriga Huvudstadsregionen.

”Jag bodde ett år i Östra centrum och där var inte alls hemtrevligt, grannarna hälsade inte fast jag hälsade på dem. Man var van vid att om det kommer någon ny hit till Rastböle så går man genast och pratar ... Jag tänker åtminstone inte ännu flytta någonstans nu efter att jag flyttat tillbaka hit från Östra centrum. Härnäst tänkte jag skaffa en egen bostad bara här. (Man 22 år)

”Här är lugnt och vi känner grannarna. Och eftersom jag bott här länge vet jag att det här är ett bra ställe som har en viktig roll. Jag kan inte anpassa mig om jag flyttar annanstans.” (Man, 42 år)

Grannrelationerna relativt ”finländska”

Enligt de intervjuade är umgänget olika etniska grupper emellan ganska ringa i Havs-Rastböle. Förhållandet till grannarna är ganska ytligt, och olika grupper håller sig för det mesta för sig själva. För en del av invånarna hade relationerna till grannarna ingen större betydelse, men flertalet intervjuade skulle ändå vara redo att öka umgänget med övriga grupper, i synnerhet ursprungsfinländarna. Överlag tycktes folk leva i samsjämja i Havs-Rastböle, och några spänningar etniska grupper emellan kunde till exempel inte skönjas i vardagen. Den sociala miljön och rådande grannrelationer i Havs-Rastböle ser faktiskt förhållandevis ”finländska” ut. Med andra ord: trots det mångkulturella befolkningsunderlaget i området tycktes den sociala atmosfären i området inte avvika särskilt mycket från livet i en vanlig helsingforsförort.

”Visst skulle jag gärna känna flera grannar och känna dem bättre, men finländarna är på något sätt fördomsfulla” (Kvinna, 30 år)

”Av erfarenhet vet jag att vi har en lite annorlunda kultur än finländarna och de vill inte att du talar om deras angelägenheter, om du inte känner dem, så vi bara hälsar när vi ses, och det räcker för mig. Finländarna vill inte riktigt komma och prata.” (Man, 42 år)

Ett bostadsområde påverkas av sitt rykte

Bostadsområdets rykte och image har betydelse, i synnerhet för hur områdets befolkningsstruktur formas. Den bild media ger av bostadsområden påverkar folks flyttbeteende, och bostadspriserna i ett område kan börja sjunka enbart på grund av folks förutfattade meningar (Seuri 2009). Havs-Rastböle har ända från början haft ett lite skralt rykte. Det starka inslaget socialt byggnadsbestånd och att befolkningsstrukturen därmed blivit ensidig har stämplat området som ett bostadsområde för låginkomsttagare och invandrare, och ursprungsbefolkningen har flyttat till andra områden. Och inte bara yttvärlden utan också invandrarna är medvetna om att deras bostadsområde har dåligt rykte.

Men många av de intervjuade tyckte att man ofta överdrivit problemen i deras hemgrannskap, och lade skulden för stigmatiseringen på media. Samtidigt medgav de intervjuade att de hotbilder som målats upp inte var helt grundlösa. De flesta oroade sig faktiskt för sitt grannskaps rykte och för att invandrarinslaget växte. Man tyckte invandrarna ännu effektivare kunde placeras ut även i andra stadsdelar. I bakgrunden låg en oro

för att befolkningen socioekonomiskt blir alltför ensidig och för ökande konflikter och våld, om det hela tiden kommer mera folk från olika kulturer.

En del av de intervjuade ville inte ens ha mera somalier till sitt område. De tyckte att växande antal utlänningar skrämmer bort ursprungsbefolkningen och ökar rasismen och fördomarna mot området. Denna uppfattning påminner starkt om vad forskningen på sistone kommit fram till beträffande ursprungsbefolkningens flyttningsrörelse i Helsingforsregionen. Enligt Vilkama (2011; se även Vilkama, Vaattovaara och Dhalmann 2013) har ursprungsbefolkningens flyttningsrörelse gått till bostadsområden där andelen invånare med främmande modersmål varit mindre än i det område man flyttat från och mindre än genomsnittet i regionen. Fenomenet kallas white flight och avser att majoritetsbefolkningen börjar flytta bort från multietniska bostadsområden då andelen personer med främmande modersmål blir tillräckligt stor jämfört med majoritetsbefolkningen (t.ex. Krysan & Farley 2002; Woldoff 2011). Men på grundval av denna undersökning kan man inte dra direkta slutsatser om huruvida denna trend märks i Havs-Rastböle.

”I Havs-Rastböle syns rasismen nog klart, och media förvärrar den ...” (Kvinna, 37 år)

”En del säger att Havs-Rastböle är ett 'ghetto', men inte vet jag riktigt ...” (Kvinna, 16 år)

Bostadsområdets betydelse för integreringen

I tidigare studier (t.ex. Zelinsky & Lee 1998; Zelinsky 2001; Dhalmann 2010) har man talat ganska mycket om vad bostadsområdet betyder för en invandrars integration i samhället. Det har spekulerats om att bostadsområdets betydelse skulle minska i vårt samhälle av idag i och med att social samvaro allt mera sker via Internet och mobiltelefoner. Men i Havs-Rastböle ser bostadsområdet fortfarande ut att ha en social innebörd, en innebörd som skapar en känsla av gemenskap och lokaltillhörighet. De sociala band som uppstått med åren och i synnerhet att det finns en lokal somalisk gemenskap har gjort att det egna bostadsområdet fått en betydelse. Nästan alla intervjuade nämnde att människor i det egna grannskapet var en viktig resurs i deras liv.

Bostadsområdet får en viktig roll för invandrarna i synnerhet just då man flyttat in. Man kan ty sig till landsmän och småningom via dem bli bekant med det nya samhällets skick och seder (esim. Forsander 2000). Men avigsidan är att många invandrare i alltför hög grad förlitar sig på sin egen etniska gemenskap och att deras sociala kontakter därmed blir ensidiga, vilket kan hämma deras integrering (t.ex. Portes 1998; Anthias 2007; Musterd et al. 2008). I min egen forskning kom detta fram för de äldre somaliska männens del. De äldre somaliska män som träffades i kvarterskaféet tycktes leva ett isolerat liv. Enligt intervjuerna hade de inte mycket att skaffa med ursprungsbefolkningen, utan närmast bara med de andra somalier som besökte kaféet.

Det har också talats mycket om vad ett områdes socioetniska sammansättning betyder för förhållandet mellan olika etniska grupper. På olika håll i Europa har den politiska debatten om hotande etnisk segregation lett till åtgärder för etnisk och soci-

al heterogenisering av bostadsområdet (t.ex. Bolt & Van Kempen 2009; Dhalmann & Vilkama 2009). Man upplever och tror att socialt blandade områden förbättrar möjligheterna att skapa kontakter olika grupper emellan (Bolt, Phillips & Van Kempen 2010) och att de främjar individers möjligheter att komma uppåt i samhället (Andersson & Musterd 2005; Andersson 2007).

I Havs-Rastböle i Helsingfors är befolkningsunderlaget förhållandevis blandat. Men i ljuset av mina rön ser detta inte ut att leda till dess vidare samröre olika grupper emellan. Trots det är det viktigaste, enligt min mening, att de olika grupperna ser och upplever varandras närvaro. Detta fungerar som en kraft som förebygger fördomar och friktion olika grupper emellan. Därför tror jag på att den modell av social mix, social uppblandning, som i över 30 år tillämpats inom bostadspolitiken i Helsingfors, och med vars hjälp man velat göra områdenas bostadsbestånd och befolkning så mångsidiga och likvärdiga som möjligt, även framöver fungerar som en grund för utvecklandet av den sociala miljön i bostadsområden och som en kraft som stävjer etnisk differentiering. Och i och med ökande invandring blir det allt viktigare att rikta uppmärksamhet på olika stadsdelars etno-sociala utveckling, eftersom invånare med främmande modersmål i framtiden kommer att utgöra en allt väsentligare del av Helsingfors lokala och sociokulturella identitet. ☺

Litteratur se s. 77

OLLI NUUTILA har verkat som projektforskare vid Helsingfors stads faktacentral.

TURUN KAUPUNGIN KUVAPANKKI / SUOMEN ILMAKUVA OY

JARKKO RASINKANGAS

Onko TURUN kaupunki- seutu erilainen?

K

AUPUNKIEN SOSIAALISTEN ALUE-EROJEN LISÄÄNTYMINEN Suomessa on varsin tunnettu tosiasia. Tähän viittaavat niin huomiot julkisessa keskustelussa ja kaupunkien kehittämistoimenpiteiden perusteluissa kuin myös enemmistö varsinaisista tutkimushavainnoista. Kuitenkin alueellisten erojen tutkimus on keskittynyt toistaiseksi pääkaupunkiseudulle ja erityisesti Helsingin sisäisten erojen analyysiin (esim. Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012, Vilkkama 2011). Pääkaupunkiseutua koskevien havaintojen pohjalta on suhteellisen kriittikkä omaksuttu ajatus samankaltaisen kehityksen ilmenemisestä myös muilla suurimmilla kaupunkiseuduilla.

TÄMÄ ON VARSIN YMMÄRRETTÄVÄÄ, sillä kuntatasoon keskittyvät tutkimukset ovat tuoneet esille suurten kaupunkiseutujen kuntarakenteen olevan sosiaalisen eriytymisen osalta toistensa kaltaisia (Karvonen & Kauppinen 2008). Kaupunkiseutujen keskuskuntiin on keskittynyt taloudellisen kasvun ja vaurauden lisäksi selkeimmin myös asukkaiden huono-osaisuuden ongelmia, ympäristökuntiin puolestaan enemmän hyväosaisuutta. Toisaalta esimerkiksi valtakunnallisissa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskusten (ARA) lähiöprojekteissa on osaksi

kohdealueita valikoitunut sosiaaliselta ongelmakuvultaan hyvin samankaltaisia lähiöitä eri puolilla Suomea. Myös tämä viittaa yhteneviin kehityskulkuihin kaupunkirakenteessa paikakunnasta riippumatta.

ON SIIS PERUSTELLUMPAA OLETTAA, että sosiaalisia aluejakoja koskevat ilmiöt esiintyvät suhteellisen samankaltaisina pääkaupunkiseudun lisäksi myös muilla suomalaisilla kaupunkiseuduilla, kuin ettei näin olisi. Toisaalta pääkaupunkiseutu on monella tapaa poikkeuksellinen. Väestön ja työpaikkojen kasvu on ollut eurooppalaisittainkin huomattavan voimakasta. Lisäksi niin sanottuun sosiaaliseen sekoittamiseen tähtäävää asutopolitiikkaa on harjoitettu etenkin Helsingissä jo vuosikymmeniä aivan omanlaisella painoarvolla suhteessa muihin suuriin kaupunkeihimme (Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Vaikka eri sosiaaliryhmien samalla asuinalueella asumisen mahdollistamista pidetään suomalaisen asutopolitiikkaan sisäänkirjoitettuna koodina, missään muualla se ei ole niin voimakkaasti julkilausuttua kuin Helsingissä. Näillä seikoilla on ilmeinen vaikutus sosiaalisten aluejakojen muodostumiseen. Myös kansainvälisessä aihepiiriä koskevassa keskustelussa on korostettu paikallisten analyysien tarvetta. Tietyistä sosiaalisen eriytymisen säännönmukaisuuksista huolimatta on paikallisella historiallisella rakentumisella, suunnittelutraditiolla ja asumista koskevalla sääntelyllä tärkeä osa siinä, miten kaupunkien sosiaalinen eriytyminen ilmenee (van Kempen & Murie 2009).

SUOMALAISET KAUPUNKISEUDUT OVAT JO LÄHTÖKOHTAISESTI ERILAISIA. Esimerkiksi oman väitöskirjatutkimukseni kohteena olleessa Turussa on kaupunkiasumisen historiaa ja kulttuuria vuosisatojen ajalta, ja se on muokannut omanlaisensa fyysisen ja sosiaalisen aluerakenteen (Andersson 1983). Toisaalta nimenomaan Turku on pidetty ilmeisimpänä esimerkkinä vanhan puutalokaupungin ja keskustan kivitalojen hävittämisestä sotien jälkeisinä vuosikymmeninä (Lahtinen 2009). Eryteisesti kaupunkikeskustan ja lähialueiden asutusrakenne on kokenut monia muutoksia vuosikymmenten aikana. Turun kaupunkiseutu on myös poikennut väestönkasvun suhteen useimmista muista suurista kaupunkiseuduista. Väestönkasvu on ollut erityisesti keskuskaupungissa viimeisen viidentoista vuoden ajan hyvin vähäistä ja painottunut maahanmuuttoon (Turun kaupunki 2012). Muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna Turun väestörakenteessa korostuvat eläkeikäiset ja nuoret aikuiset, etenkin opiskelijat, mikä välittyy myös yksinasumisen yleisyytenä (www.nordstat.org). Jopa yli puolet turkulaisista asuinkunnista on yksinasuvia. Väestörakenteen ominaisuuksista johtuen Turussa on ollut muita kaupunkiseutuja vaatimattomampi keskimääräinen tulotaso (Suomen kuutoskaupungit 2007). Kokonaisuudessaan Turun kaupunkiseutua voidaan pitää väestörakenteeltaan ”keskiluokkaisena”, etenkin suhteessa pääkaupunkiseutuun. Kun sosiaalisten aluejakojen tarkastelun keskiössä ovat juuri väestörakenteeseen liittyvät ominaisuudet, voi tällä olettaa olevan merkitystä.

MITEN SIIS ON TURUN LAITA? Oman väitöstutkimukseni keskiössä olivat Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä koskevat muutokset ja niiden seuraukset (Rasinkangas 2013). Erytyistä huomiota kiinnitettiin sosiaalisen eriytymisen negatiiviseen reunaan, niin sanottuun segregatioon, jolloin tiettyjen alueiden sosiaalisessa kehityksessä voidaan havaita taantumiseen viittaavia prosesseja. Käsittelemäni kaupunkiseutu muodostui tiiveimminkin asutetusta osasta kaupunkiseutua ja sisälsi Turun lisäksi kahdeksan naapurikuntaa ja

-kaupunkia. Koska aikaisempaa tutkimusta ei Turun kaupunkiseudun osalta ollut juurikaan tehty, oli tutkimukseni tarkoitus olla eräänlainen perusanalyysi kaupunkiseudun tilasta ja sen kehityksestä.

KOKONAISUUDESSAAN TUTKIMUKSENI TULOKSET vahvistavat aikaisempia, lähinnä pääkaupunkiseutua koskevia havaintoja sosiaalisten aluejakojen syvenemisestä. Yleistäen voidaan todeta, että siinä missä pääkaupunkiseudun kehitys on alkanut muistuttaa muiden eurooppalaisten metropolien kehitystä, muistuttaa Turun kaupunkiseudun kehitys monelta osin pääkaupunkiseudun tilannetta.

SELKEIMMIN YHTÄLÄISYYDET VÄLITTYVÄT sosiaalisen eriytymisen heikompiosaisessa päässä olevien alueiden tilanteessa, jonka perusteella muutamat lähiöalueet ovat jääneet jälkeen yleisestä kehityksestä (esim. Vaattovaara & Kortteinen 2012; Seppänen ym. 2012). Turku koskevat tulokset vahvistavat tämänkaltaisen kehityskulun olevan ominaisinta 1990-luvun lamatyöttömyyden selkeimmille kohdealueille, joihin työttömyydestä ja taloudellisista vaikeuksista on muodostunut ilmeisen pysyvä ilmiö. Yleinen yhteiskunnallinen kehitys ei ole parantanut näiden alueiden asemaa mutta toisaalta ei olennaisesti huonontanutkaan. Alueiden kehitystä kuvaa niiden tietynlainen ”juuttuminen” sosiaaliseen tilanteeseensa. Tyypillisesti samoista alueista on muodostunut myös kaupunkieihin suuntautuneen maahanmuuton selkeimpiä keskittymiä (Vilkama 2011).

TURUSSA KYSEISIÄ LÄHIÖALUEITA EROTTAA selvimmän muista alueista sosiaalisen ympäristön kehitys, jolloin etusijalle nousevat pääkaupunkiseudun tapaan alueella ilmeneviin häiriöihin ja turvattomuuteen liittyvät tekijät (Kääriäinen 2002; Kortteinen ym. 2005). Sosiaalisen ympäristön negatiivinen kehitys on yhteydessä myös muuttohalukkuuteen. Tulos on samansuuntainen pääkaupunkiseudulla saatujen kanssa, joiden mukaan huono-osaisuuden kasautuminen heikentää hyväosaisten asukkaiden hyvinvointia sosiaalisten häiriöiden vuoksi, ja tällä on yhteys muuttohalukkuuteen. Viimeisimmät pääkaupunkiseutua koskevat tulokset kertovat kantaväestön pyrkimyksistä hakeutua pois maahanmuuttajien eniten asuttamista lähiöistä (Vilkama ym. 2013). Myös Turku koskevien tulosten perusteella voitiin todeta alueen häiriöistä johtuvaa muuton harkintaa kiistattomasti eniten Turun maahanmuuttajien keskittymissä. Muuton harkinta oli kuitenkin yhteydessä nimenomaan sosiaaliseen ympäristöön liittyviin häiriöihin, ei etniseen asukasrakenteeseen. Esimerkiksi racial proxy -hypoteesilla on viitattu sen kaltaiseen kehitykseen, jossa etnisten keskittymien alueilta suuntautuneen kantaväestön muuttoliikkeen taustalla ovat ensisijaisesti alueen sosiaaliset ongelmat (Harris 1999). Turku koskevat tulokset eivät myöskään tuoneet esille erityisiä asukasryhmiä, kuten lapsiperheitä, joiden keskuudessa muuton harkinta olisi edellä mainituista syistä poikkeuksellisen korostunutta.

PÄÄKAUPUNKISEUDUN KANSSA YHTENEVISTÄ HAVAINNOISTA HUOLIMATTA on Turun kaupunkiseudulla myös erityispiirteensä. Tällaisena voidaan pitää pienten asutokuntien – etenkin ikääntyvän väestön ja nuorten aikuisten – osuuden korostumista sosiaalisen eriytymisen kokonaisuudessa, mikä ei ole ollut ominaista pääkaupunkiseutua koskevissa tulkinnoissa. Turun kaupunkiseudulle ominainen väestörakenteen keskiluokkaisuus on myös jatkunut ja sosioekonominen rakenne on säilynyt suhteellisen ennallaan 1990-luvun lamasta ja toi-

mialarakenteen muutoksista huolimatta. Vaikka korkeasti koulutettujen asukkaiden asumisvalinnat korostuvat yhtenä sosiaalista eriytymistä nopeuttaneena tekijänä myös Turun kaupunkiseudulla, on tällä huomattavasti vähäisempi rooli kuin pääkaupunkiseudulla. Turun kaupunkiseudun tilannetta kuvastaa pikemminkin se, etteivät paikalliset työmarkkinat pysty työllistämään korkeakoulutettuja samassa suhteessa kuin heitä valmistuu alueen oppilaitoksista. Turulle on ollut ominaista korkeasti koulutetun väestön vastaanottamisen sijaan jo pitkään ”aivovuoto”, joka vie koulutuksensa päättäneitä pois kaupunkiseudun työmarkkinoilta (Aro 2011). Sen sijaan Turun tärkeä rooli koulutuskaupunkina tulee näkyviin tutkimuksessa muodostettujen sosiaalisten aluetyyppien tasolla, nimenomaan nuorten aikuisten ja opiskeluun liittyvän elämänvaiheen osalta. Alueellisena ilmentymänä on Turun keskustan ja sen läheisten alueiden välittyminen kaupunkiseudun sosiaalisesti sekoituneimpana osana.

KOKONAISUUDESSAAN SUOMALAISTEN KAUPUNKIALUEIDEN sosiaalisen eriytymisen tulkintojen kannalta tärkeänä tutkimuslöydöksenä voidaan pitää sitä, että Turun kaupunkiseudulla esiintyy samankaltainen sosiaalisen eriytymisen kehityssuunta kuin pääkaupunkiseudulla. Tämä siitä huolimatta, että väestörakenne poikkeaa osin pääkaupunkiseudusta ja että kaupunkiseutujen välinen kokoero on noin miljoona asukasta. Turun sosiaaliset aluejaot eivät välity kuitenkaan niin selvinä kuin pääkaupunkiseudulla, vaan pikemminkin muutamina yksittäisinä sosiaalisen eriytymisen ääripäihin sijoittuvina alueina. Tästä syystä sosiaalisen huono-osaisuuden ja etnisen keskittymisen alueet ovat Turun kaupunkiseudulla kenties pääkaupunkiseutua erottuvampia ja keskittyminen tietyltä osin selvempää. Voimakas väestönkasvu voi toimia pääkaupunkiseudulla alueellisia eroja hillitsevä tekijänä.

SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN SOSIAALINEN KEHITYS viimeisen parin vuosikymmenen aikana on siis tuonut selkeästi havaittavissa olevia aluejakoja pääkaupunkiseudun ohella myös Turun kaupunkiseudulle. Esimerkiksi havainnot köyhyyden aiempaa voimakkaammasta keskittymisestä kaupunkeihin ja köyhyyden monimuotoistumisesta ovat johdonmukaisesti yhteydessä saatuihin tuloksiin (Rasinkangas 2013, 20–21). Selkeimmin yhtenäiset piirteet välittyvät nimenomaan sosiaalisen eriytymisen huono-osaisessa päässä. Vaikka ainakaan Turun osalta kehityksen seurauksena ei ole havaittavissa alueellisia taantumiskierteitä, vaan voidaan edelleen puhua pikemminkin alueellisista köyhyystaskuista, on kehitykseen syytä kiinnittää huomioita. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla saadut havainnot viittaavat osin köyhyystaskujen leviämiseen ja alueellisten erojen edelleen voimistumiseen (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Samankaltaiset kehityskulut perustelevat vuoropuhelua myös hallinta- ja ratkaisukeinojen etsinnässä. ©

JARKKO RASINKANGAS toimii yliopistonlehtorina
Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksessa.

Kirjallisuus:

- Andersson, Harri (1983): Urban structural dynamics in the city of Turku, Finland. *Fennia* 161:2, 145–262.
- Aro, Timo (2011): Aivovuoto on Turun seudun haaste. Turun kaupunki, kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö, tutkimuskatsauksia 3. Turku.
- Harris, David R. (1999): "Property values drop when blacks move in because...": racial and socioeconomic determinants of neighborhood desirability". *American Sociological Review* 64:3, 461–479.
- Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo M. (2008): Hyvinvoinnin vajeet maalla, kaupungeissa ja kaupunkikeskuksissa. Teoksessa: Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (THL), Helsinki, 276–292.
- Kortteinen, Matti, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005a): Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:2, 121–131.
- Kääriäinen, Juha (2002): Rikollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä – asuinalueiden erilaistuminen ja turvallisuuden kokeminen Helsingissä ja Espoossa vuosina 1997 ja 2001. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:3, 214–222.
- Lahtinen, Rauno (2009): Turun puretut talot I. K & H kustannus, Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2013): Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla – tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 43. Turku.
- Seppänen, Marjaana, Haapola, Ilkka, Puolakka, Kalle & Tiilikainen, Elisa (2012): Takaisin Liipolaan – lähiö fyysisenä ja sosiaalisena asuinympäristönä. Ympäristöministeriön raportteja 14. Helsinki.
- Suomen kuutoskaupungit (2007): Tilastollisia erityispiirteitä. Helsinki.
- Turun kaupunki (2012). Muutoksen suunnat (4), ajankohtaiskatsaus Turusta. Turun kaupungin keskushallinto, strategia ja viestintä. Turku.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2002): Polarisoituuko pääkaupunkiseutu? Teoksessa: Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.). Suomalaisen hyvinvointi 2002. Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), Helsinki.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2012): Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & yhteiskunta* 40:3, 60–66.
- Van Kempen, Ronald & Murie, Alan (2009): The new divided city: changing patterns in European cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100:4, 377–398.
- Vilkama, Katja (2011): Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2. Helsinki.
- Vilkama, Katja, Vaattovaara, Mari & Dhalman, Hanna (2013): Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78:5, 485–497.

JARKKO RASINKANGAS

Är ÅBO stadsregion annorlunda?

KNINGEN AV DE SOCIALA REGIONSKILLNADERNA

mellan städerna är ett tämligen välkänt faktum i Finland. Såväl iakttagelser i den offentliga debatten och i motiveringarna för städernas utvecklingsåtgärder som även majoriteten av de egentliga forskningsobservationerna visar på detta. Forskningen kring de regionala skillnaderna har hittills emellertid koncentrerats till

huvudstadsregionen och särskilt på analyser av de interna skillnaderna i Helsingfors (t.ex. Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012, Vilkama 2011). Utgående från iakttagelser om huvudstadsregionen har man relativt kritiklöst intagit ståndpunkten att en likadan utveckling äger rum även i de övriga större stadsregionerna.

DETTA ÄR RÄTT SÅ BEGRIPLIGT, eftersom undersökningarna koncentrerade till kommunnivå har lyft fram att stadsregionernas kommunstruktur i fråga om den sociala särutvecklingen liknar varandra (Karvonen & Kauppinen 2008). Till stadsregionernas centralkommuner har förutom ekonomisk tillväxt och välstånd även de sämre ställda invånarnas problem koncentrerats tydligast medan mer välstånd har samlats till de omgivande kommunerna. För t.ex. de riksomfattande närprojekten som Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) fullföljer har å andra sidan delvis förorter på olika håll i Finland, som med tanke på den sociala problembilden liknar varandra mycket, utsetts till målområden. Även detta visar på enhetliga utvecklingsprocesser i stadsstrukturen som är oberoende av orten.

DET ÄR ALLTSÅ MERA BEFOGAT att anta att fenomen som berör sociala regionindelningar förutom i huvudstadsregionen även förekommer relativt likartade i övriga finländska stads-

regioner än att anta att detta inte är fallet. Å andra sidan är huvudstadsregionen på många sätt exceptionell. Befolknings- och arbetsplatstillväxten har även med europeiska mått varit anmärkningsvärt kraftig. Dessutom har framför allt Helsingfors redan under många decennier satsat särskilt mycket på en bostadspolitik inställd på s.k. social blandning i förhållande till våra övriga stora städer (Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Trots att man anser att det ingår som kod i den finländska bostadspolitikerna att olika sociala grupper ska få bo på samma bostadsområde har det inte uttalats så kraftigt någon annanstans som i Helsingfors. Dessa omständigheter har en uppenbar effekt på utformningen av de sociala regionindelningarna. Även i den internationella debatten om temat har behovet av lokala analyser framhävts. Trots vissa lagbundenheter inom den sociala särutvecklingen spelar den lokala historiska byggnationen, planeringstraditionerna och regleringen i samband med boendet en viktig roll när det gäller uppkomsten av städernas sociala särutveckling (van Kempen & Murie 2009).

UTGÅNGSPUNKTEN ÄR ATT DE FINLÄNSKA STADSREGIONERNA ÄR OLIKA. Till exempel Åbo, som var föremål för min egen doktorsforskning, har en flera århundraden lång historia och kultur av stadsboende och staden har format en karaktäristisk fysisk och social regionstruktur (Andersson 1983). Å andra sidan har uttryckligen Åbo ansetts vara ett av de tydligaste exemplen på förstörelsen av den gamla trähusstaden och stenhusen i centrum som ägde rum under decennierna efter kriget (Lahtinen 2009). Särskilt stadskärnans och närområdenas bostadsstruktur har genomgått många förändringar under decennierna. Åbos stadsregion har även i fråga om befolkningstillväxten avvikit från de flesta andra stora stadsregionerna. Befolkningstillväxten under de sista femton åren har särskilt i centralstaden varit mycket låg och invandrarbetnad (Åbo stad 2007). Jämfört med de övriga stora städerna framhävs pensionärerna och de unga vuxna, framför allt de studerande, i Åbos befolkningsstruktur, vilket även återspeglas i ensamboendets stora utbredning (www.nordstat.org). Rentav mer än hälften av bostadshushållen i Åbo utgörs av personer som bor ensamma. Till följd av befolkningsstrukturens särdrag har den genomsnittliga inkomstnivån i Åbo varit anspråkslösare än i övriga stadsregioner (Suomen kuutoskaupungit 2007). I sin helhet kan Åbo stadsregion i fråga om befolkningsstrukturen betraktas som "medelklass", särskilt i förhållande till huvudstadsregionen. Eftersom det är just befolkningsstrukturens särdrag som står i fokus för analysen av de sociala regionindelningarna kan man anta att detta spelar en roll. Hur ser situationen alltså ut för Åbos del? I centrum för min egen doktorsforskning stod förändringarna i Åbo stadsregions sociala särutveckling och följderna av dessa (Rasinkangas 2013). Särskild uppmärksamhet ägnades den negativa randen av den sociala särutvecklingen, den s.k. segregationen, varvid man i den sociala utvecklingen inom vissa områden kan iakta processer som tyder på en tillbakagång. Den stadsregion som jag behandlade bestod

av den tätast befolkade delen av stadsregionen och omfattade förutom Åbo åtta grannkommuner och grannstäder. Eftersom det just inte har forskats tidigare i Åbo stadsregion syftade min undersökning till att vara en slags grundläggande analys av stadsregionens aktuella situation och dess utveckling.

I SIN HELHET BESTYRKER RESULTATEN AV MIN UNDERSÖKNING tidigare undersökningar, främst kring huvudstadsregionen, av en fördjupning av de sociala regionindelningarna. Generaliserande kan man fastställa att där som huvudstadsregionens utveckling har börjat likna utvecklingen av de övriga europeiska metropolerna liknas utvecklingen av Åbo stadsregion i många hänseenden vid huvudstadsregionens aktuella läge.

TYDLIGAST ÅTERSPEGLAS LIKHETERNA i de områden som med tanke på den sociala särutvecklingen är svagast, vilket har medfört att några förortsområden har sackat efter i den allmänna utvecklingen (t.ex. Vaattovaara & Kortteinen 2012; Seppänen m.fl. 2012). Resultaten för Åbo bekräftar att en sådan utvecklingsgång är mest utmärkande för de tydligaste målområdena för arbetslösheten i samband med recessionen under 1990-talet där arbetslöshet och ekonomiska svårigheter har blivit ett utpräglat bestående fenomen. Den allmänna utvecklingen i samhället har inte förbättrat dessa områdens ställning men har å andra sidan inte heller i väsentlig utsträckning förvärrat den. Utvecklingen i områdena kännetecknas av att de på ett visst sätt har "fastnat" i sin sociala situation. Utmärkande är att samma områden också utgör de tydligaste centren för invandringen till städerna (Vilkama 2011).

I ÅBO ÄR DET DEN SOCIALA MILJÖNS UTVECKLING som klarast skiljer förortsområdena från de övriga områdena, varvid det är faktorer i anslutning till störningar och otrygghet i området, i likhet med huvudstadsregionen, som lyfts fram (Kääriäinen 2002; Kortteinen m.fl. 2005). Den sociala miljöns negativa utveckling står även i samband med villigheten att flytta. Resultatet är jämlöpande med resultaten för huvudstadsregionen enligt vilka en anhopning av sämre ställda leder till att de välsituerade invånarnas välfärd till följd av sociala störningar försvagas och detta står i samband med villigheten att flytta. De senaste resultaten för huvudstadsregionen visar på urinvånarnas strävanden att söka sig bort från de förorter som starkast bebos av invandrare (Vilkama m.fl. 2013). Även utgående från resultaten för Åbo kunde man konstatera att det var i invandrarrika områden i Åbo där man otvivelaktigt mest övervägde att flytta till följd av störningar i området. I övrigt stod övervägandet uttryckligen i samband med störningar i den sociala miljön och inte i samband med den etniska invånarstrukturen. Med hypotesen racial proxy har det t.ex. hänvisats till en utveckling där det i första hand är sociala problem som står bakom urinvånarnas flyttningsrörelse från områden med etniska koncentrationer (Harris 1999). I resultaten för Åbo lyftes inte heller bestämda invånargrupper, t.ex. barnfamiljer, fram bland vilka planerna på att flytta på grund av skäl som nämns ovan skulle vara exceptionellt vanliga.

TROTS DE MED HUVUDSTADSREGIONEN SAMMANFALLANDE iakttagelserna visar Åbo stadsregion även upp egna särdrag. Som sådana kan vi betrakta framhävandet av andelen små bostadshushåll – bestående särskilt av den åldrande befolkningen och unga vuxna – i den sociala särutvecklingen som helhet, vilket inte har varit utmärkande i tolkningar som gäller huvudstadsregionen. Medelklasskaraktären som utmärker befolkningsstrukturen i Åbo

stadsregion har även fortsatt och den socioekonomiska strukturen har bevarats relativt oförändrad trots 1990-talets recession och förändringarna i branschstrukturen. Trots att de högt utbildade invånarnas boendeval även inom Åbo stadsregion framhävs som en faktor som påskyndar den sociala särutvecklingen, spelar den en betydligt mindre roll än i huvudstadsregionen. Åbo stadsregions situation återspeglas snarare av att den lokala arbetsmarknaden inte kan sysselsätta högt utbildade i samma förhållande som de utexamineras från läroinrättningarna. I stället för att ta emot högt utbildade personer har Åbo redan länge kännetecknats av kompetensflykt, som för utexaminerade personer bort från stadsregionens arbetsmarknad (Aro 2011). Däremot framträder Åbo i undersökningen på de bildade sociala regiontypernas nivå när det gäller unga vuxna och livsskedet i anslutning till studier. Som uttryck för regionen bildar Åbo stadskärna och de omgivande områdena stadsregionens socialt mest blandade del.

ETT VIKTIGT FORSKNINGSRÖN MED TANKE PÅ TOLKNINGARNA av den sociala särutvecklingen i de finländska stadsregionerna i sin helhet kan anses vara insikten om att den sociala särutvecklingen i Åbo stadsregion utvecklas i samma riktning som i huvudstadsregionen. Detta trots att befolkningsstrukturen delvis avviker från huvudstadsregionens och att stadsregionernas storleksskillnad är cirka en miljon invånare. De sociala regionindelningarna i Åbo framgår emellertid inte lika tydliga som i huvudstadsregionen, utan snarare som bestämda enskilda områden belägna i den sociala särutvecklingens yttersta ändor. Av den här anledningen urskiljs eventuellt områdena av socialt sämre ställda och etniska koncentrationer i Åbos stadsregion tydligare än i huvudstadsregionen och koncentrationen är till viss del klarare. Den kraftiga befolkningstillväxten kan utgöra en faktor som dämpar de regionala skillnaderna i huvudstadsregionen.

DET FINSKA SAMHÄLLETS SOCIALA UTVECKLING under de senaste decennierna har alltså fört med sig tydligt skönjbara regionindelningar inte bara för huvudstadsregionen utan också för Åbo stadsregion. Iakttagelserna om en kraftigare koncentration av fattigdomen till städerna än tidigare och fattigdomens många facetter står i konsekvent förhållande till de resultat man har fått (Rasinkangas 2013, 20–21). Allra tydligast framgår de gemensamma dragen uttryckligen bland de sämre ställda inom den sociala särutvecklingen. Trots att följden av utvecklingen åtminstone för Åbos del inte visar på en regional tillbakagång utan att man fortsättningsvis snarare kan tala om regionala fattigdomsfickor finns det anledning att fästa uppmärksamhet vid utvecklingen. Iakttagelser till exempel från huvudstadsregionen hänvisar delvis till en spridning av fattigdomsfickorna och en fortsatt ökning av de regionala skillnaderna (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Likartade utvecklingskostnader motiverar även en dialog när det gäller att hitta hanterings- och lösningsmetoder. ☺

Litteratur se s. 85

JARKKO RASINKANGAS är universitetslektor vid institutionen för socialvetenskaper vid Åbo universitet.

Naapuruston vaikutusta on vaikeaa osoittaa

← Monnickendam 4
Volendam 11

← Amsterdam 18

A LUEVAIKUTUKSELTA (neighbourhood effect) tarkoitetaan sitä, että huono-osaisella alueella asuminen kasvattaa yksilön mahdollisuuksia pärjätä elämässä. Menestymiseen eivät näin vaikuta pelkästään yksilön omat lähtökohdat, vaan elinympäristö on ikään kuin lisäjäruna. Ongelmat istuvat joillakin asuinalueilla tiukassa, ja köyhyys tai työttömyys voi periytyä sukupolvelta toiselle.

Vaikka poliitikot ovat ottaneet ongelman omakseen ja hakevat ratkaisuja siihen, teorialle asuinalueen vaikutuksesta ei löydy tutkimuksesta kiistattomia yleispäteviä todisteita, väittää hollantilainen kaupunkitutkija **Maarten van Ham**.

Aluevaikutusta käsitteleviä tutkimuksia on julkaistu kiihtyvää tahia siitä asti, kun **W.J. Wilson** avasi keskustelun teoksellaan *The Truly Disadvantaged* vuonna 1987. Tulokset ovat kuitenkin ristiriitaisia.

Alueiden eriytyminen ja erilaisuus on monien suurkaupunkien arkea. Van Hamin mukaan eriytyminen koetaan ongelmana siksi, että keskustelussa korostuvat so-

sioekonominen eriarvoistuminen sekä alueiden etniset piirteet.

Eriytymisellä on selviä negatiivisia vaikutuksia. Maahanmuuttajien integroituminen, esimerkiksi kielen oppiminen, vaikeutuu, jos heidän asuinalueellaan on vain vähän kantaväestöä. Alueen heikko sosioekonominen asema voi puolestaan johtaa mellakoihin ja vahingoittaa sitä kautta koko kaupunginkin mainetta.

Eriytymisen kahdet kasvot

Alueiden eriytymisessä voi Maarten van Hamin mukaan nähdä muitakin puolia kuin sosioekonomiset ongelmat ja etnisen yksipuolistumisen.

Suuri osa kantaväestöstä elää eurooppalaisissa kaupungeissa alueilla, joilla asuu lähes yksinomaan kantaväestöä. On alueita, jotka tunnetaan esimerkiksi katolilaisten kaupunginosina. Lisäksi on olemassa Chinatowneja ja pikkulitalioita: maahanmuuttaja-alueita, joihin liitetään lähinnä myönteisiä mielikuvia, vaikka niitä määrittää juuri etninen yksipuolisuus.

Etnisten ryhmien keskittyminen tietyille alueille voi myös auttaa maahanmuuttajan sopeutumista uuteen kotimaahan. Alueille muodostuu sosiaalisia verkostoja, joista on apua esimerkiksi työn löytämisessä. Näissä ”turvasatamissa” on helppoa elää ja jakaa kokemuksia omankielisten, samaan uskontokuntaan kuuluvien naapurien kanssa.

Haluamme asua kaltaistemme parissa

Päättäjät pyrkivät vastaamaan alueiden eriytyksen ongelmaan muun muassa sekoittamalla kaupunginosien väestöpohjaa. Huono-osaiselta alueelta saatetaan vaikkapa purkaa osa kunnan vuokrataloista ja rakentaa tilalle omistusasumista.

Oletuksena on, että kun heikommassa asemassa olevat asukkaat voivat olla omassa asuinympäristössään vuorovaikutuksessa paremmin pärjävien naapureiden kanssa, heidänkin mahdollisuutensa edetä elämässä kohenuvat.

Det är svårt att påvisa grannskapets inverkan

Marken 3

MED GRANSKAPSEFFEKT (neighbourhood effect) avses att boende på ett sämre ställt område inskränker individens möjligheter att klara sig i livet. Inte endast individens egna förutsättningar påverkar framgången, utan även livsmiljön är som en ytterligare broms. I en del bostadsområden är problemen djupt rotade och fattigdom eller arbetslöshet kan gå i arv från generation till generation.

Även om politikerna har tagit sig an problemet och söker efter lösningar på det, finns det inom forskningen inga obestridliga och allmängiltiga bevis på teorin om bostadsområdets inverkan, påstår den holländske stadsforskaren **Maarten van Ham**.

Undersökningar om grannskapseffekten har publicerats i ökande takt sedan **W. J. Wilson** öppnade diskussionen med sitt verk *The Truly Disadvantaged* år 1987. Resultaten är emellertid motstridiga.

Att områdena differentieras och blir olika är vardag i många storstäder. Enligt van Ham upplevs

differentieringen som ett problem för att den socioekonomiska segregationsutvecklingen samt områdenas etniska särdrag framhävs i diskussionen.

Differentieringen har tydliga negativa effekter. Invandrarnas integration, till exempel deras språkinlärning, försvaras om det antalet urinvånare i deras bostadsområde är litet. Om området har en svag socioekonomisk ställning kan det i sin tur leda till upplopp och därigenom skada hela stadens rykte.

Differentieringens två ansikten

I differentieringen av områden kan man enligt Maarten van Ham se även andra sidor än de socioekonomiska problemen och den ökade etniska ensidigheten.

En stor del av urinvånarna i de europeiska städerna bor i områden där det nästan uteslutande bor urinvånare. Det finns områden som är kända som till exempel katolska stadsdelar. Dessutom finns det Chinatowns och lill-Italien: invandrarnas områden som man främst har

positiva föreställningar om, även om de definieras av just etnisk ensidighet.

Att etniska grupper koncentreras till ett visst område kan även hjälpa invandrare att anpassa sig till det nya hemlandet. I områdena bildas sociala nätverk, som man har hjälp av till exempel vid jobbsökning. I dessa "trygga hamnar" är det lätt att leva och dela erfarenheter med grannar som har samma modersmål och hör till samma trossamfund.

Vi vill bo bland våra gelikar

Beslutsfattarna strävar efter att bemöta problemet kring differentiering av områden bland annat genom att blanda stadsdelarnas befolkningsunderlag. I ett sämre ställt område kan man till exempel riva en del av kommunens hyreshus och bygga ägarbostäder i deras ställe.

Antagandet är att då invånare som har det sämre ställt kan i sin egen boendemiljö interagera med grannar som har det bättre ställt, kan även deras möjlighet

Maarten van Hamin mukaan tutkimusten tulokset eivät yksiselitteisesti tue tätä käsitystä. Vuorovaikutusta erilaisten asukkaiden kesken ei asuinalueilla hyvistä aikomuksista huolimatta välttämättä synny.

Pienituloiselle alueelle houkuttellut keskiluokkaiset uudisasukkaat saattavat välttää kanssakäymistä olemassa olevan väestön kanssa. Joillakin alueilla he ovat suorastaan

aidanneet itsensä omaksi pieniyhteisöksi, kertoo van Ham.

Vaikka jotkut kaupunkilaiset asuvat mielellään nimenomaan sosiaalisesti sekoittuneilla alueilla, yleisempää on, että ihmiset haluavat asua kaltaistensa parissa. Ne, joilla on varaa, valitsevat asuinympäristön, jossa muut asukkaat edustavat samaa sosioekonomista ja

etnistä taustaa tai elämäntyyliä.

Asuinalueiden luonne myös muuttuu ajan kuluessa, van Ham toteaa. Esimerkiksi Alankomaissa on 1970-luvulla keskiluokalle rakennettuja kerrostaloalueita, joiden arvostus on hiipunut, kun keskiluokka on ryhtynyt suosimaan omakotiasumista.

Kun taas heikko-osaisia vuokrataloja hävitetään omistusasuntojen tieltä, niiden asukkaat muuttavat sellaisiin paikkoihin, joissa yhä on halpoja asuntoja.

Van Hamin mukaan se, millä alueella ihminen asuu, ei ole niinkään hänen ongelmiansa syy – se on pikemmin-

kin koulutuksen, työllisyyden ja tulotason kaltaisten tekijöiden heijastuma. Asukasrakenteen sekoittaminen voi ehkäistä alueen ongelmia, mutta se ei välttämättä poista olemassa olevaa köyhyyttä ja eriarvoisuutta.

Alueiden eriytymisen ongelmiin van Ham suosittaa lääkkeeksi siistejä, turvallisia ja terveellisiä elinympäristöjä sekä panostamista koulutukseen ja pitkäjänteiseen köyhyyden torjuntaan. Delftin teknisen yliopiston professori Maarten van Ham puhui Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn järjestämässä seminaarissa Helsingissä lokakuussa. @

att komma framåt i livet förbättras.

Enligt Maarten van Ham stöder forskningsresultaten inte entydigt denna uppfattning. Trots goda avsikter uppstår det inte nödvändigtvis interaktion mellan olika invånare i ett bostadsområde.

De nyinflyttade medelklassinvånarna som har lockats till ett område med låginkomsttagare kan undvika att umgås med den befintliga befolkningen. I en del områden har de rentav ingärdat sig själva till ett eget litet samhälle, berättar van Ham.

Även om en del stadsbor gärna bor just i socialt blandade områden är det vanligare att människor vill bo bland sina gelikar. De som har råd väljer en boendemiljö där de

övriga invånarna har samma socioekonomiska och etniska bakgrund eller livsstil.

Bostadsområdenas karaktär ändras även under årens lopp, konstaterar van Ham. Till exempel i Nederländerna finns det höghusområden, som byggdes för medelklassen på 1970-talet, vilka uppskattas mindre nu då medelklassen har börjat föredra egnahemsboende.

När man river hyreshus för personer som har det sämre ställt för att bygga ägarbostäder flyttar invånarna från hyreshusen till områden där det fortfarande finns billiga bostäder.

Enligt van Ham är en persons bostadsområde inte i särskilt stor utsträckning orsaken till hennes problem – utan snarare en åter-

spegling av faktorer som utbildning, sysselsättning och inkomstnivå. Att blanda invånarstrukturen kan förebygga problem i ett område, men det avlägsnar inte nödvändigtvis den fattigdom och ojämlikhet som redan finns.

Som en lösning på problem kring differentieringen av områden rekommenderar van Ham snygga, trygga och hälsosamma livsmiljöer samt att man satsar på utbildning och långsiktigt förebyggande av fattigdom. Professor Maarten van Ham från tekniska universitetet i Delft höll ett anförande på ett seminarium som ordnades av Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) i Helsingfors i oktober. 📍

TEKSTI | TEXT: TEEMU VASS

PEKKA KAIKKONEN

IN ENGLISH

Summary

“ It is important to support positive developments in urban neighbourhoods »,

writes **ASTA MANNINEN**, Director of the City of Helsinki Urban Facts, in her editorial. For this end, the current City of Helsinki Strategy Programme 2013–2016 places great emphasis on the development of Helsinki’s neighbourhoods as attractive and lively places; the cohesiveness of the urban structure; good transport connections; and a varied choice of housing in a growing city. The articles in the present issue of *Kvartti* focus on the sociospatial structure and development of the metropolis. *Kvartti* also interviews Rikhard Manninen, Head of the Strategic Planning Division of the City of Helsinki, who argues that the planning principles which Helsinki has adopted as the basis for its upcoming City Plan will ensure that our neighbourhoods in the future are well connected by public transport, multifunctional and thus more resilient to socioeconomic changes.

KATJA VILKAMA AND MARI VAATTOVAARA report on the findings of the joint Nordic research project NODES (Nordic Welfare

States and the Dynamics and Effects of Ethnic Residential Segregation). Their article focuses on the question of whether the differences in size of the immigrant population in the Helsinki, Oslo and Stockholm regions are reflected in the native population’s views: are the values and attitudes of the residents in the Helsinki Metropolitan Area more moderate than those in the other two cities because Helsinki has fewer immigrants? The research findings indicate that the attitudes towards ethnic neighbourhoods are fairly similar in each city despite the considerable differences in the immigrant population share. Thus there would appear to be no fixed ‘tipping point’ where the views of the native residents would become more negative.

LIESELOTTE BICKNESE from the Department for Research and Statistics of the City of Amsterdam contributes with an article on the methods that Amsterdam uses to monitor the quality of life in city areas: surveys, statistics and indexes. For instance, the attractiveness of a neighbourhood is measured with the help of an index consisting of 30 indicators selected to describe the concepts that together form the

score of attractiveness. Bicknese underlines that small area analysis and the consequent policy implications should also acknowledge that the problems of an area are sometimes city-level issues that cannot be solved on the area level, and the analysis should be accompanied by information on population dynamics.

KATJA VILKAMA AND HENRIK LÖNNQVIST have analysed the development of the social differentiation of neighbourhoods in the Helsinki Metropolitan Area between 2002 and 2012 by applying a status index developed by the City of Berlin. The status of the areas appears to have remained rather stable during the ten-year period. A considerable part of the differences between areas can be explained by three factors alone: distance from the city centre, structure of the housing stock and the municipality in which a neighbourhood is located (i.e. Helsinki, Espoo or Vantaa). “It is thus logical to assume that the unchangeability of the neighbourhoods’ statuses is explained to a great extent by these structural factors”, the authors suggest.

“**[SPATIAL] DIFFERENCES IN HELSINKI** have deepened in terms of educational and income levels and the share of foreign-language population – in other words, all the dimensions most closely linked to school outcomes”, writes Venla Bernelius in her article. Bernelius points out that school choice serves to further accentuate the differences in educational outcomes between different schools. Both the development of social segregation and the mechanisms of school choice in Helsinki show similarities to those found elsewhere in Europe, even though the schools’ operating environment is different as a result of the welfare state and the equity of the school system. In Finland, there is also no evidence of differentiation of schools in terms of the quality of teaching, unlike in many countries.

“**THE PUBLIC DEBATE** about the lähiö [Finnish term for suburban neighbourhood developments dating mainly from the 1960s–70s] tends to forget the heterogeneity of such neighbourhoods, and they are often regarded as a uniform group of urban areas with similar development needs”, Mats Stjernberg notes in his article. But not all of these neighbourhoods are deteriorating socioeconomically, and their particular characteristics and differences should be taken into account in development efforts. “An ongoing nationwide research project will provide more insights into the diversity of the lähiö areas, to support debate and development.”

OLLI NUUTILA argues in his article that the immediate living environment still carries considerable social significance for immigrants in Helsinki’s Meri-Rastila district, even though developments in the digital world have enabled us to communicate globally through mobile phones and the Internet. Nuutila has interviewed residents of Somali origin in the district. The respondents also felt that there was not a great deal of interaction between ethnic groups but considered their neighbourhood a safe and pleasant environment.

ARKKO RASINKANGAS compares the development of sociospatial differentiation in the Helsinki Metropolitan Area and the Turku region. His analysis confirms the previous assumptions that a similar mechanism of segregation is at work in both urban regions although they have a size difference of a million inhabitants and a somewhat different population structure. One particularity of the region of Turku is that small residential units – typically elderly people and students – are foregrounded in the analysis of the pattern of social segregation. ✨

Lähteet / Källor (sivulta/från sida 62):

- Bernelius, V.** (2005). Onko oppimistulokset valettu betoniin? Tutkimus Helsingin kaupunkirakenteen ja peruskoulujen oppimistulosten yhteydestä ja kouluvalintojen vaikutuksista. Pro gradu -tutkielma. 103 s. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Bernelius, V.** (2013a). Koululaiset kaupungissa: Kouluvalintoja ohjaavat naapurustojen piirteet ja valintojen vaikutus koulujen eriytymiseen Helsingissä. Yhdyskuntasuunnittelu 51: 1, 8–27.
- Bernelius, V.** (2013b). Eriytyvät kaupunkikoulut – Helsingin peruskoulujen oppilaspuhjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. Tutkimuksia 2013:1, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Galster, G., R. G. Quercia, A. Cortes & R. Malega** (2003). The fortunes of poor neighborhoods. *Urban Affairs Review* 39: 2, 205–227.
- Hautamäki, J., S. Kupiainen, J. Marjanen, M. Vainikainen & R. Hotulainen** (2013). Oppimaan oppiminen peruskoulun päättövaiheessa: Tilanne vuonna 2012 ja muutos vuodesta 2001. Tutkimuksia 347. Koulutuksen Arviointikeskus, Helsingin yliopisto. 128 s.
- Juvonen, A.** (2013). Lähiöoksennus. *Minerva*, Juva. 225 s.
- Johnston, R., S. Burgess, R. Harris & D. Wilson** (2006). "Sleep-walking towards segregation"? The changing ethnic composition of English schools, 1997–2003. *CMPO working papers* 06/155. 46 s.
- Kauppinen, T. M., M. Kortteinen & M. Vaattovaara** (2009). Pääkaupunkiseudun lamatyöttömien myöhemmät ansiotulot: iskikö lama kovemmin korkean työttömyyden alueilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 4, 358–374.
- Kortteinen, M., M. Vaattovaara & P. Alasutari** (2005). Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 5, 475–487.
- Kortteinen, M., M. Elovainio & M. Vaattovaara** (2006). Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71: 1, 3–13.
- Kosunen, S.** (2012). "Meillä on siis kouluja, joista ne tulee: siis Suomen eliitti" – keskiluokan lasten kouluvalinnat pois lähikoulusta. *Kasvatus* 43: 1, 7–19.
- Kuusela, J.** (2006). Temaattisia näkökulmia perusopetuksen tasa-arvoon. Oppimistulosten arviointeja 2006: 6. Opetushallitus, Helsinki. 144 s.
- Kuusela, J.** (2010). MetrOP–alueen kouluista toisen asteen yhteishakuaineiston perusteella. Teoksessa Rimpelä, Matti & Venla Bernelius (toim.): Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointi eriytyvällä Helsingin seudulla: MetrOP–tutkimus 2010–2013. Geotieteiden ja maantieteen laitoksen tutkimuksia B1, 38–43. Yliopistopaino, Helsinki.
- Musset, P.** (2012). School Choice and Equity: Current Policies in OECD Countries and a Literature Review, OECD Education Working Papers, No. 66, OECD Publishing.
- OECD (2010), PISA 2009 Results: Overcoming Social Background – Equity in Learning Opportunities and Outcomes (Volume II).
- OECD (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools. OECD Publishing.
- Schindler Rangvid, B.** (2007). Living and learning separately? Ethnic segregation of school children in Copenhagen. *Urban Studies* 44: 7, 1329–1354.
- Seppänen, P.** (2006). Kouluvalintapolitiikka perusopetuksessa – suomalaiskaupunkien koulumarkkinat kansainvälisessä valossa. Kasvatusalan tutkimuksia 26. Suomen kasvatus-tieteellinen seura, Turku. 348 s.
- Seppänen, Piia, Risto Rinne & Pauliina Riipinen** (2012). Oppilaiden kouluvalinnat, koulujen suosio ja perheiden sosiaalinen asema. Lohkoutuuko suomalainen perusopetus kaupungeissa? *Kasvatus* 43.
- Söderström, Martin & Roope Uusitalo** (2010). School Choice and Segregation: Evidence from an Admission Reform. *The Scandinavian Journal of Economics*, 112: 55–76.
- Uusitalo, H.** (1999) Tulorot kasvaneet jo kolmena perättäisenä vuonna. *Yhteiskuntapolitiikka* 64: 5–6, 465–479.
- Vaattovaara, M.** (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen: Ympäristö ja alueellisuus. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 7/1998. 178 s.
- Vaattovaara, M., M. Kortteinen & H. Schulman** (2011). A Nordic welfare model at a turning point? Social housing and segregation in Finland. Teoksessa Houard, Noémie (eds.) *Social Housing across Europe*, 49–70. La documentation Française, Paris.
- Vaattovaara, M. & M. Kortteinen** (2012). Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & Yhteiskunta* 3/2012, 60–66.
- Vilkama, K.** (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen Tutkimuksia 2/2011. 282 s.
- Vilkama, K., Vaattovaara, M. & Dhalmann, H.** (2013). "Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois?", *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 78, no. 5, s. 485–497.
- Östh, J., E. Andersson & B. Malmberg** (2013). School choice and increasing performance difference: A counterfactual approach. *Urban Studies* 50: 2, 407–425.

kvartti

www.hel.fi/kvartti

KVARTTI on Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisema Helsinkiä ja Helsingin seutua koskevaa ajankohtaista tutkimus- ja tilastotietoa esittelevä lehti. Kvartti on suunnattu paitsi päätöksenteon tueksi Helsingin päättäjille ja suunnittelijoille, myös kaikille muille, jotka haluavat tarkemmin perehtyä kaupunki-ilmiöitä koskevaan tietoon. Lehti on alusta saakka ollut kokonaan kaksikielinen (suomi/ruotsi). Nykyisin yksi numero vuodessa on englanninkielinen. **QUARTERLY** pyrkii palvelemaan lukijoita ja yhteistyökumppaneita kansainvälisesti.

Ohjeita kirjoittajille

Aineisto lähetetään mieluiten sähköpostin liitetiedostona ja tekstit voivat olla suomen-, ruotsin- tai englanninkielisiä. Artikkelin alkuun tulee lyhyt sisältöä kuvaava ingressi. Artikkelin toivotaan painottuvan tulosten/tulkintojen esittelyyn. Otsikkojen tulee olla kertovia eivätkä johdanto, lopuksi, keskustelua – tyyppisiä. Tekstin maksimipituus on 4–5 sivua eli n. 1 700 sanaa / 15 000 merkkiä. Tekstejä kirjoitettaessa on otettava huomioon, että

- Teksti aloitetaan vasemmasta reunasta ilman sisennyksiä, tasaus ainoastaan vasempaan reunaan.
- Pakollista rivinvaihtoa käytetään vain kappaleiden lopussa. Kappaleiden väliin jätetään yksi tyhjä rivi. Tavutusta ei käytetä.
- Lähdeviitteet sijoitetaan tekstissä sulkeisiin siten, että ensiksi tulee kirjoittajan nimi, sitten lähteen julkaisuvuosi ja lopuksi mahdollinen viittauksen sivunumero (esim. Karisto & Monten 1996, 25). Alaviitteitä tulee välttää.
- Kuviodien, taulukkojen ja karttojen numeroaineisto toimitetaan mieluiten Excel- tiedostona. Niiden otsikot kirjoitetaan tekstiin ja niitä tehtäessä tulee huomioida, että otsikot ja selitteet tulevat lopulliseen tekstiin kahdella kielellä (poikkeuksena **QUARTERLY**).
- Valokuvat ovat suotavia, niiden minimiresoluutio on 300 dpi. Tiedostomuoto on jpg tai tiff.
- Lähdeluettelo liitetään kirjoituksen loppuun otsikolla **Kirjallisuus**.

Julkaisusta artikkelista maksetaan 300 euron kirjoittajapalkkio.
Kvartin aineisto- ja ilmestymispäivät ovat vuonna 2014 seuraavat:

Kvartti	Aineisto toimitukseen	Lehti ilmestyy
1/14	21.3.2014	huhtikuu 2014
2/14	12.5.2014	kesäkuu 2014
3/14	22.9.2014	lokakuu 2014
4/14	10.11.2014	joulukuu 2014

kvartti-lehden toimitus

Päätoimittaja Asta Manninen
puh. (09) 310 36400
etunimi.sukunimi@hel.fi

Toimittaja Teemu Vass
puh. (09) 310 64806
etunimi.sukunimi@hel.fi

Osoite: Tietokeskus, PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
Käyntiosoite: Ympyrätalo, Siltasaarenkatu 18–20 A, 5 krs.

ASTA MANNINEN

Kaupunginosien mosaikki muuttuu
yhä moninaisemmaksi
*Mosaiken av stadsdelar
blir allt mera varierad*

Haastattelussa | *Intervju med:*

RIKHARD MANNINEN

Yleiskaava auttaa asuinalueita
pysymään kolkassa
*Generalplanen hjälper
bostadsområden att hänga med*

KATJA VILKAMA

& MARI VAATTOVAARA

Kansainvälistä vertailua
ja kynnysarvoja?
*Internationell jämförelse
och tröskelvärden?*

LIESELOTTE BICKNESE

Elämänlaadun mittaaminen
Amsterdamin asuinalueilla
*Måta livskvalitetet
i bostadsområden i Amsterdam*

KATJA VILKAMA

& HENRIK LÖNNQVIST

Ovatko alueelliset erot
betoniin valettuja?
*Är de regionala skillnaderna
gjutna i betong?*

VENLA BERNELIUS

Eriytyvät kaupunkikoulut
Differentiering mellan skolor i städer

MATS STJERNBERG

Lähiötutkimus tuo esiin
lähiöiden moninaisuuden
*Förortsforskningen tar fram
mångfalden i förorterna*

OLLI NUUTILA

Suomalaista somalielämää
Meri-Rastilassa
*Finländsk förortsliv
på somaliska i Havs-Rastböle*

JARKKO RASINKANGAS

Onko Turun kaupunkiseutu
erilainen?
*Är Åbo stadsregion
annorlunda?*

Uutiset
Nyheter

Summary

